

EU ÁLLATVÉDELMI ELŐÍRÁSAI

A MEZŐGAZDASÁGI HASZONÁLLATTARTÁS ÁLLATJÓLÉTI ELŐÍRÁSAI

**FVM KÉPZÉSI ÉS SZAKTANÁCSADÁSI INTÉZET
BUDAPEST, 2005**

EU ÁLLATVÉDELMI ELŐÍRÁSAI

A MEZŐGAZDASÁGI HASZONÁLLATTARTÁS ÁLLATJÓLÉTI ELŐÍRÁSAI

Szerzők:

KISÁLLATTENYÉSZTÉS, ÁLLATOK LEVÁGÁSA, ÁLLATSZÁLLÍTÁS, ÁLLATKÍSÉRLETEK:
NAGYÁLLATTENYÉSZTÉS, KÖZGAZDASÁGI ÖSSZEFÜGGÉSEK:

DR. BARNA JUDIT
DR. RÁKI ZOLTÁN

Lektorok:

DR. HANZÉROS FERENC
BALTAY MIHÁLY

Szerkesztő:

MARKÓ IVETT

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	5
II. Történelmi áttekintés	7
III. Állatvédelem az Európai Unióban	11
1. Felelőségek, tudományos tanácsadás és hivatalos ellenőrzés az állatvédelem területén	12
2. Az Európai Unió állatvédelmi jogalkotása	12
3. Szervezeti rendszer az Európai Unióban	14
IV. A hazai állatvédelmi jogszabályokról általában	17
V. A gazdasági haszonállatok tartásának részletes állatvédelmi szabályozása az Európai Unióban és Magyarországon	19
1. A mezőgazdasági haszonállatok tartásának általános magyar állatvédelmi szabályai	20
VI. A szarvasmarhatartás állatjóléti előírásaira vonatkozó ajánlás	24
1. A borjak tartásának minimális követelményei	24
VII. A sertések tartásának minimális követelményei	34
1. Általános szabályok	34
2. A kanok tartásának követelményei	41
3. A kocák és a kocasüldők tartásának követelményei	42
4. A fialás alatti koca és a malac tartásának követelményei	42
5. A szopós malacok tartásának követelményei	43
6. Az utónevelt malacok és a hízók tartásának követelményei	43
VIII. Az uniós előírásoknak való megfelelés helyzete a magyarországi sertéstartásban	45
IX. A juhokra és kecskékre vonatkozó szabályozás és a várható követelmények	54
X. A baromfifajok tartása és védelme	59
1. A tojótyúkok tartásának minimális követelményei	61
2. A tojótyúkok alternatív rendszerben való tartásának minimális követelményei	62
3. A tojótyúkok fel nem javított ketreces rendszerben való tartásának minimális követelményei	63
4. A tojótyúkok feljavított ketreces rendszerben való tartásának minimális követelményei	64
5. A tojótyúkok fel nem javított és feljavított ketreces, valamint alternatív tartási rendszerekben való tartásának minimális követelményei	65
6. A hízott máj- és a toll-termelés állatvédelmi vonatkozásai	68
7. A hízott máj előállításának szabályai	68
8. A tolltépés szabályai	70
XI. Az állatszállítások állatvédelmi vonatkozásai	73
1. Az Európai Unió területén történő állatszállítás és ellenőrzésének általános szabályai	74
2. Az Európai Unió tagállamain kívüli harmadik országból történő állatszállítás szabályai	76
3. A baromfi, a házinyúl és a háziasított madarak szállítására vonatkozó előírások	76
4. A kutya és a macska szállítására vonatkozó előírások	77
5. Az egyéb emlősök és madarak szállítására vonatkozó előírások	77
6. Az egyéb gerinces állatok szállítására vonatkozó előírások	78

7. Rakodási sűrűség _____	78
8. Etetési és itatási időköz, a szállítás időtartama és a pihenőidő kistestű állatok esetében _____	78
9. Pihentető állomás _____	79
10. A közúti járművekre vonatkozó követelmények nyolc órán túli szállítás esetében _____	80
XII. Az állatok vágásának állatvédelmi vonatkozásai _____	83
1. Az állatok mozgatására és a vágóhídon történő elszállásolására vonatkozó előírások _____	84
1.1 Általános előírások _____	85
1.2 A konténerekben szállított állatokra vonatkozó előírások _____	85
1.3 Az állatok féken tartása a kábítás, levágás vagy leölés előtt _____	85
2. Vízfürdős kábítók _____	86
3. Leölés _____	86
4. Az állatok elvéreztetése _____	87
5. Járványügyi, illetve betegségmegelőzési célból alkalmazott leölési módszerek _____	87
6. Prémes állatok leölési módszerei _____	87
7. A felesleges csibék és embriók leölése a keltető üzemekben _____	89
7.1 Engedélyezett módszerek a csibék leölésére _____	89
7.2 Engedélyezett módszer az embriók elpusztítására _____	89
XIII. Felelőségek, tudományos tanácsadás és hivatalos ellenőrzés az állatvédelem területén _____	90
1. Az állatvédelmi szabályok betartásának ellenőrzése és szankcionálása _____	90
2. Az állatjóléti szabályok betartásának néhány gazdasági kérdése _____	93
XIV. Függelék: Az állatkísérletek állatvédelmi vonatkozásai _____	106
1. A kísérleti állatok gondozása és elhelyezése _____	109
2. A kísérleti állattartó helyiségek környezeti tényezői _____	110
3. Az állatkísérlet engedélyezése _____	111

I. BEVEZETÉS

A gazdasági haszonállatok védelme fontos része az állattartási ismereteknek. A köztudatban az állatvédelem az állatokkal való durva bánásmód fogalmához, illetve az állatok kínzásának megakadályozásához kapcsolódik.

Az állatvédelem nem azonos az állatszeretettel, hiszen az nemcsak érzelmi, hanem elsősorban erkölcsi kérdés. Erkölcstelen dolog egy félni, fájdalmat érezni, szenvedni képes élőlénynek indokolatlanul félelmet, fájdalmat, szenvedést okozni, vagy az életét elfogadható ok nélkül kioltani. Az etikus magatartás az állatok jó közérzetét igyekszik elősegíteni.

Természetesen az állatkínzásnak, az állatokkal való durva bánásmódnak is különböző fokozatai vannak. A bűncselekménynek minősülő tettektől, a szabálysértéseken keresztül egészen az „indokolt” félelem, fájdalom és szenvedés okozásáig, illetve a vágóhídon történő „humánus” levágásig.

A gazdasági haszonállatok tartásánál a hangsúly – néhány esettől eltekintve – nem is elsősorban az állatkínzás elleni fellépésen, hanem inkább **az állat igényeinek nem megfelelő tartási feltételek korrigálásán van**. Nem elsősorban a súlyos fájdalom és szenvedés okozás megakadályozásáról, hanem **az állatok komfortérzetének javítását célzó tennivalókról** van szó. Az Európai Unió tagállamaiban sokszor már nem is az állatvédelem (animal protection) szót használják, hanem az angolban animal welfare, a németben a Wohlbefinden, a franciában bien-être kifejezéseket, amelyek megközelítően az **állatjólét** (és nem jólét!) szóval fordíthatók magyarra.

Ilyen összefüggésben okozhat nehézséget a meghatározott feltételrendszerhez való alkalmazkodás. Haszonállataink igénye ugyanis fajonként és fajtánként jelentősen eltér, genetikai adottságuk által determinált termelési szintjüket meghatározott tartási feltételek mellett képesek elérni. Az adott fajta környezeti igényétől eltérő tartási feltételek mellett a teljesítmény csökkenésére kell számítani, míg más fajtáknál esetleg javulhatnak a termelési mutatók.

Általában az **állatjóléti feltételek kialakítása beruházásokat igényel**, amely a termelésbe befektetett tőke nagyságát emeli, ezzel a magasabb eszközérték terhe is növeli a folyó termelés költségeit. *A termelés kiesése mellett a költségek növekedése egyben azt is jelenti, hogy az esetek jelentős részében romlik a termelés gazdaságossága, különösen azért, mert a termékek árában ma még általában nem térül meg az így jelentkező többletköltség.*

Az előírások jelentős része ugyanakkor olyan, amely kétségtelenül javítja az állatok egészségét, komfortérzetét. Az állat-egészségügyi statisztikák szerint *a veszteségek döntő részét a helytelen tartás, takarmányozás és egyéb környezeti ártalmak, illetve hatásukra fellépő, fakultatív kórokozók kiváltotta betegségek idézik elő*. Az állatkímélő tartástechnológiák és állatszállítások bevezetésével és törvényi szabályozásával az EU-ban már mérséklődtek a veszteségek. Az állatvédelem térhódítása mindezekén túl azzal az előnnyel jár, hogy a helytelen tartási, takarmányozási technológiák és környezeti ártalmak okozta egészségkárosodások megelőzésére kevésbé kell gyógyszerekhez folyamodni. Ezzel csökkenthető az élelmiszerekben a gyógyszermaradványok előfordulásának kockázata. *Az állatvédelem tehát egyúttal humán-egészségügyi érdek.*

Ennek következtében kedvezően befolyásolja a termelési mutatókat, a termelési volument, s ezzel a termelés gazdaságosságát is. Ezek nem csak az állatok jólétét, hanem az esetek egy részében az állategészségügyi státuszukat is javítják.

Az állatvédelem mai állapotát tehát úgy fogalmazhatjuk meg, hogy az a történelmi fejlődés folyamán az állatok kínzása, indokolatlan bántalmazása elleni fellépéstől napjainkra eljutott arra a szintre, amikor már **a gazdasági haszonállatok tartásához szükséges, optimális környezeti feltételek biztosítását is nem csak erkölcsi kötelezettségként, hanem jogszabályi formában meghatározott feltételekként fogalmazza meg.** *Anyagi kötelezettséget* ró a haszonállatok tartójára, befolyásolja ezzel termelésének költségeit, a piaci versenyben való részvételét általában nehezíti, versenyelőnyeit rontja azokban az esetekben, amikor a versenytársakkal szemben nem támaszt ilyen kötelezettségeket.

Az állatvédelem fejlődésének bemutatására, a mai helyzet kialakulásának jobb megértése érdekében egy rövid történelmi áttekintést adunk az állatokkal való bánásmód változásáról, anélkül, hogy a teljességre törekednénk. Ezt követően azonban nem foglalkozunk az állatvédelem azon eseteivel, amelyek akár a haszonállat tartásban, akár a kedvtelésből tartott állatok esetében büntetőjogi, vagy szabálysértési kategóriába tartoznak, kizárólag az állatvédelemnek az állatjóléttel összefüggő szabályozását, azok előírásait, jogszabályi, szakmai és gazdasági összefüggéseit érintjük.

Mind az uniós, mind a magyar szabályozás e téren változóban van. Az előírásokhoz való alkalmazkodásra egyrészt az irányelvek is időt adnak, másfelől a mezőgazdasági termelési fázis egészére egyelőre csak a sertésnyésztésben van ajánlás. A következőkben ezek várhatóan bővülni fognak, másrésztől nem zárható ki a jelenlegi előírások korrekciója, esetleg pontosítása. A fajokon belül az egyes fajták eltérő környezeti igénye esetleg megjelenhet a szabályozásban, ha a kutatások az állatok komfortérzetének mérésére lehetőséget adnak. A jelenlegi szabályozásban ugyanis néhány előírás inkább egyes szakértők által vélelmezett igényt valószínűsít, amely nem feltétlenül esik egybe az adott állatfajta tényleges szükségletével.

Az élelmiszerbiztonsági előírások betartásának széleskörű elterjedése segítheti az állatjóléti intézkedések betartásának terjedését. *Az állati terméknek a teljes termelési fázison keresztül (a takarmánytermeléstől az élelmiszerértékesítésig) történő nyomon követhetősége* lehetőséget ad olyan jelölés alkalmazására, amely az állatjólét biztosítása szempontjából erkölcsileg elkötelezett fogyasztói rétegnél keresletet támaszthat, amelyek hajlandók e termelési mód többletköltségét megfizetni, ezáltal a termelés többletköltsége megtérülhet. A magyar fizetőképes keresletet, illetve az árak a termék kiválasztására gyakorolt hatását tekintve még néhány évig kevésbé lehet számítani ilyen igény által motivált kereslet nagymértékű növekedésére. A kereslet döntő hányadának meghatározó tényezője marad az ár, legalább addig, amíg fel nem zárkozunk az uniós jövedelemszint átlagáig.

II. TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

Az állatokkal való bánásmód szabályai, illetve szokásai minden ismert kultúrában fellelhetők, elsősorban vallási szabályokban jelennek meg. Egyes szerzők szerint már a **Biblia** is foglalkozik az állatvédelem kérdéseivel. **Olty** (1997) szerint a Biblia azon része, mely úgy szól, hogy „...uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és a földön csúszó mindenféle állatokon” - szól az Úr. (1 Móz. 1,28) egy félrefordítás eredménye. Az „uralkodás” héber szó abszolút felelősséget, szerető gondoskodást és védelmet is jelent és ez egészen más értelmet ad az isteni parancsnak, mint azt sokan értelmezték, illetve értelmezik ma is. A fentiek szerint a helyes fordítás valahogy így szólna: „...védjétek a tenger halait, gondoskodjatok az ég madarairól és oltalmaztatók a földön csúszó mindenféle állatot.”

A Biblia további részéből az is kiderül, hogy kezdetben csak növények fogyasztása volt követhető. Erre a bibliai teremtéstörténetben találunk példát: „...Imé néktek adok minden maghozó fűvet az egész föld színén és minden fát, amelyen maghozó gyümölcs van; az legyen néktek eledelül. A föld minden vadainak pedig, és az ég minden madarainak, és a földön csúszómászó mindenféle állatoknak, amelyekben élő lélek van, a zöld fűvet adom eledelül. És úgy lőn. És látó Isten, hogy amit teremtett vala, imé igen jó.” (1 Móz. 1,29-30)

Az özönvíz történetét követően – a Biblia szerint – az Úr haragja az embereket és az állatokat egymás prédáivá tette, ezzel megváltoztatva tehát első, kizárólag növényevési utasítását, és ezzel az emberek és állatok egymáshoz való viszonyát is. Mondván: „...féljen és rettegjen tőletek a földnek minden állatja, az égnek minden madara: minden, mi nyüzsög a földön, és a tengerek minden hala kezetekbe adatott; Minden mozgó állat a mely él, legyen nektek eledelül; amint a zöld fűvet nektek adtam mindazokat...” (1 Móz. 9,1-3)

A fenti példákban jól látszik, hogy először – vallási oldalról megközelítve – az állatvédelem, mint az „enni vagy nem enni húst” kérdése merült fel. Megfigyelhető az is, hogy a húsevés valamilyen korlátozása valamennyi világvallásban szerepel.

Az étkezési szokások fenti módon történő szabályozásán kívül megjelennek a – ma úgy mondanánk – ökológiai szemléletű vélekedések is az állatvédelem terén.

Ennek hatására többekben felmerült a kérdés: van-e joga az embernek használni, kihasználni az állatokat, az állatvilágot?

Püthagórasz a következőt vallotta: „mindaz, amit az ember az állatok ellen vét, nos ugyanazt maga is elszenvedí majd egyszer”.

„Eljön a nap, midőn az állatok megölése ugyanúgy ítéltetik meg, mint az ember meggyilkolása” - mondta egykor **Leonardo da Vinci**.

Albert Schweitzer pedig az alábbiak szerint vélekedett: „Az ember megmagyarázhatatlan és kegyetlen törvények hatására kénytelen mások rovására élni és elpusztítani más életeteket vagy megkárosítani őket, de ezzel nagy bünt vesz magára. Az embernek, mint magas erkölcsiségű lénynek harcolnia kell azért, hogy régi szokásoktól megszabaduljon és megőrizze emberiességét, valamint minden élőnek meg hozza a szenvedésektől való szabadulást. A gondolkodó embernek szembe kell szállnia minden kegyetlen szokással, bármilyen mélyen gyökerezzenek is a hagyományban, és bármilyen dicsőfény veszi is körül őket. Ez ellen felhozhatnánk azt, hogy végső soron magában a természetben minden a harcon és a kegyetlenségen alapul. A mi hivatásunk nem az, hogy belenyugodjunk a természet kegyetlenségébe, hanem inkább az, hogy korlátozzuk.”

Az emberiség és az állatvilág kapcsolatában azonban megjelent az állatvilágban nem létező tudatos **szadizmus**. Az ember az egyetlen faj, mely pusztán szórakozásból és számtalan egyéb okból irtja nemcsak saját faját háborúkban, de az állatokat is. Élvezettel szórakozik azon, amint egy állat szenved, és haláltusáját vívja.

Ennek a felismerésnek, szembesülésnek köszönhetően az emberiség jobbik része aktívan tenni próbált az állatok érdekében az elmúlt 150-200 évben.

Az állatvédelem első jogi szabályozására az 1815-ben lezajlott waterlooi csata után hét évvel került sor Angliában. Az angol képviselőház elfogadott egy törvényt a háziállatok védelméről, melyre az szolgáltatta az indokot, hogy *„felháborító állapotok uralkodtak a mézsárszékében, hogy büntetlenül működtek macskanyúzó, és hogy a kocsisok túlterhelték az amúgy is kiszákmányolt lovakat.”* A törvény elfogadása nem sokat változtatott a helyzeten, ugyanis a végrehajtására már nem fordítottak kellő hangsúlyt.

1824-ben Arthur Broome nevű lelkész kezdeményezésére sor került egy, a törvény végrehajtásának elősegítésére, annak ellenőrzésére felállított bizottság létrehozására. A bizottság tagjai között több parlamenti képviselő is helyet foglalt. A bizottság tagjai a korabeli jegyzőkönyvek tanúsága szerint elhatározták, hogy minden eszközzel, szóban és írásban, sőt a szószékről is felhívják az emberek figyelmét a *kiszolgáltatott állatok védelmére*. Tevékenységük elősegítésére komoly anyagi forrásokat mozgósítottak, többnyire adományokból, illetve a saját pénzükből.

Arthur Broome ezt megelőzően egyébként már 1809-ben megpróbálta Liverpoolban megszervezni az állatvédők társaságát, de csak az alakuló ülésig jutott el. Így a világ első állatvédelemmel kapcsolatos jogi szabályozása és **a világ első állatvédő társasága Angliában, Londonban jött létre**. A szervezet neve: **Society for the Prevention of Cruelty to Animals** (Társaság az Állatokkal Szemben Elkövetett Kegyetlenkedések Megelőzésére).

A XIX. század elején az állatra, mint tárgyra, tulajdonra tekintettek, mely élelmezési, szállítási, illetve sport célokat szolgál. Az állatok iránt érzett szánalmat a társadalom nagy része akkor még furcsállotta.

Az első állatvédelmi törvény végrehajtása során az is nehézséget okozott, hogy a helyhatóságok nem vették komolyan a törvényt. Azt vicc tárgyává tették.

Az állatvédelem történetében a fordulópontot az hozta, amikor egy piaci árust perbe fogtak, aki kegyetlenül bánt a szamarával. A tárgyaláson azonban az arra illetékesek nehezen akartak ítéletet hozni, mondván, hogy csak egy négy lábúról van szó. Ekkor az egyik állatvédő behozta a szamarat a tárgyalásra. Bár a szamarat tanúként nem tudták meghallgatni, élő tárgyi bizonyítékként a bíróság elfogadta. Végül a kegyetlenkedő árust megbüntették, az esetről vers és ének, sőt még egy festmény is született.

Ez az eset adta a kezdő lökést annak a folyamatnak, amelynek hatására nemcsak Angliában, hanem Franciaországtól az Amerikai Egyesült Államokig a világon igen sok helyen alakultak állatvédő társaságok.

Az állatvédő társaságok a későbbiekben már éves jelentéseket készítettek és tettek közzé egyes állatvédelmi kérdésekről, ezzel is tájékoztatva a közvéleményt. Az emberek lelkére hatva próbálták az állatvédelem eszméit terjeszteni kampányuk során.

Az Amerikai Egyesült Államokban, New Yorkban is alakultak különböző állatvédelmi szervezetek. Érdekesség, hogy kezdetben a gyermekek jogaiért is az állatvédők küzdöttek, majd csak a későbbiekben alakult meg az Amerikai Gyermekevédelmi Liga New Yorkban.

Az Amerikai Egyesült Államokban **az első szövetségi, úgynevezett huszonnyolc órás törvény 1873-ban jelent meg**. Ez kimondta, hogy *a szállított állatokat huszonnyolc óránként legalább egyszer pihentetni, illetve itatni kell. A laboratóriumi állatokkal foglalkozó törvény jóval később, csak 1966-ban jelent meg.*

Az állatvédelmi törvények betartására a fent említett társaság már *állatvédelmi felügyelőket* is alkalmazott Londonban a vágóhidak, állatvásárok ellenőrzésére. Ennek a felügyelői hálózatnak a kiépítése még a rendőrség felállítását is megelőzte. **London** után rövid időn belül egész Angliában kiépült ez a felügyelői hálózat, mely napjainkban **187 állomással** működik.

Az egyre több és egyre befolyásosabb tagot számláló angol egyesület, lassan olyan világszervezetté nőtt, amely mindenütt ott van, ahol az állatok védelemre szorulnak. A második világháború folyamán szakértői és önkéntesei 256 ezer állatnak nyújtottak segítséget.

A fentiekből jól látszik, hogy az állatvédelem megszervezésével először az angolszász országokban foglalkoztak. Desmond Morris „Az állati jogok szerződése” című könyvében tíz parancsolatban foglalta össze az állatok jogait:

- II. Állatot nem szabad képzeletbeli jó és rossz tulajdonságokkal fölruházni, saját babonás hiedelmeinket vagy előítéleteinket táplálva.
- III. Állatot nem szabad az ember szórakozására leigázni vagy megalázni.
- IV. Állatot csak akkor szabad fogságban tartani, ha megfelelő életteret és társas környezetet tudunk számára nyújtani.
- V. Állatot csak akkor szabad társaként fogadni, ha képes könnyen alkalmazkodni gazdája életviteléhez.
- VI. Állatfajt közvetlen üldözéssel nem szabad pusztulásra kárhozhatni.
- VII. Állatnak sportcélből nem szabad fájdalmat vagy szorongást okozni.
- VIII. Állatnak szükségtelen kísérletek során nem szabad gyötrelmet okozni.
- IX. Gazdasági haszonállatot nem szabad nyomasztó környezetben tartani.
- X. Állatot nem szabad pusztán a szőrmeért, a bőrért, a csontért vagy bármely más luxustermék-alapanyagért kihasználni.
- XI. Munkavégző állatot nem szabad stresszt vagy fájdalmat okozó feladatra kényszeríteni.

De mi a helyzet Magyarországon? A **Révai Nagylexikon** 1911. évi kiadásának „*állatvédelem*” címszava szerint „*Az állatok kínzásával szemben az intelligens társadalom védőeszközökhöz nyúl. A törvény is elítéli az állatkínzót, de társadalmi akció is indult az állatvédelem érdekében.*” „*Az állatok kínzását és a velük való durva bánásmódot nem csak az emberi jobb érzés, de a törvény is tiltja, s az állatkínzót 8 napig tartó elzárással és 200 koronáig terjedhető pénzbírsággal bünteti.*” A lexikon fogalom meghatározása szerint „*állatvédelem az állatok kínzásának állami vagy társadalmi megakadályozása.*”

Az első magyar állatvédő egyesületet 1845-ben Balogh Pál, a másodikat 1882-ben Herman Ottó alapította. Az állatvédelmet **Kukuljevic József** Magyar Királyi Állatorvos a következőképpen definiálta már 1906-ban: „*Állatvédelem alatt nem értünk egyebet, mint az állatvilágot megóvni és megmenteni minden reá nézve káros behatástól. Az állatvédelem keretébe tartozik az állatgyógyászat, az észszerű állattenyésztés, az észszerű gazdálkodás, az állatok megfelelő munkáltatása, kihasználása, ápolása, gondozása, észszerű felnevelése és a velük való észszerű bánásmód, jó, természetüknek megfelelő táplálás*”.

Magyarországon az 1989-90-es politikai, társadalmi és gazdasági rendszerváltást követően alakultak újra szervezett civil, illetve politikai mozgalmak az állatvédelem terén. Az állatok védelméről és kíméletéről szóló **1998. évi XXVIII. törvény**, illetve a végrehajtására kiadott rendeletek mérföldköveknek számítanak a hazai állatvédelem történetében. Ekkor kerültek rögzítésre olyan alapelvek, melyek egy állatvédelmi szemlélettel megáldott gyakorló állattenyésztési szakembernek teljesen magától értetődőek. Azáltal azonban, hogy ezek a szabályok jogszabályokban öltöttek testet, és nem úgynevezett íratlan szakmai szabályok maradtak, a jövőben az előírások megszegői jogi eszközökkel is szankcionálhatóak.

III. ÁLLATVÉDELEM AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Az **Európai Gazdasági Közösség** (Európai Unió) 1988-ban ratifikálta a jelenleg 47 tagországot számláló Európa Tanács által megalkotott „**Gazdasági haszonállatok védelméről szóló egyezményt**”. A Közösség és a tagállamok mind tagjai az egyezménynek. Részt vesznek a tervezetek és a különböző állatfajok állatvédelmi követelményeiről szóló *ajánlások kidolgozásában*, melyeket az egyezmény állandó bizottsága készít el. A tagállamoktól elvárják, hogy hatályba is léptessék ezeket az ajánlásokat. Ennek az egyezménynek a keretén belül már megszülettek – *a leggyakrabban tartott mezőgazdasági haszonállatok (sertés, tyúkfélék, szarvasmarha, juh és kecske) mellett – a kacsák és ludak, valamint a prémes állatok tartásával kapcsolatos ajánlások is*. A kacsá- és libamáj termelésével kapcsolatban *Állategészségügyi és Állatjóléti Tudományos Bizottság* véleménye alapul szolgált ezeknek az ajánlásoknak. A *pulykával* foglalkozó ajánlás 2001-től hatályos. A szerződő felek megállapodtak abban, hogy támogatják az új tartástechnológiák és tenyésztési eljárások kutatását. **Alapelv, hogy a környezeti és termelési technikákat kell az állatok biológiai igényeihez igazítani, és nem az állatokat azokhoz.** 1988-ban a közösség szintén ratifikálta az Európa Tanács által megalkotott „*Levágásra szánt állatok védelméről szóló egyezményt*”.

Az állatvédelem kifejezés az Európai Közösségnek unióvá válását megalapozó, 1992-es **Maastrichti Egyezmény záróokmányához** csatolt **24. függelékében** is szerepel: *"A konferencia felkéri az Európa Parlamentet, a Tanácsot és a Bizottságot, valamint a tagországokat, hogy az egységes agrárpolitika, a közlekedés, a belkereskedelem és a kutatás terén dolgozzanak ki és vezessenek be közös jogi szabályozást az állatok jóllétének követelményeiről és ezek költségeit teljes egészében fedezzék"*. Az Európai Unió felismerve azt a tényt, hogy az állatok érző lények, a témával intenzíven kezdett foglalkozni és ma már mind több területen veszik figyelembe az állatok érdekeit. A kidolgozásra került, illetve kerülő jogszabályok – melyeket végső formájukban az Európai Unió Tanácsa fogad el – általános célja az, hogy *az állatok számára biztosítva legyen a fájdalom- és szenvedésmentes élet* azáltal, hogy az állattartókat kötelezik a *minimális állatjóléti intézkedések betartására*.

Az **Amszterdami Szerződés**, amely 1999. május 1-én lépett hatályba, új szabályokat határozott meg az Európai Uniónak az állatvédelem terén. Ez az úgynevezett „*Állatjóléti és -védelmi Protokoll*”. Ez kinyilvánítja azt, hogy *az állatok érző lények*, valamint kötelezi az európai intézményeket arra, hogy *messzemenően vegyék figyelembe az állatvédelmi előírásokat*, amikor megalkotnak, illetve bevezetnek egy új közösségi jogszabályt. Ez a protokoll az EU jogszabályalkotásának kereteit szintén meghatározza. Eszerint például az állatkínzás, az állatok versenyeken, bemutatókon, kulturális vagy sporteseményeken történő használata, a bika- és kutyaviadatok vagy kutyaversenyek szabályozása a tagállamok feladata maradt. Így azonban az állatok védelme sokszor csorbát szenved, ezáltal az EU alkalmanként némi ellentmondásba keveredik saját alapelveivel (lásd, pl. a bikaviadatok kérdését).

A közelmúltban megjelent „*Fehér Könyv az Élelmiszer-biztonságról*” (Brüsszel, 2000. január 12.) c. kiadványban elismerik, hogy az állatok védelmének még jobban bele kell kapcsolódnia az élelmiszer-politikába. Előre látható az is, hogy az állatvédelem témaköre az **Európai Élelmiszer Hivatal** feladatai közé fog tartozni. A Hivatalnak tanácsot és információt kell adnia a Közösségnek minden, az élelmiszer fogyasztásából eredő, az egészséggel és biztonsággal közvetlenül vagy közvetve összefüggő területen. A Bizottságnak figyelembe kell vennie: az **Állatvédelmi Tudományos Tanács** véleményét, a tagállamok különböző törvénykezési folyamatainak végrehajtásával kapcsolatos gyakorlatot, a **Közösségi Élelmiszer és Állatorvosi Hivatal** által végzett szemlék jelentéseit, és az állatvédelmi világszervezetek hivatalos információit.

Az Élelmiszer és Állatorvosi Hivatal tudatában van az állatok védelmének növekvő fontosságával és továbbra is biztosítani fogja, hogy egyéb kötelességei mellett megfelelő helyen kezelje az állatvédelmet. A Hivatal jelentései meghatározzák a tagállamok állatvédelmi szabályzatainak a bevezetéssel és végrehajtással kapcsolatos problémáit.

Az Európai Közösség több mint 25 évvel ezelőtt kezdte meg az állatvédelmi szabályozással kapcsolatos munkát. A szabályokat azóta rendszeresen módosították, és az évek folyamán szélesítették hatáskörüket. Az Európai szabályozás célja általában annak biztosítása, hogy az állatok elkerülhessék a fájdalmakat és szenvedéseket, és kötelezzék az állattartókat arra, hogy betartsák az állatvédelem minimális előírásait. Ez azt jelenti, hogy a nemzeti kormányok ennél szigorúbb szabványokat állíthatnak.

Az Egészség- és Fogyasztóvédelmi Főigazgatóság felelősségi körébe tartozó jogi szabályozás három fő területre terjed ki:

- A farmra, amennyiben azt gazdálkodási célra használják
- A szállítás során
- A vágás vagy leölés idején

1. Felelőségek, tudományos tanácsadás és hivatalos ellenőrzés az állatvédelem területén

Az EU Egészség- és Fogyasztóvédelmi Főigazgatóságának felelősségei és feladatai:

Magába foglalja: a Tudományos Bizottság ügyvitelét a fogyasztók egészségének és élelmiszer-biztonságának területén; a Bizottság munkája az érdem, függetlenség és átláthatóság elvén alapul. Egyik közülük az Állatok Egészségének és Védelmének Tudományos Bizottsága. Ez a független Tanácsadó testület magas szinten ad tanácsot a Bizottságnak az állatvédelmi kérdésekben. A Bizottság megfontol minden lehetséges mai adatot és bizonyítékot, józan és tudományos alapokkal látja el a Közösséget a jogszabályok tervezéséhez, és más javaslatokat is tesz. Az Állatvédelmi albizottság felelős a tudományos és technikai kérdésekért, amelyek az állatok védelmével, különösen az állattenyésztéssel, a szállítással, a vágással és az állatkísérletekkel kapcsolatosak.

Az **Élelmiszer és Állatorvosi Hivatal** elvállalja a vizsgálatot és az ellenőrzést a tagállamokban, hogy tesztelje azt, vajon az illetékes hatóságok hatékonyan és egyöntetűen alkalmazzák-e a Közösségi jogszabályokat.

A tagországok illetékes hatóságai a következőkért felelősek:

- Az irányelvek nemzeti jogszabályba történő átvételéért
- A Közösségi szabályok megvalósításáért nemzeti szinten
- A Közösségi szabályok mindennapi érvényesítéséért a nemzeti jogszabályokon és szabályozó tevékenységeken keresztül

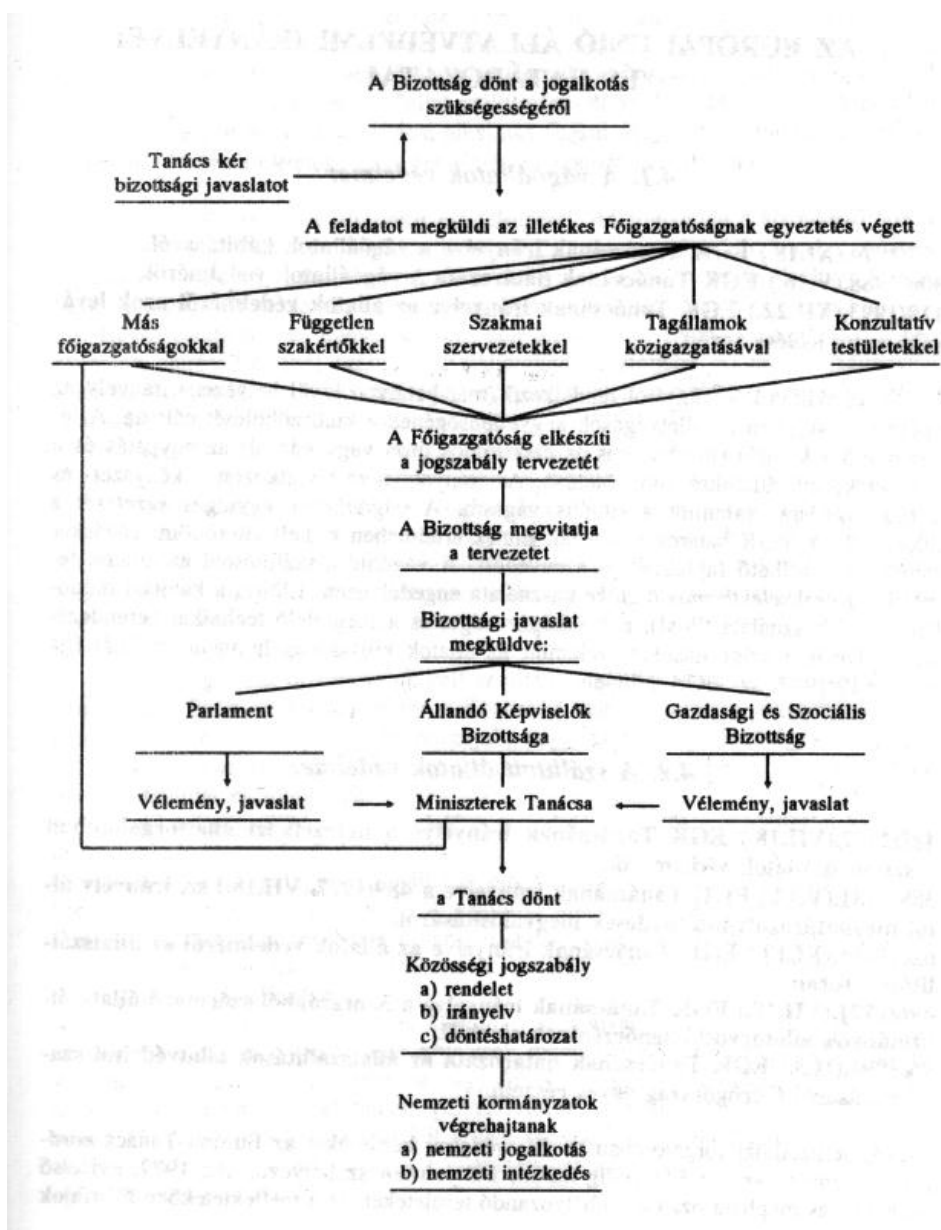
2. Az Európai Unió állatvédelmi jogalkotása

A Római Szerződés által bevezetett alapvető döntéshozatali forma szerint a Bizottság javaslatot terjeszt a Miniszterek tanácsa elé, amelyet az Európa Parlament, továbbá a Gazdasági és Szociális Bizottság is megvitat. Végző döntést a Tanács hoz: rendeletet vagy irányelvet, esetleg határozatot, ajánlást vagy véleményt bocsát ki. A Tanács minden bizottsági javaslatot először az Állandó Képviselők Bizottságának küld meg véleményezésre.

A szavazati eljárás rendje: a Tanács a Bizottság javaslatáról minősített többséggel (a szavazatok legalább kétharmadával) dönt. E rendszerben a tagállamok nagyságuk szerint súlyozott szavazattal rendelkeznek. Egyszerű többségi szavazás is elegendő azokban az esetekben, ahol külön rendelkezés nem követeli meg az ettől eltérő szavazati rendet. Az EU jogalkotási tevékenységét az 1. ábra szemlélteti (HALMAI, 1995.).

Az Európai Közösségek Tanácsa (az EGK Alapító Szerződésre támaszkodva, a Bizottság javaslatára, az Európa Parlament és a Gazdasági és Szociális Bizottság állásfoglalása alapján) mérlegelte az állatok szállítása, tömeges tartása és vágása alatti védelmére vonatkozó indokokat. Ennek eredményeként született meg 1986-ban a ketrecben (battériában) tartott tojtyúk, továbbá a sertések, majd 1988-ban a szarvasmarhák; 1990-ben pedig a prémes állatok tartására, valamint 1988-ban ill. 1991-ben a vágóállatok egységes kezelésére és **1991-ben minden állatszállításra vonatkozó állatvédelmi irányelv, illetve határozat.**

1. ábra: Az Európai Unió jogalkotási folyamat vázlatos sémája (HALMAI, 1995. nyomán)

3. Szervezeti rendszer az Európai Unióban

Az állatvédelem terén, az Európai Bizottságon belüli munkamegosztásra jellemző, hogy magával az állatvédelemmel elsősorban felelősként az **Egészség- és Fogyasztóvédelmi Főigazgatóság** foglalkozik. (Vannak kivételek is. Ilyen például a vadon élő állatok és a kísérleti vagy tudományos célra tartott állatok állatvédelmi kérdései, mellyel a Környezetvédelmi Főigazgatóság, a kozmetikai termékek állatokon történő tesztelésével kapcsolatos kérdéskörökkel pedig a Vállalkozási Főigazgatóság foglalkozik.) A gondolkodásmódra jellemző szerencsés kapcsolódás, hogy a gazdasági haszonállatok tartásának állatvédelmi kérdései szerves részét képezik az élelmiszerbiztonság tárgykörének. Ezen kapcsolódás ugyanis a fogyasztók részére aggálytalan, akár a takarmánytermelésig visszavezethető árutermelést az állatjóléti szempontból is aggálytalan termelés követelményével kapcsolhatja össze.

Az Egészség- és Fogyasztóvédelmi Főigazgatóság az állatvédelem terén az alábbi főbb tevékenységeket fejti ki:

- **Különböző tudományos bizottságokat működtet**, melyek a fogyasztók egészségével és az élelmiszerbiztonsággal foglalkoznak. Ezek munkája a szakmaiság, a függetlenség és az átláthatóság elvein alapul. Az egyik ilyen tudományos bizottság az *Állategészségügyi és Állatjóléti Tudományos Bizottság*.
- **Jogszabályokat dolgoz ki**, amelyek az állatjóléti standardokat szabályozzák a gazdasági haszonállatok tartásával, az állatok szállításával, vágásukkal és a leölésükkel kapcsolatban, illetve ellátja más politikák fejlesztését ezen a területen.
- **Mint az EU szerződések öre**, megbizonyosodik az állatvédelem terén már létező jogszabályok megfelelő bevezetéséről a tagállamokban.
- **Működteti az Élelmiszerlánc és Állategészségügyi Állandó Bizottságot**, amelyben a tagállamok képviselői megvitatják az aktuális állategészségügyi témákat (állategészségügy, állatjólét, közegészségügy), és ha szükséges azonnali intézkedéseket hoznak.
- **Vizsgálatokat és ellenőrzéseket végez a tagállamokban**, hogy az illetékes hatóságok mennyire egységesen alkalmazzák a közösségi jogszabályokat.

A fentiekkel összhangban a tagállamok illetékes hatóságainak az alábbi feladatai vannak:

- Az irányelvek beültetése a tagállami jogszabályi környezetbe,
- Közösségi szabályok bevezetése a tagállami szinten,
- A közösségi szabályok mindennapi betartatása a tagállami jogszabályalkotáson és ellenőrzéseken keresztül.

Lényegi kérdés ugyanakkor, hogy egyrészt az egyes tagállamokon belül, másrészt a harmadik országokkal folytatott külkereskedelemben milyen mértékben érvényesíthetők az uniós belső piacon érvényesíthető előírások. Ha ugyanis például a brazil, vagy kínai sertéshús előtt megnyílik az Unió piaca, anélkül, hogy ezen termékek termelése során az uniós állatvédelmi előírások betartását megkövetelné az EU, ez a tagországok termelőit versenyhátrányba hozza. Ezt a sertések állatjólétére vonatkozó tanácsi rendelet is tartalmazza.

A Bizottság elkötelezte magát amellet, hogy kiemelten kezeli az állatjóléttel kapcsolatos témákat az új WTO tárgyalási fordulóban. Bár az 1999-es Seattle-ben tartott tárgyalások alkalmával a Bizottság erre vonatkozó javaslatát nem támogatták, a 2001-ben Dohában tartott tárgyalásokon mégis folytatta az állatvédelem ügyének nemzetközi elfogadtatását célzó tevékenységét, bár csupán az úgynevezett „nem kereskedelmi ügyeken” belül. Ez arra utal, hogy –

az egyébként sem könnyű – WTO tárgyalásokon középtávon kevés esély van az állatjóléti feltételeknek az érvényesítésére, még akkor is, ha a civil szervezetek ebben támogatást nyújtanak. *A szabad kereskedelmi szabályozás értelmében ugyanis az Európai Unió még etikai alapon sem tilthatja meg az olyan termékek behozatalát, amelyeket a legminimálisabb állatjóléti szabályok betartása nélkül állítottak elő.* Ez viszont azt jelentheti, hogy – ha nem sikerül érvényesíteni az azonos feltételek betartását a termelés folyamatában – azaz a „harmadik országok” állatjóléti előírások betartása nélkül előállított termékei bejuthatnak az uniós piacra és ott a tagországok termékeivel versenyeznek, a tagországok termelői olyan versenyhátrányba kerülnek, amelyet képtelenek elviselni.

A Világkereskedelmi Szervezettel (WTO) ellentétben az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) mezőgazdasági szervezete, a **FAO rendelkezik állatvédelemmel kapcsolatos ajánlásokkal, előírásokkal** a gazdasági haszonállatok tartása, szállítása vágása és leölése terén.

Az állatvédelmi jogszabályokat illetően az EU-ban megfigyelhetőek azok a tendenciák, miszerint mind több állatfaj tartásával kapcsolatban fogalmazódnak meg elvárások, végső soron pedig jogszabályok.

Jelenleg a Bizottság előkészítése alatt van a *broiler csirkék, a kacsák és ludak tartási követelményeinek szabályozása*. Az *Állategészségügyi és Állatjóléti Tudományos Bizottság* 2000 márciusában kelt tudományos véleménye foglalkozik a broiler csirkék tartásának állatvédelmi kérdéseivel. 2003 szeptemberében a Bizottság ez ügyben megbeszélést is tartott a témában érdekeltek részvételével. A legfőbb problémát a genetikai szelekció által felgyorsított növekedésben és az ezzel összefüggő lábproblémákban, valamint a magas telepítési sűrűségben és a tenyészállományok korlátozott takarmányfelvételi lehetőségében látják. Teljes körű egyetértés van abban, hogy kiemelten kell kezelni az állatokkal foglalkozó személyek állatvédelmi oktatását, és folyamatosan ki kell értékelni az állatjóléti helyzetet reprezentáló vágóhídi visszajelzéseket is. A Bizottság a közeljövőben terjeszti elő a broiler csirkék tartásának minimális állatvédelmi követelményeire vonatkozó irányelv összeállításához készített szövegszerű javaslatát.

A Tanács **98/58/EK irányelve** jogi alapot biztosít arra, hogy a *Gazdasági haszonállatok védelméről szóló egyezmény* alapján létrejövő ajánlásokat közösségi intézkedések kövessék. 1999-ben – beleértve a libamájtermelést is – ajánlást fogadtak el a gazdasági haszon céljából tartott kacsák és ludak tartásával kapcsolatban. Valószínűleg ez lesz az egyik olyan következő terület, melyet részletesebben is szabályozni fognak.

A Tanács **1782/2003/EK rendelete** a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak és a gazdálkodók részére biztosított egyes támogatási rendszerek megállapításáról, már szankciókat is tartalmaz. A közvetlen kifizetésben részesülő gazdálkodó köteles betartani a jogszabályban foglalt gazdálkodási követelményeket az érintett mellékletben megállapított időbeli ütemezés szerint, továbbá a mezőgazdasági földterületek jó kultúr- és környezeti állapotára vonatkozó előírásokat.

A jogszabályban foglalt gazdálkodási követelményeket a közösségi joganyag a következő területeken hozza létre:

- **köz-, állat- és növényegészségügy,**
- **környezetvédelem,**
- **állatjólét.**

A rendeletben rögzített szabályokat az időről időre módosított hatályos változatnak, az irányelvben foglaltakat pedig a tagállamok általi végrehajtásnak megfelelően kell alkalmazni.

Az állatjólétre vonatkozó szabályok kötelező alkalmazását a rendelet 2007. január 1-től teszi kötelezővé valamennyi állattartó telepre vonatkozóan a következő előírások tekintetében:

- A Tanács 1991. november 19-i **91/629/EGK irányelve** a borjak védelmére vonatkozó minimumkövetelmények megállapításáról,
- A Tanács 1991. november 19-i **91/630/EGK irányelve** a sertések védelmére vonatkozó minimumkövetelmények megállapításáról,
- A Tanács 1998. július 20-i **98/58/EGK irányelve** a tenyésztés céljából tartott állatok védelméről.

IV. A HAZAI ÁLLATVÉDELMI JOGSZABÁLYOKRÓL ÁLTALÁBAN

Az 1990-es években újra megkezdődött Magyarországon az állatvédelmi jogszabályok kidolgozása. Ennek folyamatát az EU csatlakozási tárgyalások felgyorsították. Az EU legfőképpen *irányelvek*, és nem azonnal, s nem szó szerint alkalmazandó *rendeletek* útján szabályozza az állatvédelmi kérdéseket. Az általános elvek és elvárások keretein belül tagállami feladat a hazai jogalkotás, amely ugyan nem lehet ellentétes az irányelvekkel, de tartalmazhat a nemzeti sajátosságoknak megfelelő eltéréseket (szélsőséges esetként megemlíthető a bikaviadalok eltűrése), esetleg etikai szempontokat nem sértő engedményeket.

Magyarországon az állatvédelmet egy kerettörvény¹ és több kormány-, illetve miniszteri rendelet szabályozza. A hatályos állatvédelmi jogszabályok felsorolását az 1. számú táblázat tartalmazza.

1. táblázat: Az állatvédelem jogi szabályozottsága Magyarországon

JOGSZABÁLY SZÁMA	JOGSZABÁLY CÍME
1998. évi XXVIII. törvény (módosította: 2002. évi LXVII. törvény)	Az állatok védelméről és kíméletéről
243/1998. (XII. 31.) kormányrendelet (módosította: a 103/2002. (V. 10.) kormányrendelet, valamint a 186/2003. (XI. 5.) kormányrendelet)	Az állatkísérletek végzéséről
244/1998. (XII. 31.) kormányrendelet (módosította: 98/2002. (V. 5.) kormányrendelet)	Az állatvédelmi bírságról
245/1998. (XII. 31.) kormányrendelet	A települési önkormányzat jegyzőjének feladatairól és hatásköreiről az állatok védelmével és nyilvántartásával kapcsolatban
9/1999. (I. 27.) FVM rendelet (módosította: 26/2002. (IV. 13.) FVM rendelet)	A vágóállatok levágásának és leölésének állatvédelmi szabályairól
10/1999. (I. 27.) FVM rendelet	Az Állatvédelmi Tanácsadó Testület létrehozásáról
32/1999. (III. 31.) FVM rendelet (módosította: 20/2002. (III. 14.) FVM rendelet, valamint a 72/2004. (IV. 29.) FVM rendelet)	A mezőgazdasági haszonállatok tartásának állatvédelmi szabályairól
36/1999. (IV. 2.) FVM-KöM-GM rendelet (módosította: az 58/2002. (VIII. 17.) FVM-KvVM-GKM rendelet)	A kísérleti állatok tenyésztésének (szaporításának), tartásának szállításának és forgalomba hozatalának szabályairól
8/1999. (VIII. 13.) KöM-FVM-NKÖM-BM rendelet	A veszélyes állatokról és tartásuk engedélyezésének részletes szabályairól
3/2001. (II. 23.) KöM-FVM-NKÖM-BM rendelet (módosította: a 13/2003. (IX. 9.) KvVM-FVM-NKÖM-BM rendelet)	Az állatkert és az állatotthon létesítésének, működésének és fenntartásának részletes szabályairól
52/2003. (VII. 15.) GKM-FVM rendelet (módosította: a 73/2003. (XI. 13.) GKM-FVM rendelet)	Az állatszállítás állatvédelmi szabályairól

A magyarországi jogi szabályozásban a kormány, illetve a miniszterek rendeletei igen széles sávban szabnak meg részletes előírásokat. A végrehajtási rendeletek palettája azonban még koránt sem teljes. Jelenleg az alábbi végrehajtási rendeletek, illetve egy törvény megalkotása várta magára az állatvédelmi törvény alapján.

A kormány részéről:

- Az önkormányzati állatvédelmi őrszolgálat létrehozására, működtetésére, feladat- és hatáskörére, valamint tagjaira vonatkozó részletes szabályokról szóló rendelet.

¹ 1998. évi XXVIII. törvény

- A cirkuszi menaszéria létesítése és működtetése engedélyezésének, valamint fenntartásának részletes szabályairól szóló rendelet.
- A kedvtelésből tartott állatok kereskedése létesítésének és működtetésének engedélyezésére, valamint működésére, továbbá ezen állatok tartására és forgalmazására és a kedvtelésből tartott állatok kereskedése működésének és az állatok forgalmazásának ellenőrzésére vonatkozó részletes szabályairól szóló rendelet.

Az oktatási miniszter részéről:

- A törvény végrehajtásához szükséges képesítési feltételekről szóló rendelet.

Az Országgyűlés részéről:

- Az állatvédelmi hozzájárulásra kötelezettek körét, hozzájárulás mértékét, valamint fizetésének és felhasználásának szabályairól szóló törvény.

Az állatkínzásnak a Büntető Törvénykönyvben bűncselekményként történő nevesítését és szankcionálását az Országgyűlés 2004. tavaszán megszavazta. **(2004. évi X. törvény)**

V. A GAZDASÁGI HASZONÁLLATOK TARTÁSÁNAK RÉSZLETES ÁLLATVÉDELMI SZABÁLYOZÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

*Az állatjólétről hozott jogszabályok alapja az Európai Tanács tagállamai által a mezőgazdasági céllal tartott állatok védelméről elfogadott **Európai Egyezmény**. Ennek 3-tól 7-ig terjedő cikkei a következő általános követelményeket rögzítik:*

- **Az állatokat úgy kell elhelyezni, élelemmel, vízzel ellátni és gondozni**, ami – tekintetbe véve azok fajtát, fajtáját, fejlettségi, alkalmazkodási és háziasítási állapotát – megfelel fiziológiai és etológiai szükségleteinek, összhangban a bevált gyakorlattal és tudományos ismeretekkel.
- **Az állatok mozgásszabadságát** – tekintetbe véve annak fajtáját, a bevált gyakorlatot és tudományos ismereteket – nem szabad oly módon korlátozni, ami szükségtelen szenvedést vagy sérülést okozhat.
- Ahol egy állatot tartósan vagy rendszeresen kikötnek vagy bezárnak, ott a fiziológiai és etológiai szükségleteinek, a bevált gyakorlatnak és tudományos ismereteknek megfelelően elegendő teret kell számára biztosítani.
- **A világítás, hőmérséklet, páratartalom, levegőkeringetés, szellőzés és egyéb környezeti viszonyok**, mint gázkoncentráció vagy zaj-intenzitás azon a helyen, ahol az állatot elhelyezik, – tekintettel annak fajtájára, fejlettségi, alkalmazkodási és háziasítási fokára – feleljen meg a bevált gyakorlat és tudományos ismeretek szerinti fiziológiai és etológiai szükségleteinek.
- Nem szabad az állatot oly módon ellátni élelemmel vagy folyadékkal, és az élelem vagy folyadék nem tartalmazhat olyan anyagot, ami szükségtelen szenvedést vagy sérülést okozhat.
- **Az állatok kondícióját és egészségi állapotát gondosan ellenőrizni kell** olyan időközönként, ami elegendő a szükségtelen szenvedés elkerüléséhez. A korszerű állattartó rendszerekben az ellenőrzést legalább naponta egyszer el kell végezni.
- A korszerű intenzív állattartó rendszerekben használt műszaki berendezést naponta legalább egyszer ellenőrizni kell, és minden észlelt hibát a lehető legkisebb késedelemmel el kell hárítani. Ha egy hiba azonnal nem hárítható el, haladéktalanul meg kell tenni az állatok jólléte megóvásához szükséges minden ideiglenes óvintézkedést.

Az Európai Unió az állatjólét területén az egyes részterületek külön-külön történő szabályozását választotta, a magyar jogi szabályozás egy rendeletben szabályozott valamennyi gazdasági haszonállat tartásával kapcsolatos kérdést.

A rendelet főbb részei:

- Általános rész
- A borjak tartásának minimális követelményei
- A sertések tartásának minimális követelményei
- A tojótyúkocok tartásának minimális követelményei
- A hízott máj előállításának szabályai
- A tolltépés szabályai
- A mezőgazdasági haszonállatokon érzéstelenítés nélkül végezhető beavatkozások

- Az egyes állatfajoknál végzett állatvédelmi ellenőrzések eredményeiről szóló jelentések

1. A mezőgazdasági haszonállatok tartásának általános magyar állatvédelmi szabályai

Az Európai Unió tanácsi rendeletének hivatkozási alapja a tenyésztés céljából tartott állatok védelméről szóló Európai Egyezmény, a magyar jogi szabályozás hivatkozási alapja pedig az EU tanácsi irányelvei, illetve az EU bizottsági határozatok.

Az általános részben a jogszabály megfogalmazza, hogy a rendelet hatálya kiterjed:

- az élelmiszer, gyapjú, bőr vagy szőrme előállításához, vagy egyéb célból tenyésztett vagy tartott állattartásra (beleértve a halakat, hüllőket, kételtűeket),
- másrészt pedig az állattartóra, akik alatt az állatokért állandóan vagy ideiglenesen felelős, vagy azokat felügyelő természetes vagy jogi személy vagy személyek értendők.

E közelítésben tehát mind a tulajdonosokra, mind pedig az állatot gondozó személyekre kötelezőek az előírások.

A megfogalmazott alapelvek többsége minden állattartással, állattenyésztéssel foglalkozó szakembernek magától értetődő. A jogszabályi formába öntésük éppen a szakszerűtlen állattartás kirívó eseteinek szankcionálhatósága miatt elengedhetetlen.

A rendeletnek az a része minden mezőgazdasági haszon céljából tartott állat tartására vonatkozik, olyan általános szabályokat tartalmaz, amely valamennyi gazdasági célból tartott haszonállat esetében betartandó.

Megjelölik a jogszabályok az ellenőrzést végző „*illetékes hatóság*”-ot, amely ebben az esetben az állategészségügyi hatóság.

A tenyésztési célból tartott állatok tartása során a tulajdonosoknak vagy tartóknak minden ésszerű intézkedést meg kell tenni az általuk gondozott állatok kíméletének biztosítása, illetve annak érdekében, hogy ezen állatoknak ne okozzanak szükségtelen fájdalmat, szenvedést vagy sérülést.

*Az állatokat fajukra és fejlettségük, alkalmazkodásuk és háziasításuk fokára, valamint életteni és etológiai szükségleteikre tekintettel, a gyakorlati tapasztalatokkal és tudományos ismeretekkel összhangban kell **tenyészteni, vagy tartani**, melynek során:*

- Az állatokról elegendő számú, megfelelő képességgel, ismeretekkel és szakmai hozzáértéssel rendelkező **személyzetnek kell gondoskodnia.**
- Minden olyan tenyésztési rendszerben tartott állatot, amelyben az állatok jólléte a gyakori emberi figyelemtől függ, naponta legalább egyszer meg kell vizsgálni. A más rendszerekben tartott állatokat olyan időközönként kell megvizsgálni, hogy elkerülhető legyen az állatoknak okozott szenvedés.
- Megfelelő (rögzített vagy hordozható) **világításnak** kell rendelkezésre állnia annak érdekében, hogy az állatokat bármikor alaposan megvizsgálhassák.
- Bármely **betegnek vagy sérültnek tűnő állatról** késedelem nélkül megfelelően gondoskodni kell, és ha egy állat nem reagál az ilyen

gondoskodásra, a lehető legrövidebb időn belül állatorvos tanácsát kell kérni. Szükség esetén a beteg vagy sérült állatokat megfelelő helyen kell elkülöníteni, adott esetben száraz és kényelmes almot kell biztosítani.

- Az állatok tulajdonosa vagy tartója minden elvégzett orvosi kezeléssel és az egyes ellenőrzések során megállapított elhullások számáról **nyilvántartást vezet**. Megfelelő, ha a fentiekkel egyenértékű információt más célra regisztrálja.
- Ezeket a nyilvántartásokat legalább három évig meg kell őrizni, és ellenőrzés alkalmával, vagy kérésre az illetékes hatóság rendelkezésére kell bocsátani.
- Az **állatok mozgásszabadságát**, tekintettel az állat fajára, valamint összhangban a gyakorlati tapasztalatokkal és tudományos ismeretekkel, nem szabad oly módon korlátozni, mely szükségtelen szenvedést vagy sérülést okoz.
- Ha egy állatot folyamatosan vagy rendszeresen megkötnék, vagy bezárnak, a gyakorlati tapasztalatokkal és tudományos ismeretekkel összhangban élettani és etológiai szükségleteinek megfelelő tereket kell biztosítani számára.
- A **szálláshelyek**, és különösen a kutyák, illetve **felszerelések** építéséhez használt anyagok, amelyekkel az állatok kapcsolatba kerülhetnek, nem lehetnek károsak az állatokra nézve, és **alaposan tisztíthatóknak és fertőtleníthetőnek** kell lenniük.
- Az állatok megkötésére használt szálláshelyeket és felszereléseket úgy kell kialakítani és fenntartani, hogy ne legyenek éles szegélyek vagy kiemelkedések, amelyek az állatok sérülését okozhatják.
- A levegő körforgását, a porkoncentrációt, a hőmérsékletet, a relatív páratartalmat és a gázkoncentrációt olyan szinten kell tartani, amely nem káros az állatokra nézve.
- **Az épületben tartott állatokat sem állandó sötétségben, sem a mesterséges világítás megfelelő megszakítása nélkül nem lehet tartani**. Ha a rendelkezésre álló természetes fény kevés az állatok élettani és etológiai szükségleteinek kielégítésére, megfelelő mesterséges világításról kell gondoskodni.
- A nem épületben tartott állatok számára, ha ez szükséges és lehetséges, **védelmet kell biztosítani a káros időjárási hatásokkal, ragadozókkal, és egészségi kockázatokkal szemben**.
- Minden olyan automatikus vagy mechanikus berendezést, amely alapvető az állatok egészségéhez és jóllétéhez, legalább naponta egyszer ellenőrizni kell. A felfedezett meghibásodásokat azonnal ki kell javítani, vagy – amennyiben ez nem lehetséges – a hiba kijavításáig meg kell tenni a megfelelő lépéseket az állatok egészségének és jóllétének biztosítása érdekében.
- Ha az állatok egészsége és jólléte mesterséges szellőztető berendezéstől függ, gondoskodni kell megfelelő tartalék rendszerről, amely a berendezés meghibásodása esetén biztosítja az állatok egészségének és jóllétének megőrzéséhez szükséges légcserét, valamint a hibát jelző riasztórendszerrel. A riasztórendszert is rendszeresen ellenőrizni kell.
- Az állatokat koruknak és fajuknak megfelelő **egészséges táplálékot kell tartani**, amelyet, jó egészségük megőrzése és táplálkozási szükségleteik kielégítése érdekében elegendő mennyiségben kell

adagolni. Egyetlen állatot sem szabad olyan takarmánnyal vagy folyadékkal ellátni, illetve semmilyen ilyen takarmány vagy folyadék nem tartalmazhat olyan anyagot, amely szükségtelen szenvedést vagy sérülést okoz.

- Minden állat számára az élettani szükségleteinek megfelelő időközökben a hozzáférést kell biztosítani takarmányhoz.
- Minden állat számára biztosítani kell **a megfelelő vízellátást**, vagy azt, hogy folyadék beviteli igényét más módon ki tudja elégíteni.
- Az etető- és itató-berendezéseket úgy kell megtervezni, kialakítani és elhelyezni, hogy a takarmány és az ivóvíz elszennyeződése, és az állatok közötti versengés káros hatásai minimálisra csökkenjenek.
- A terápiás vagy megelőző célból, vagy meghatározott tenyésztéstechnológiai kezelés céljából adott anyagok kivételével más anyag nem adható állatnak, hacsak nem bizonyított az állatok jóllétével kapcsolatos tudományos ismeretek vagy gyakorlati tapasztalatok alapján, hogy az adott anyag hatása nem ártalmas az állatok egészségére vagy jóllétére.
- Tilos olyan természetes vagy mesterséges tenyésztési eljárásokat alkalmazni, amelyek az érintett állatok szenvedését vagy sérülését okozzák, vagy okozhatják.
- Ez a rendelkezés nem zárja ki egyes olyan eljárások használatát, amelyek minimális vagy pillanatnyi szenvedést vagy sérülést okozhatnak, vagy amelyek olyan beavatkozást tehetnek szükségessé, amely nem okozna tartós sérülést, amennyiben ezeket az eljárásokat a nemzeti rendelkezések lehetővé teszik.

A mezőgazdasági haszonállatok tartásának állatvédelmi szabályai rögzítik, hogy az állattartó az állat tartása során köteles:

- Az adott állatfaj, illetve -fajta élettani, viselkedési és szociális igényeit figyelembe venni.
- Az **állatot jólléte érdekében szakszerűen gondozni.**
- Azt **takarmánnyal és folyadékkal ellátni.**
- **Elkerülni az állatnak szükségtelen fájdalom, sérülés vagy szenvedés okozását.**
- **Az etető és itató-berendezéseket megfelelően kialakítani és üzemeltetni.** (Az állatnak fiziológiai szükségletei kielégítésére bármikor kellő folyadékpótlásra legyen lehetősége. A lehető legkisebb mértékre csökkentse a takarmány kiszóródását, illetve a folyadék kiömlését vagy szennyeződését. Minden állatnak legyen elegendő hozzáférési lehetősége, így az állatok között ne alakuljon ki versengés, az ne okozzon vagy eredményezzen sérülést az állatnak. Bármilyen időjárási körülmények között működjön. Az állat folyadékfogyasztása, és ahol szükséges, takarmányfogyasztása megfigyelhető legyen.).
- Az állatok **férőhelyét** úgy kialakítani, hogy az feleljen meg az állat fajának, fajtájának, korának, ivarának, élettani állapotának és az állat hozzáférjen a pihenő-, etető-, itató-, trágyázótérhez.
- Kiegészítő megoldásról gondoskodni a mesterséges szellőztetésű istállóban, amely biztosítja az állat egészségének megőrzését és a komfortérzetét megvalósító elégséges légcserét – a mesterséges szellőztetési rendszer meghibásodása esetén is – valamint gondos-

kodni kell a meghibásodásra figyelmeztető riasztó rendszerről és azok rendszeres ellenőrzéséről.

- Gondoskodni **tisztítható és csúszásmentes istállópadozatról**.
- Gondoskodni olyan **személyzetről**, amely az adott fajról, fajtáról, korcsoportról és az alkalmazott tartástechnológiáról megfelelő elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkezik².

² Ennek a pontnak a gyakorlati végrehajtásához még nem készült el az oktatási miniszter rendelete.

VI. A SZARVASMARHATARTÁS ÁLLATJÓLLÉTI ELŐÍRÁSAIRA VONATKOZÓ AJÁNLÁS

Az Európa Tanács **Állatvédelmi Egyezmény szarvasmarhákra vonatkozó ajánlását** 1988-ban fogadták el, s 1989-ben lépett hatályba. Az ajánlás részletes követelményeket tartalmaz az állatgondozókkal szembeni elvárásokról, a szarvasmarhák felügyeletéről, az épületek és berendezésekkel kapcsolatos előírásokról, a tartástechnológiáról és az üzemeltetésről, a fenotípus és/vagy genotípus megváltoztatásának tiltott, illetve megengedett eljárásairól. A tenyésztésre és hizlálásra szánt bikák, valamint a tehenek és üszők speciális gondozási eljárásait a függelékek tartalmazzák, az ajánlás kiegészítő része a borjak gondozását tárgyaló külön függelék.

Az Európai Unió a szarvasmarhatartásban – az általános szabályok alkalmazásán túlmenően – speciális szabályokat eddig csak a *borjak tartásának minimális követelményeiről* alkotott.

1. A borjak tartásának minimális követelményei

Szabályozták azon speciális követelményeket, melyeket a borjak, azaz a *szarvasmarha hat hónapos koráig* kell alkalmazni. *A szabályok nem vonatkoznak az anyjával együtt tartott borjakra.* Ennek értelmében kivonják e szabályok alól az egyhasznú húsmarhát, amelynél az alkalmazott tartástechnológia, a természetszerű tartás állatjóléti szempontból egyébként sem kifogásolható. Ugyancsak nem vonatkozik a szabályozás az egyszerre 6 egyednél kevesebb borjút tartó termelőkre, amely hazai viszonyok szerint mintegy 12-18 tehenes állományt jelenthet. Természetesen nem jelenti ez azt, hogy ezeknél az állományoknál az állattartásra vonatkozó általános szabályokat sem kell alkalmazni.

Magyarországon a szarvasmarhatartásra – ezen belül kiemelten a tej- és kettőshasznosítású – állományok borjainak tartására a következők jellemzők:

Az 1970-es években épített tehenészetekben az elletőistállóval egy épületben, külön légtérű zárt helyiséget, ún. **profilaktóriumot** készítettek az újszülött borjak számára. A profilaktóriumban a borjakat *0,7-1,0 m² alapterületű* (1,0-1,4 méter hosszú, 0,5-0,6 méter széles, 1 méter magas oldalfalú) *egyedi ketrecekben* helyezték el. Az egyedi borjúketrecek száma a férőhely 6-8 százaléka volt. Ezen zárt, szigetelt, fűtött termekben gyakran okozott gondot a szellőzetlenség, a magas páratartalom, amely gyakran a borjak elhullását eredményezte.

Az 1980-as évektől létesült, vagy rekonstrukcióval módosított tehenészetekben az újszülött borjakat, felszaradás után, **a szabadban lévő egyedi ketrecekben** helyezték el. Néhány tehenészet a **csikóboxos elletést** valósította meg. E technológia szerint, a borjút az anyjával együtt tartják *8-9 m²-es almazott boxban*. A tehenészetek többségében a profilaktóriumokat felszámolták és áttértek a borjak szabadban elhelyezett egyedi ketreces tartására. A szabadban elhelyezett egyedi borjúketrecek *1,5-2,5 m² alapterületűek*, kinyúló tetővel ellátottak, amelyek külső oldalán van a szénarács, az abrakos vályú, a tej- és a víz itatására szolgáló edény.

Az **utónevelőbe** a tejtáplálás befejezésével, a megerősödött borjak kerülnek, és ott tartózkodnak féléves korukig. A borjúnevelő színszerű, részben nyitott épület, borjanként *2,6-3 m² fedett pihenőtérrel*, megfelelő méretű kifutóval, mélyalmos tartással. Utónevelő nincs minden tehenészetben. A tehenészetek egy részében az üszőborjak az **üszőtelepre**, a hizlálásra szánt borjak pedig a **hizlalótelepre** kerültek.

A zárt, kifutóval ellátott borjúnevelőben, a borjakat kor és fejlettség szerint 10-12 egyedből álló csoportokban helyezik el úgy, hogy 1,9-2,2 m² fedett pihenőtér jusson egyedenként.

Kényszer helyzetben előfordul, hogy a csoportnagyságot növelik és az egyedre jutó pihenőhely csökken.

Az állatjóléti előírások a borjak elhelyezésére az alábbi szabályokat rögzítik:

A borjútartásban használatos istállóknak, berendezéseknek és egyéb használati eszközöknek hatékonyan tisztíthatóknak és fertőtleníthetőknak kell lenniük. A magyar gazdálkodók egy korábbi felmérésünk szerint a felhasznált anyagok alapján a következők szerint felelnek meg (2. táblázat).

2. táblázat:

Az anyagok jellemzői, melyekkel a felmért telepeken a hat hónapnál fiatalabb borjak érintkeznek

Me.: egyszerre tartott borjak száma alapján, egyed

A telepen egyszerre tartott borjak száma	Az anyagok, amelyekkel a borjak érintkeznek					
	Jól tisztíthatók			Fertőtleníthetők		
	Igen	Nem	Nem választott	Igen	Nem	Nem választott
500 fölött	7 665		1 400	7 665		1. 400
300-500	13 558	488	352	14 046		352
151-300	30 834	2 758	350	31 627	1 965	650
91-150	19 502	3 188	680	20 737	1 953	680
41-90	9 965	1 613	791	10 712	866	791
10-40	2 525	562	315	2 607	520	315
10 alatt	884	142	59	889	134	59
Összesen:	84 932	8 751	3 947	88 283	5 438	4 247

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A jó tisztíthatóság követelményének 87 százalékban felelnek meg, a fertőtleníthetőség ennél kedvezőbb képet mutatott, - a borjak 5,5 százalékának nem vagy részben volt fertőtleníthető a berendezés.

A jogszabály szerint a borjakkal érintkező anyagok nem lehetnek ártalmasak, s az elektromos áramköröket és berendezéseket úgy kell a vonatkozó érvényes előírások szerint szerelni, hogy azok áramütést ne okozzanak. E szempontból a magyarországi helyzet a következőkkel jellemezhető (3. táblázat).

3. táblázat:

A borjakkal érintkező anyagok ártalmatlansága és az érintésvédelem helyzete

Me.: egyszerre tartott borjak száma alapján, egyed

A telepen egyszerre tartott borjak száma	Az anyagok, amelyekkel a borjak érintkeznek					
	Ártalmatlanok			Érintésvédelmi szempontból biztonságosak		
	Igen	Nem	Nem választott	Igen	Nem	Nem választott
500 fölött	7 115	550	1 400	7 665		1 400
300-500	13 658	740		14 046		352
151-300	32 677	1 375	190	32 997	595	650
91-150	21 865	835	670	21 785	385	1 200
41-90	11 231	547	641	11 433	138	848
10-40	3 125	77	280	3 096	26	360
10 alatt	1 011	18	61	953	23	113
Összesen:	90 681	4 142	3 242	91 975	1 167	4 923

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A vizsgálat idején a borjakkal érintkező anyagok csak 4 százalékban nem minősültek ártalmatlannak, érintésvédelmi szempontból pedig mindössze a borjak 1,2 százalékánál jeleztek aggályokat. Jóllehet és a számok arányában kevés problémát jelentenek, az adott gazdálkodó, illetve az általa tartott állatoknál súlyos problémákat okozhat.

Higiéniiai okokból és, hogy az állat jól érezze magát, jól fejlődjön, tartási helyétől a bélsarat, vizeletet, takarmánymaradékot, a kiszórt takarmányt a szükséges gyakorisággal el kell távolítani, hogy csökkenjen az erős szagok kialakulásának, valamint a legyek és rágcsáló vonzásának lehetősége. A keresztfertőzések megakadályozása, valamint a kórokozók elszaporodásának megelőzése érdekében az állattartás során használt eszközöket, berendezéseket és karámokat rendszeresen tisztítani és fertőtleníteni kell.

Ugyancsak a borjak egészsége, fejlődése érdekében az épület szigetelésének, fűtésének, szellőztetésének biztosítani kell, hogy a légáramlás, a porkoncentráció, a hőmérséklet, a relatív páratartalom és a széndioxid, az ammónia valamint az egyéb gázok koncentrációja – a kibocsátási előírások figyelembevételével – egészséget nem károsító szinten maradjon. E követelménynek a magyar borjútartás viszonylag jól megfelelt, bár e területen is több a javítani való, különösen a közepes és ennél kisebb gazdaságoknál. Az épületek szellőzése a férőhelyek 87 százalékában, a hőmérséklete csupán 71 százalékban, relatív páratartalma 72 százalékban, pormentessége pedig 81 százalékban megfelelő minden évszakban. Ez azt jelenti, hogy e téren a követelményeknek való megfeleltetéshez még jelentős beruházások szükségesek (4. táblázat).

4. táblázat

A 6 hónapnál fiatalabb borjuférőhelyek mikroklímájának néhány jellemzője a felmért telepeken

Me.: egyszerre tartott borjak száma alapján, egyed

A telepen egyszerre tartott borjak száma	Minden évszakban megfelelő az épületek							
	Szellőzése				Hőmérséklete			
	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt
500 fölött	6 885	780		1 900	6 185	1 480		1 900
300-500	13 658	390	350		11 718	1 978	350	352
151-300	29 839	3 528	345	530	23 622	9 170	920	530
91-150	20 161	2 334	365	510	15 746	7 049	215	360
41-90	10 678	1 536		205	9 207	2 874	138	200
10-40	2 999	440		43	2 460	964		58
10 alatt	849	240	1		824	266		
Összesen:	85 069	9 247	1 061	2 688	69 762	23 780	1 623	2 900
A telepen egyszerre tartott borjak száma	Minden évszakban megfelelő az épületek							
	Relatív páratartalma				Pormentessége			
	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt
500 fölött	5 645	1 480		2 440	7 125			2 440
300-500	11 768	1 928	350	352	12 496	1 200	350	352
151-300	23 733	9 259	345	905	26 507	6 485	345	905
91-150	17 095	5 290	515	470	19 997	2 768	115	490
41-90	9 192	2 572	345	310	10 066	2 153		200
10-40	2 693	716	15	58	2 847	522	40	73
10 alatt	657	417	1	15	815	265	2	8
Összesen:	70 783	21 662	1 571	4 150	79 853	13 392	852	3968

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

Jogszály rögzíti, de az állatok jó közérzete, és a gazdasági érdek is megkívánja, hogy *minden automatikus üzemű vagy mechanikus működésű berendezést legalább naponta egy alkalommal ellenőrizni kell*. Az észlelt meghibásodást azonnal meg kell szüntetni. Ha ez nem lehetséges, addig, amíg a hiba nem szüntethető meg, a borjak egészsége és jó közérzete érdekében meg kell tenni a szükséges intézkedéseket. Olyan alternatív megoldást kell alkalmazni, amely biztosítja az ivóvíz- és takarmányellátást és a megfelelő környezeti állapot fenntartását. Mesterséges szellőzési rendszer alkalmazásakor megfelelő kiegészítő megoldással biztosítani kell a légcserét, hogy a borjak egészségi állapota még a mesterséges szellőztetési rendszer meghibásodása esetén se károsodjon, illetve a borjak komfortérzete ne romoljon. A rendszer

meghibásodására a gondozót riasztórendszernek kell figyelmeztetnie, melynek működőképességét rendszeresen ellenőrizni kell.

A magyar borjútartásban az automatizálás meglehetősen kevésbé terjedt el. A borjűfőrhelyek közül legkisebb mértékben az etetés automatizált, valamivel nagyobb a szellőztetés automatizáltsága, s a legnagyobb arányú az itatás (a főrőhelyek több mint 1/3 része), amely azonban hideg téli napokon eredményezhet problémákat és igényelhet nagyobb odafigyelést (5. táblázat).

5. táblázat:

Az etetés, itatás és szellőztetés automatizáltságának mértéke a magyar borjűtartásban

A telepen egyszerre tartott borjak száma	Összes borjű	Automatizált főrőhely, százalék		
		Etetés	Itatás	Szellőzés
500 fölött	9 565	0,55	4,36	1,22
300-500	14 398	0,76	3,00	1,17
151-300	34 242		11,89	1,73
91-150	23 370	1,12	9,77	1,24
41-90	12 419	0,17	4,74	0,49
10-40	3 482	0,01	0,81	0,08
10 alatt	1 089		0,15	0,01
Összesen:	98 065	2,62	34,73	5,94

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

Egyértelműen tilos a borjakat állandóan sötétben tartani. Szokásaik és fiziológiai szükségleteik kielégítéséhez – a klimatikus viszonyokat figyelembe véve – **természetes és mesterséges megvilágításról kell gondoskodni.** A mesterséges megvilágítás időtartamának a természetes nappali fényével kell megegyeznie. Ez az időtartam általában a kilenc és tizenhét óra közötti időszaknak felel meg. Kiegészítésként olyan rögzített helyzetű vagy hordozható fényforrást kell használni, amelynek fényereje bármikor elegendő minden borjű ellenőrzéséhez, vizsgálatához.

Az állattartónak minden egyedileg vagy csoportosan tartott borjűt legalább naponta kétszer, szabadon tartott borjűt legalább naponta egyszer ellenőriznie kell. Minden sérült vagy betegnek tűnő borjűt azonnal megfelelő kezelésben kell részesíteni. Ha szükséges, a beteg vagy sérült borjűt száraz, kényelmes fekvést biztosító alommal ellátott elkülönítőbe kell helyezni. Az olyan esetekben, amelyek meghaladják a gondozó, illetve az állattartó ismereteit, állatorvosi tanácsot kell kérni.

A borjűszállítás kialakításánál minden egyes borjű számára biztosítani kell a lefekvés, a pihenés, a felkelés, a saját maga nehézség nélküli ellátásának lehetőségét, valamint, hogy fajtársait láthassa.

A lekötöten tartott borjaknál a lekötők sérülést nem okozhatnak, azokat rendszeresen ellenőrizni kell. A kényelmes rögzítés érdekében el kell végezni a szükséges utánállítást. A lekötőknek olyannak kell lenniük, hogy ne okozzanak fulladást vagy sérülést, valamint elég hosszúnak kell lenniük, hogy a borjű nehézség nélkül lefekhessen, pihenhessen, felkelhessen és saját magát elláthassa.

A padozatnak repedésektől és folytonossági hiányoktól mentesnek, a folyadék elvezetésére megfelelő lejtéssel kialakítottnak, egyenletesnek, simának, de csúszásmentesnek kell lennie, és úgy kell azt kivitelezni, hogy se a felállás, se a fekvés ne okozzon sérülést vagy szenvedést. E szempontból a magyar gyakorlatot kritikusnak ítélnélhetjük meg, mivel a követelményeknek a férőhelyek egy negyede nem felel meg. Különösen a közepes méretű gazdaságok esetében jelentkeznek a probléma (6. táblázat).

6. táblázat:

A 6 hónapnál fiatalabb borjak épületeinek néhány jellemzője a felmért telepeken

Me.: egyszerre tartott borjak száma alapján, egyed

A telepen egyszerre tartott borjak száma	Padozat						
	Sima		Mélyalmos	Nem válaszolt	Csúszásmentes		
	Igen	Nem			Igen	Nem	Nem válaszolt
Összesen:	73 987	15 032	1 090	7 956	73 503	18 071	6 491
A borjuférőhelyek megoszlása, százalék							
500 fölött	4,9	1,7		3,2	5,4	1,2	3,2
300-500	12,1	1,1		1,5	12,8	1,5	0,4
151-300	26,6	5,2	1,1	2,1	24,9	7,6	2,4
91-150	18,5	4,2		1,1	18,9	4,5	0,5
41-90	10,0	2,2		0,5	9,2	2,9	0,5
10-40	2,6	0,7		0,2	2,9	0,5	0,2
10 alatt	0,7	0,3		0,1	0,9	0,2	
Összesen:	75,4	15,3	1,1	8,1	75,0	18,4	6,6

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A padozatkialakítás feleljen meg a borjú méretének, testtömegének, legyen megfelelően szilárd. A fekvőhelynek kényelmesnek, tisztának, megfelelő vízelvezető képességűnek és a borjak számára ártalmatlannak kell lennie. E szempontból telepeinken viszonylag kedvező a helyzet (7. táblázat).

7. táblázat:

A 6 hónapnál fiatalabb borjak pihenőterének néhány jellemzője a felmért telepeken

Me.: egyszerre tartott borjak száma alapján, egyed

A telepen egyszerre tartott borjak száma	A borjak pihenőtere								
	Tiszta			Száras			Kényelmes		
	Igen	Nem	Nem válaszolt	Igen	Nem	Nem válaszolt	Igen	Nem	Nem válaszolt
Összesen:	92 748	2 940	2 377	91 604	4 159	2 302	92 214	3 357	2 494
A borjűférőhelyek megoszlása, százalék									
500 fölött	7,3	0,6	1,9	7,3	0,6	1,9	7,3	0,6	1,9
300-500	14,7	0,0	0,0	14,7	0,0	0,0	14,7	0,0	0,0
151-300	32,8	1,5	0,6	32,4	2,1	0,4	32,9	1,6	0,4
91-150	23,1	0,6	0,2	22,6	0,8	0,4	22,8	0,5	0,5
41-90	12,5	0,1	0,1	12,0	0,6	0,1	12,1	0,5	0,1
10-40	3,2	0,2	0,1	3,4	0,1	0,1	3,3	0,1	0,1
10 alatt	1,0	0,1	0,0	1,0	0,1	0,0	1,0	0,1	0,0
Összesen:	94,6	3,0	2,4	93,4	4,2	2,3	94,0	3,4	2,5

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

Ahhoz, hogy a borjú megfelelő egészségi állapota és jó közérzete fenntartható legyen, **gondoskodni kell a borjú korának, testtömegének, szokásainak, fiziológiai szükségleteinek megfelelő takarmányozásról.** Minden kéthetesnél idősebb borjúnak naponta rosttartalmú takarmányt kell adni, valamint annyi vasat kell biztosítani, hogy vérükben a hemoglobinné szintje a 4,5 mmol értéket elérje. Nyolchetes koruktól húszhetes korukig fokozatosan 50 grammról minimum 250 grammra kell emelni a napi emészthető rostanyagot.

A borjakra szájkosarat rakni tilos. Egyedi esetben – állatorvos utasítása alapján – a rossz szokás kialakulásának megelőzésére a lehető legrövidebb időtartamra szopásgátló eszközök alkalmazása megengedett.

A borjakat naponta legalább két alkalommal kell etetni. Csoportosan tartott borjak esetében, amelyek nem “*ad libitum*” etetésűek, vagy ha nem automatikus működésű takarmányellátó berendezést alkalmaznak, a csoport minden tagjának lehetőleg azonos időben kell a takarmányhoz jutnia, törekedni kell a hozzáférés egyenlő esélyének biztosítására.

Mind az etető-, mind az itató-berendezést úgy kell megtervezni, kivitelezni, elhelyezni és üzemeltetni, hogy a borjak takarmányának és ivóvizének elszennyeződési lehetősége a legkisebb legyen. Ez a takarmány és vízpazarlás csökkentése mellett a betegségek megelőzése szempontjából is nagy jelentőségű.

A borjú férőhelyek harmada felelt meg annak a követelménynek, hogy a borjak etetését és itatását szolgáló eszközök ne szennyeződhetnek. Az arány elsősorban a kisebb és közepes telepek esetében volt rosszabb. A telepi rekonstrukciók során e követelményeknek való

megfelelést szem előtt kell tartani, még akkor is, ha nagyobb odafigyeléssel ilyen körülmények között is elkerülhető a tényleges szennyeződés és annak következményei (8. táblázat).

8. táblázat:

A borjak etetését és itatását szolgáló eszközök szennyeződése

Me.: egyszerre tartott borjak száma alapján, egyed

A telepen egyszerre tartott borjak száma	Kizárja-e az etetők és itatók szerkezete azok szennyeződését				
	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt	Összesen:
Összesen:	34 124	55 674	5 088	3 180	98 066
A borjűférőhelyek megoszlása, százalék					
500 fölött	5,6	3,0	0,6	0,5	9,8
300-500	5,9	7,6	0,4	0,7	14,7
151-300	10,1	21,5	2,2	1,0	34,9
91-150	6,8	15,3	1,3	0,4	23,8
41-90	5,0	6,5	0,4	0,7	12,7
10-40	1,0	2,2	0,2	0,2	3,6
10 alatt	0,4	0,5	0,0	0,2	1,1
Összesen:	34,8	56,8	5,2	3,2	100,0

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A jogszabály a követelmények között rögzíti, hogy **minden kéthetesnél idősebb borjú számára biztosítani kell a megfelelő mennyiségű friss ivóvizet**, vagy azt, hogy folyadékbeviteli igényét más folyadékkal kielégítse. Különösen hőség vagy betegség esetén szükséges gondoskodni a friss ivóvízzel való folyamatos ellátásról.

Az előírásoknak megfelelően a borjút a születését követően haladéktalanul, (élete első hat órájában) *colostrumhoz* kell juttatni.

Az állatjóléti rendelet előírja, hogy **a borjakat nem szabad lekötöni**. Ez alól kivételt képeznek a csoportosan tartott borjak, amelyeket legfeljebb egy órára, az etetés idejére lehet kikötöni. A lekötés azonban nem okozhat sérülést és fájdalmat, nem fojthatja az állatot és nem akadályozhatja mozgásában.

Minden (1993. december 31. napja után – az azt követő 4 évben – újonnan épített, újjáépített vagy első alkalommal üzembe helyezett)³ állattartóhelyen a csoportosan tartott borjak részére elegendő szabad területnek kell rendelkezésre állnia ahhoz, hogy azok akadályoztatás nélkül megfordulhassanak, lefekhessenek és felállhassanak. **Minden borjú számára 150 kg-os testtömegig legalább 1,5 m² területet kell biztosítani**. Ez a szabály nem vonatkozik a hatnál kevesebb borjút tartó helyekre.

³ A zárójeles szövegrész 2007. január 1. napján hatályát veszti.

Minden (1997. december 31. napja után újonnan épített, újjáépített vagy első alkalommal üzembe helyezett)⁴ **állattartóhelyre**, – kivéve az anyjukkal együtt tartott szopósborjak tartását, a 6 borjúnál kevesebb állatot tartókat – **követelmény**, hogy:

- A borjakat 8 hetes korukat követően egyedi ketrecben tartani csak állatorvosi kezelés, viselkedésszerű problémák vagy kezelések elvégzése miatt szabad. Az egyedi ketrec hosszúságának legalább a borjak orrhegyétől faroktőig mért hosszának 1,1-szeresének, szélességének legalább a borjú álló testhelyzetben mért marmagasságával megegyezőnek kell lennie. Az egyedi borjúketrecek oldalsó határoló elemeinek – a beteg állatok számára szolgáló izoláló boxok kivételével – biztosítani kell, hogy az állat láthassa fajtársát.
- Minden borjú számára 150 kg-os testtömegig legalább **1,5 m²**, 150-220 kg-os testtömegig legalább **1,7 m²**, 220 kg-os testtömeg felett legalább **1,8 m²** terület álljon rendelkezésre.

A rendelet szerint 8 hetes korig tarthatók a borjak egyedi boxban. E követelményeknek a magyarországi telepek – az ott tartott borjak száma alapján - a felmérés idején nem mindig feleltek meg (9. táblázat).

9. táblázat:

A felmért telepeken a hat hónapnál fiatalabb borjak tartása

A telepen egyszerre tartott borjak száma	Nem tartják boxban	10 és kevesebb	11 - 30	31-60	61- 90	Több mint 90	Összes egyszerre tartott borjú
		Napig tartják a borjakat egyedi boxban					
Darab							
Összesen	21 193	6 186	5 822	35 885	26 665	2 315	98 065
A borjűférőhelyek megoszlása, százalék							
500 fölött	35,7			46,6	17,7		100,0
300-500	7,7	5,7	9,2	37,1	37,6	2,8	100,0
151-300	15,3	6,0	5,0	41,0	30,2	2,5	100,0
91-150	19,0	7,8	7,3	34,6	28,8	2,5	100,0
41-90	34,1	10,0	7,1	28,3	17,6	3,0	100,0
10-40	57,3	6,5	4,8	18,3	10,9	2,2	100,0
10 alatt	87,1	1,0	3,7	6,1	2,0		100,0
Összesen:	21,6	6,3	5,9	36,6	27,2	2,4	100,0

A borjak közel 30 százalékát a megengedettnél hosszabb ideig tartották egyedi boxokban. A telepi rekonstrukciónál számolni kell azzal, hogy a borjűtartás követelményeinek való megfelelés (a 8 hetesnél idősebb borjak csoportos elhelyezésének igénye) növeli a fajlagos beruházási költségeket.

Kedvezőbb volt a helyzet a férőhelyigény kielégítése tekintetében (10. táblázat).

⁴ A zárójeles szövegrész 2007. január 1. napján hatályát veszti.

10. táblázat:

A felmérésben szereplő, csoportban tartott borjak részére rendelkezésre álló szabad terület

A telepen egyszerre tartott borjak száma	Férőhely a			Átlagos férőhely a		
	150 kg-nál kisebb	150-220 kg	220 kg-nál nagyobb	150 kg-nál kisebb	150-220 kg	220 kg-nál nagyobb
	testtömegű borjak részére, m ² /borjú			testtömegű borjak részére, m ² /borjú		
500 fölött	1,4 – 12	1,6 – 18	2,0 – 20	3,7	6,8	8,9
300-500	1,7 – 12	2,2 – 16	3,0 – 10,8	3,7	5,4	6,3
151-300	2,0 – 12	1,6 – 30	1,8 – 50	4,6	6,0	7,5
91-150	1,1 – 20	1,3 – 22	1,0 – 30	5,5	7,2	10,7
41-90	1,2 – 20	1,7 – 25	1,8 – 25	5,0	5,9	6,8
10-40	1,8 – 3,5	2,0 - 40	3,5 - 40	5,4	7,5	8,4
10 alatt	2,5 – 50	2,0 - 50	2,0 – 50	4,5	5,1	6,0
Összesen:	1,1 - 50	1,3 - 50	1,0 - 50	4,7	6,3	8,1

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A felmérés tanulsága szerint a csoportban tartott borjak részére rendelkezésre álló szabad terület általában megfelel a követelményeknek. A marhahús árak közeledése az uniós árakhoz valószínűleg megnöveli a marhahizlalási kedvet, különösen akkor, ha a speciális prémium összege is emelkedik. A marhahizlalási igény növekedése a telepeken a bikaborjak későbbi értékesítéséhez vezethet, ami az egyidejűleg tartott állatok számát megemelheti, ezáltal a telepek egy részénél további férőhelyigény merülhet fel.

VII. A SERTÉSEK TARTÁSÁNAK MINIMÁLIS KÖVETELMÉNYEI

A sertések tartási követelményeit rögzítő jogszabály mindegyik korcsoportot felöleli. Jelenleg ez a legszabályozottabb ágazat a gazdasági haszonállatok tartásának állatvédelme terén. A sertéstartás állatvédelmi előírásai az általános szabályok mellett

- a kanok,
- a kocák és kocasüldők,
- a fialás alatti koca és a malac,
- a szopós malacok,
- az utónevelt malacok és a hízók tartásának követelményeit rögzítik.

1. Általános szabályok

A sertések tartására sokféle technológiát alkalmaznak. **A tartási rendszerek választéka a teljes egészében szabad tartástól a teljesen zárt istállóformáig terjed, azzal, hogy az 1-2 sertés tartására alkalmas férőhelytől a több ezer sertést kibocsátó telepekig is széles a skála.** Számptalan istállótípus van használatban, az építésnél felhasznált anyagok választéka is bőséges. A gyakorlatban az adott technológiák mindegyike kielégítheti a megfogalmazott állatjóléti követelményeket, ha az megfelel az adott állomány genetikai igényének. A rendelkezések a hat sertésnél, illetve öt – malacaikat nevelő – anyakocánál kevesebbet tartó létesítményekre nem vonatkoznak.

Az állatjóléti szabályokon belül az egyik lényeges előírás a férőhelyek nagyságára vonatkozik, megszabja, hogy egy állat részére milyen nagyságú férőhelyet kell biztosítani. Az uniós szabályozással egyező magyar szabályozás szerint a sertések tartására használt minden épületnek meg kell felelnie a követelményeknek.

A csoportosan tartott minden egyes utónevelt malac és hízó számára legalább a következő akadálytalanul használható alapterületet kell biztosítani:

- 10 kg-os vagy annál kisebb malacok számára 0,15 m²-es,
- 10 és 20 kg-os malacok esetében 0,20 m²-es,
- 20 és 30 kg-os sertések esetében 0,30 m²-es,
- 30 és 50 kg-os sertések esetében 0,40 m²-es,
- 50 és 85 kg-os sertések esetében 0,55 m²-es,
- 85 és 110 kg-os sertések esetében 0,65 m²-es,
- 110 kg-nál nehezebb állatok esetében 1 m²-es férőhelynek kell minden egyes állat rendelkezésére állnia.

A vizsgált sertéstelepeken férőhely nagyságára vonatkozó követelmények kielégítésének helyzetét elemezve az átlagértékeket tekintve jelentős probléma nem érzékelhető (11. táblázat).

Lényegében az 50 hízósertés alatt tartó gazdáknál a minimális férőhelynagyság biztosított volt, alig volt olyan telep, ahol kifogásolható lett volna az állatsűrűség. Nem ilyen kedvező a helyzet azonban, ha az egyes telepeken tapasztalható szélsőértékeket tekintjük. Még az azonos állomány nagyságú telepeken is, ugyanabban az időpontban az egyes korcsoportoknál az alapterület-követelmények is eltérően teljesültek. A követelményeknek való megfeleléshez az adott telepi kapacitás mellett állandó napi odafigyelés és rendszeres szervezőmunka szükséges, a férőhely arányok termeléshez való igazítása többletberuházásokat is igényelhet. Esetleg szóba jöhet olyan puffer-kapacitások kialakítása, amelyek több célra is igénybe vehetők, a minimális szinten kielégítik a különböző korcsoportok igényét, esetenként – a vonatkozó ál-

latjólleti szabályok betartása érdekében – a meglévő piaci kereslet kielégítése érdekében akár a malackorban történő vágás indokoltsága is felmerülhet.

11. táblázat:

A felmérésben szereplő választott malac vagy hizó részére rendelkezésre álló szabad terület

A telepen tartott hizósertések száma	Egy-egy választott malacra vagy hizóra minimálisan jutó szabad alapterület, négyzetméter						
	10 kg átlagos élősúly alatti sertések esetén	10 és 20 kg átlagos élősúly között	20 és 30 kg átlagos élősúly között	30 és 50 kg átlagos élősúly között	50 és 85 kg átlagos élősúly között	85 és 110 kg átlagos élősúly között	110 kg átlagos élősúly felett
Egyes telepek szélső értékei							
5 000 fölött	0,16-0,44	0,19-0,60	0,15-0,78	0,40-1,50	0,40-1,50	0,60-1,50	0,50-2,00
1001 - 5000	0,10-1,35	0,12-1,35	0,12-1,50	0,25-4,00	0,50-3,70	0,50-3,30	0,50-3,30
201 - 1000	0,10-1,50	0,10-1,50	0,10-5,00	0,30-10,0	0,50-10,0	0,50-10,0	0,60-10,00
51 - 200	0,10-0,90	0,15-1,80	0,20-2,50	0,30-2,50	0,50-5,00	0,50-2,50	0,50-2,50
11 - 50	0,20-2,00	0,25-2,00	0,20-6,00	0,40-5,00	0,60-4,00	0,60-5,00	0,70-6,00
10 alatt	0,20-2,00	0,20-2,00	0,40-8,00	0,40-8,00	0,40-8,00	0,60-8,00	1,00-5,00
Hízót nem tart	0,20-1,75	0,20-1,75	0,18-3,00	0,40-4,00			
Összesen:	0,10-2,00	0,10-2,00	0,10-8,00	0,25-10,0	0,40-10,0	0,50-10,0	0,50-10,00

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A férőhely követelményeknek való megfelelés folyamatos betartása a legkritikusabb, különösen a teljes termelési fázist megvalósító nagyobb telepeken. A telepek építése során az egyes férőhely típusokat meghatározott termelési színvonalra, jó közelítéssel átlagos termelési mutatókra alakították ki. Egyrészt a termelés éven belüli ingadozása – mindenekelőtt az eredményes termékenyítések arányának eltérései – okozhatnak feszültséget azzal, hogy *időszakonként egy-egy korcsoport létszáma nagyobb az átlagnál, illetve a megépített férőhelyeknél.* A vártnál eredményesebb termékenyítés megnöveli a malaclétszámot, így az adott korcsoport elhelyezése problematikus lehet, ami a későbbiekben valamennyi korcsoportnál (választott malac, süldő, hizó) jelentkezik. Ugyanilyen következmények jelentkezhetnek a többi termelési mutató változása esetén is. Így az elhullási arány javulása a következő korcsoportoknál eredményezhet nagyobb létszámot, vagy a napi testtömeg-gyarapodás romlása okozhat – különösen a hizóknál nagyobb létszámot, míg javulása akár kihasználatlan kapacitást is eredményezhet.

Másik tényező a piachoz való – rugalmas – alkalmazkodás követelménye. A várható kereslethez igazodó termelésben benne van, hogy a piaci telítettség (termelés) csúcsán (értelemszerűen az árak mélypontján) célszerű visszafogni a kibocsátást, míg a mélyponton ezt indokolt lenne növelni. A legjobb termelési mutatók mellett is ilyen döntést 12-16 hónappal korábban kell meghozni, mint annak közvetlen piaci hatása jelentkezik. A kocasüldő nevelést nem számolva, a termékenyítés és vemhesség időtartama 5-6 hónapra tehető, amit legalább 7 hónapos malac-, illetve süldőnevelési és hizalási fázis követ. Így a termelés növelésére irányuló döntés 12-15 hónappal később realizálódik a sertéshús piacán, amely azt jelenti, hogy ezek a döntések meglehetősen kockázatosak.

Más a kifutási ideje egy termelés-csökkenést célzó döntésnek. Itt célszerűen az üresen álló kocák kivágása, illetve a koca-utánpótlás arányának csökkenésével realizálható a kitűzött cél. Ez egy átmeneti többletkibocsátást eredményez, mivel olyan egyedek is vágóra kerülnek, amely szinten tartás esetén is tenyésztési célokat szolgálnának. Ennek lefutása viszonylag rövid idő alatt megvalósulhat. A tényleges csökkenés a bennálló vemhes kocák és malacok számának, illetve arányának függvényében – a napi testtömeg-gyarapodástól is befolyásoltan – akár 7-10 hónap múlva következhet be. Ilyen esetekben egyedi megoldások (pl. malachús értékesítés, stb.) igénybevételevel felgyorsítható a folyamat.

A mai magyarországi helyzetre következtetni lehet abból is, hogy egy 2001. novemberében végzett, közel 2,5 millió sertésférőhelyre kiterjedő felmérés időszakában közel 1,9 millió sertést tartottak, azaz a férőhelyek közel 1/4-e (578 ezer férőhely) kihasználatlanul állt. Azokon a telepeken, ahol jórészt csak hizlalásra korlátozták a termelést, a kapacitások több, mint fele kihasználatlan volt, az 1500-nál több anyakocát tartóknál gyakorlatilag kilenc férőhelyből csupán egy állt üresen. A hizlaldák férőhely kapacitásainak kihasználtsága átlagosan 73 százalék volt, a kocaférőhelyeké és az utónevelőké átlagosan 80 százalék körüli.

A termékenyített kocasüldők, illetve kocák csoportos tartása során 2013. január 1-től minden egyes termékenyített kocasüldő számára legalább 1,64 m², minden egyes koca részére legalább 2,25 m² akadálytalanul használható alapterületet kell biztosítani. A 6 egyednél kevesebbet tartalmazó csoport esetén az akadálytalanul használható alapterületet 10 százalékkal növelni kell.

A 40 vagy ennél több egyedet tartalmazó csoport esetén az akadálytalanul használható alapterület 10 százalékkal csökkenthető. Az előírás addig csak az újonnan épített, újjáépített, vagy első ízben üzembe helyezett épületekre vonatkozik.

A sertésistállók padozat kiképzése, a padozat anyaga is igen sokféle. A padozat kiképzése a rácspadozat nélküli, tömör padozat és a teljes rácspadozatos kialakítás között változik. Az alomhasználatnak vagy az almozás nélküli technológiáknak szintén különböző változatai vannak.

A padozatfelületnek a rendelet hatálybalépése után minden újonnan épített, újjáépített vagy első alkalommal üzembe helyezett állattartóhelynél, illetve 2013. január 1-től⁵ valamennyi férőhelynél meg kell felelnie az alábbiaknak:

Az előírt minimális alapterületből:

- a termékenyített kocasüldőknél egyedenként legalább 0,95 m²,
- a vemhes koca esetében egyedenként legalább 1,3 m² legyen tömör, szilárd padozatfelület, melyből legfeljebb 15 százalékot foglalhatnak el a vízvezető nyílások.

A betonból készült rácspadozatnak meg kell felelnie az alábbiaknak:

A nyílások szélessége:

- malac férőhelynél legfeljebb 11 mm,
- utónevelt malacnál legfeljebb 14 mm,
- hízó férőhelyeken legfeljebb 18 mm,
- termékenyített kocasüldőnél és kocánál legfeljebb 20 mm lehet.

A rács szélességének:

⁵ Az 2013. január 1-i dátumot úgy kell érteni, hogy ekkortól már minden telepnek meg kell felelni ezen előírásoknak, míg addig csak az újonnan épített vagy felújított férőhelyeknél kötelező az alkalmazása.

- malac és utónevelt malac esetében legalább 50 mm-nek,
- hízó, termékenyített kocasüldő és koca férőhelyeken legalább 80 mm-nek kell lennie.

A tíznél kevesebb kocát tartó gazdaságok kivételével **2013. január 1-től a kocasüldőket és a kocákat** a termékenyítés utáni 4. hét eltelte utáni naptól, 1 héttel az ellés várható időpontja előtti napig **csoportosan kell tartani**. A csoport tartására kialakított kutríca oldalfalainak 2,8 m-nél hosszabbnak kell lenniük. Ha egy csoportban kevesebb, mint 6 egyed tartanak, a kutríca oldalfalainak 2,4 m-nél hosszabbnak kell lenniük.

Ma az ún. nagyüzemi sertéstartásban a legelterjedtebb a hígtrágyás technológiai rendszer. Legelterjedtebb a sertéshizlaldákban, ahol a felmérés időszakában száz férőhely közül 89-nél ez a rendszer volt található. Elterjedtsége nem alapvetően a telepmérettől függ. Az utónevelőkben nagy számban található a rácspadozatos technológia: minden öt férőhelyből kettőnél alkalmazzák. A sertéshizlaldák férőhelyei közül alig nyolc százalék rácspadozatos.

Zártpadozatos almos technológiát csupán minden 12. férőhelynél és inkább a kisebb telepméretűk mellett alkalmazzák. A jelenlegi hazai körülmények között az almozásos technológia elterjedését – többek között – behatárolhatja, hogy a telepek zöménél nem áll rendelkezésre megfelelő nagyságú szántóterület. Ilyen összefüggésben két kérdést is kell vizsgálni. Egyrészt, hogy a szervestrágya, illetve a szervestrágyában megtermelt nitrogén környezetvédelmi szempontból aggálymentesen elhelyezhető-e a területen, ennél nagyobb területigényt jelent a szükséges alomszalma megtermelése (12. táblázat).

12. táblázat:

A vizsgált sertéstelepek megoszlása a rendelkezésre álló szántóterület szerint

Megnevezés	Elegendő	Kevés	Szántóterület nincs	Együtt
	Szántóval rendelkezik			
Telepek száma	133	79	320	532
-ebből N érzékeny területen lévő	55	34	128	217
Kocaférőhely 1000 db	75	63	196	334
Szántóterület igény, ha	52 941	44 471	138 352	235 763
Saját szántóterület, hektár	20 905	2 336	0	23 241
Bérelt szántóterület, hektár	217 311	11 469	0	228 780
Szántóterület összesen, hektár	238 216	13 805	0	252 021
Összes szántóhiány, hektár		30 666	138 352	169 018
N érzékeny területen lévő telepekhez tartozó				
Saját szántóterület, hektár	11 779	1 343	0	13 122
Bérelt szántóterület, hektár	85 124	2 741	0	87 865
Szántóterület összesen, hektár	96 903	4 084	0	100 987
Összes szántóhiány, hektár		10 226	57 445	67 671
többlet, hektár	71 661			71 661

*/ A férőhelyen tartott állatok számított éves „nitrát termelése” és a 91/676/EEC sz. un. „Nitrát Direktíva” alapján kalkulált területigény.

**/ Átlagos kalászos gabona aránnyal és 2,5 t/ha szalmahozammal számítva.

Forrás: Ráki Zoltán: A Sertés, 2003. 3 szám.

Még rosszabb a helyzet, ha a **technológiaváltást az alomszalma-szükséglet oldaláról** vizsgáljuk. *Tíznél kevesebb telep lenne képes elméletileg a rendelkezésre álló szántón, a szokásos vetésszerkezet mellett a teljes alomszalma szükségletet biztosítani, azaz az almozásos technológiára való áttérés csak a sertéstelepek kis hányadánál jelenthet reális alternatívát.* Olyan mértékű birtokrendezés – amely e feltételeknek megfelelő tartást tenne lehetővé – a közeli jö-

vőben nem valószínűsíthető. Ugyanakkor a megtermelt árusértés döntő részét kitevő telepek termelésből való kivonása sem lehet reális alternatíva. Ez viszont azt is jelenti, hogy az almos tartástechnológiára való áttérésnek nem csak a technológiaváltás beruházási költsége, hanem az almos technológia többletköltsége mellett a szükséges alomszalma beszerzés nehézsége, vagy akár annak ellehetetlenülése is akadály lehet. Ilyen döntést csak részletes gazdasági elemzést követően szabad megtenni, különös figyelemmel a többletköltség, illetve a megtérülés mérlegelésére.

Az állatjóléti feltételek között szerepelnek azok az előírások, amelyek viselkedési szokásokra épülve védik az állatok egészségét, illetve igyekeznek megteremteni az állatok agresszivitását előidéző okok kiküszöbölését.

Ezek a következők:

- A kocasüldők és kocák számára 2013. január 1-től állandó hozzáférést kell biztosítani **manipulálható anyaghoz, illetve a játszás lehetőségéhez.**
- ⁶**Az istállók szerkezeti elemei** – főleg azok, amelyekhez a sertések hozzáférhetnek – nem tartalmazhatnak a sertésekre nézve káros anyagokat, továbbá **kellően tisztíthatóknak és fertőtleníthetőknek kell lenniük.** Az épületnek azon részében, ahol a sertéseket tartják, kerülni kell a 85 dBA vagy ennél nagyobb folyamatos zajszintet.
- **A sertéseket tilos állandó sötétben tartani.** Előírás, hogy a sertések tartására használt épületrészben a fényerő legalább napi nyolc órán keresztül legalább 40 lux legyen.
- A **csoport-**, illetőleg a **falkanagyságot körültekintően kell kialakítani,** hogy a normális mértéken túli verekedés, farokrágás megelőzhető legyen.
- A sertéseknek biztosítani kell a viselkedésbeli sajátosságaikhoz tartozó magatartásformához (pl. fürkészés, turkálás, játék) szükséges, elegendő mennyiségű, egészségükre ártalmatlan anyagot (pl. szalmát, szénát, fát, fűrészport, gombakomposztot vagy ezek keverékét).
- Törekedni kell a farokrágás és egyéb magatartásbeli, viselkedési zavarok megelőzésére.

E vonatkozásban a magyarországi helyzet – a felmérés szerint – nem tekinthető kritikussnak.

A sertéssel érintkező anyagok ártalmatlansága általában megfelelő (13. táblázat). Viszonylag kedvezőtlenebb volt a közepes mértékű telepek minősítése, míg a legnagyobb és legkisebb telepeken általában jó a helyzet.

⁶ Ettől a ponttól már minden sertéstartóra vonatkoznak az előírások, függetlenül a tartott állatok számától.

13. táblázat:

Az anyagok jellemzői, melyekkel a felmért telepeken a sertések érintkeznek
(ártalmasságuk, tisztíthatóságuk)

Me.: a telepen tartott sertések száma alapján, ezer egyed

A telepen tartott hízósertések száma	Az anyagok, amelyekkel a sertések érintkeznek							
	Ártalmatlanok				Jól tisztíthatók			
	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt
Összes férőhely:	2 054,9	87,3	129,9	8,6	2 152,7	82,8	41,2	4,0
A sertésférőhelyek megoszlása, százalék								
5 000 fölött	95,2	1,9	2,9		98,6	1,4	0,0	
1001 - 5000	87,4	4,5	7,4	0,7	94,0	3,8	1,9	0,3
201 - 1000	85,6	7,0	7,4		87,8	9,3	2,9	
51 - 200	87,2	8,0	3,9	1,0	82,2	15,6	1,4	1,0
11 - 50	94,3		6,2		84,5	11,1	5,0	
10 alatt	90,1	0,7	9,1		87,2	9,7	3,0	
Hízót nem tart	97,7	2,3	0,1		75,0	0,9	24,1	
Összesen:	90,1	3,8	5,7	0,4	94,4	3,6	1,8	0,2

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

Hasonló volt az anyagok minősítése a tisztíthatóság, valamint az érintésvédelem szempontjából is (14. táblázat).

14. táblázat:

Az anyagok jellemzői, melyekkel a felmért telepeken a sertések érintkeznek
(fertőtleníthetőségük, balesetvédelmi megfelelőségük)

Me.: a telepen tartott sertések száma alapján, ezer egyed

A telepen tartott hizósertések száma	Az anyagok, amelyekkel a sertések érintkeznek							
	Fertőtleníthetők				Érintésvédelmi szempontból biztonságosak			
	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt
Összes férőhely:	2191,9	46,1	37,7	5,0	2234,3	28,9		17,5
A sertésférőhelyek megoszlása, százalék								
5 000 fölött	98,6	1,4			98,6			1,4
1001 - 5000	96,5	1,4	1,7	0,3	97,7	1,8		0,5
201 - 1000	91,3	5,9	2,3	0,5	97,5	2,5		
51 - 200	86,7	11,1	1,4	1,0	96,7	2,5		1,0
11 - 50	83,1	12,1	5,5		89,7	8,1		2,8
10 alatt	88,4	9,7	1,5	0,3	90,2	5,2		4,2
Hízót nem tart	74,9	1,1	24,1		99,5	0,0		0,6
Összesen:	96,1	2,0	1,7	0,2	98,0	1,3		0,8

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A sertésekkel érintkező anyagok fertőtleníthetőségével, az érintésvédelmi szabályok betartásával a felmérés nem jelzett problémákat. E téren igazán nagy gondok, sürgős tennivalókkal nincsenek.

Az állatjóléti előírás a különböző korcsoportokra néhány részletes szabályt is tartalmaz. Ezek ismerete és betartása is lényeges.

2. A kanok tartásának követelményei

- **A kankutricákat úgy kell kialakítani és elhelyezni**, hogy a kan abban meg tudjon fordulni, hallhassa, láthassa a többi állatot és érezhesse azok szagát. A fekvőternek tisztának, száraznak és kényelmesnek kell lennie. Felnőtt kan számára legalább **hat négyzetméter**, általa akadálymentesen használható alapterületet kell biztosítani.
- A természetes fedeztetéshez is használt kutyákban 2005. január 1. napjától, illetve az újonnan épített, felújított vagy első alkalommal üzembe helyezett állattartóhelyeknél 2003. január 1. napjától a kan

számára legalább **10 m²** akadálytalanul használható alapterületet kell biztosítani.

- Ha több kant tartanak együtt, vagy a kant együtt tartják kocákkal, a kutríca méretét úgy kell kialakítani, hogy ne alakuljon ki közöttük intenzív verekedés, főképpen nem az etetési idő alatt.

Szükség esetén (komolyabb verekedés kialakulására utaló körülmények észlelésénél) az állatokat egymástól el kell különíteni.

3. A kocák és a kocasüldők tartásának követelményei

- **A szárazon álló kocákat, kocasüldőket célszerű csoportosan tartani**, ennek hiányában az elhelyezésnek az állatok egymás közötti kapcsolattartását lehetővé kell tenni.
- Fiaztató kutrícaba való telepítés előtt a kocák teljes testfelületét alaposan meg kell tisztítani.
- **A fekvőhelynek tisztának, megfelelő vízelvezetésűnek és kényelmesnek kell lennie.** A várható fialás előtti héten a kocák és előhasi kocák számára megfelelő és elegendő alomanyagot kell biztosítani.
- Az olyan fiaztató kutríca, ahol a koca nincs lekötve, a malacok védelméről (pl. malacmentő rács, malacvédő korlát elhelyezésével stb.) is gondoskodni kell.

A kutríca kialakításánál 15. számú táblázatban található minimális méretezést kell alkalmazni.

15. táblázat:

A kutríca kialakításánál figyelembe veendő méret

Magnevezés	Kötött tartás		Kötetlen tartás, illetve kutríca	
	Vályú kutríca kívül	Vályú kutríca belül	Vályú kutríca kívül	Vályú kutríca belül
Hosszúság, m	1,8	2,0	2,1	2,3
Szélesség, m	0,6	0,6	0,6	0,6

- Kötött tartás vagy egyedi állás esetén lehetővé kell tenni, hogy az állatok időközönként szabadabban mozoghassanak. Csoportos tartásnál a kutríca méretét és a csoportnagyságot úgy kell megválasztani, hogy az állatok között fokozottabb méretű verekedés ne alakulhasson ki.

4. A fialás alatti koca és a malac tartásának követelményei

- A kocák és malacok tartására szolgáló istállót úgy kell kialakítani, hogy az megfeleljen a **kocák fialás előtti, alatti és utáni sajátos viselkedése által támasztott követelményeknek, valamint a szopós malacok születés utáni igényeinek.**
- A zárt tartású fiaztató istállóban tartott, fialás előtt álló kocák kutrícainak, **a kocaállás nagyságának lehetővé kell tennie a kocák zavartalan lefekvését, pihenését** (a minimális méret 2,1 m hosszú, 0,7 m széles és a koca mögött legalább 0,3 m szabad hely).

- Gondoskodni kell a **fialás zavartalanságáról**.
- A kocákat a fialás előtt megfelelő időben (legfeljebb egy héttel megelőzően) kell a fiasztató kutricába telepíteni, hogy elegendő idő legyen a kutricához hozzászokni.
- **A fialás és a szoptatási idő alatt a kocát és malacait tisztán, szárazon, a fialástól a választásig ugyanazon kutricában kell tartani.**
- A kocák és a malacok számára folyamatosan kell **ivóvizet biztosítani**.
- A malacok és a koca kényelméről **szalmaalommal** vagy ezt helyettesítő **padozattal** kell gondoskodni.

5. A szopós malacok tartásának követelményei

- A malacok számára olyan, a kocától biztonságosan elkülönített, szilárd padozatú, meleg, száraz és kényelmes, szalmával vagy egyéb erre alkalmas anyaggal **almozott fekvőhelyet kell biztosítani**, amely lehetővé teszi az összes malac egyidejű pihenését, lefekvésését, és amely sérülést nem okoz, valamint csúszásmentes.
- A fiasztató ketrecekben **elégés helyet kell biztosítani, hogy a malacok akadálytalanul szophassanak**.
- Az újszülött malacok speciális mikroklíma igényének kielégítését szolgáló külön **hőforrás** a koca számára se legyen ártalmas.
- A malacokat **28** napos koruk előtt csak abban az esetben szabad elválasztani, ha a koca vagy a malacok egészsége vagy jólléte veszélyeztetett.
- A malacokat **21** napos korukban is el lehet választani, ha a számukra megfelelő környezetet és feltételeket biztosító, kifejezetten az erre a célra kialakított épületbe telepítik.
- **A farokrágás és egyéb rossz szokások megelőzése érdekében** az állattartás környezeti sajátosságainak és a telepítés sűrűségének figyelembe vételével a nem megfelelő környezeti feltételek vagy tartástechnológia megváltoztatásáról intézkedni kell.
- **Sem a farokkurtítás, sem a szegletfogak lecsípése nem lehet automatikus, rutinszerű tevékenység.** Ezeket a műveleteket csak akkor szabad elvégezni, ha egyértelmű és bizonyítékkal alátámasztható, hogy a kocák csecsbimbója e nélkül sérül, vagy a malacok egymás fülét, farkát rágják, sértik.
- **A farokkurtítást és a szegletfogak lecsípését csak hét napos kor alatti malacok esetében**, csak állatorvos vagy megfelelő tapasztalattal és jártassággal rendelkező szakképzett személy végezheti megfelelő eszközökkel és megfelelő higiéniai feltételek mellett.

6. Az utónevelt malacok és a hízók tartásának követelményei

- Az állatok csoportos tartása esetében mindent meg kell tenni a szokványos magatartáson túlmenő **harc megelőzésére**.
- **A csoportos tartásnál lehetőség szerint korlátozni kell a különböző csoportok közötti áthelyezéseket.** Ha egymást nem ismerő egyedek egy csoportba helyezése szükséges, akkor azt a lehető legkorábban, lehetőség szerint az elválasztás előtt vagy legfeljebb egy héttel az elválasztás után kell megtenni. Az egyedek átcsoportosításakor az állatok számára a többi sertés elől megfelelő

sakor az állatok számára a többi sertés elől megfelelő menekülési és rejtőzési lehetőséget kell biztosítani.

VIII. AZ UNIÓS ELŐÍRÁSOKNAK VALÓ MEGFELELÉS HELYZETE A MAGYARORSZÁGI SERTÉSTARTÁSBAN

Magyarországon az Általános Mezőgazdasági Összeírás felmérése szerint **a sertéstartó épületek átlagos kora 2000-ben 25 év volt.** Az egyéni gazdaságok óljainak átlagkora kevesebb (23 év), mint a gazdasági szervezeteké (27 év), de ez alacsonyabb tartóssággal és műszaki színvonallal párosult.

A gazdasági szervezetek sertéstartó épületeinek zöme vízzel és villannyal ellátott, és az épületeik fele csatornázott. Az egyéni gazdaságok óljainak csak harmadában volt villanyáram. A folyóvízzel és a csatornával ellátott sertésólak aránya elenyésző az egyéni gazdaságok körében. Az egyéni gazdaságok sertéstartó épületei ötödének nincs alapzata, harmadának pedig nem tartós építőanyagokból (kő, beton, tégl) készült a falazata.

2000-ben a sertésállomány 54 százalékát olyan nagy gazdaságok tartották, amelyeknél az állományi létszám átlagosan 1800 egyed felett volt. Az állomány 17 százaléka az 1-5 sertést tartó gazdáké, ami jellemzően a saját termelésű személyi fogyasztást szolgálja. Az állomány nagyság szerint a 6-10 közötti létszámot tartók termékeikkel alig jelennek meg a piacon, inkább esetenként jelenthet gondot a felkínált, jórészt gyengébb minőségű árujuk. Így a sertésállomány mintegy 65-70 százalékát tartó termelők jelenthetik azt a kört, amely az állatjóléti szabályok betartása szempontjából elsődlegesen számításba veendő.

A hazai sertéstelepeken, illetve sertéstartóknál 2001-ben felmérés készült az Európai Unió előírásaival harmonizált magyar jogszabály előírásainak való megfelelés helyzetéről. A felmérés legfontosabb adatait a következő táblázatokban foglaljuk össze.

16. táblázat:

A felmérésben szereplő sertésállomány struktúrája

Me.: ezer egyed

Telepi átlagos hízólétszám	Vizsgált telepek száma	Összes hízóállomány	Szopós malacok száma	Választott malac	Tenyészállat	Sertés összesen
5 000 fölött	46	366,0	154,9	180,1	70,4	771,4
1001 - 5000	224	567,1	204,9	297,7	127,0	1 196,7
201 - 1000	161	92,1	48,5	55,0	27,9	223,5
51 - 200	67	8,2	7,0	7,1	2,7	25,0
11 - 50	76	2,3	2,5	2,4	0,7	7,9
10 alatt	262	1,1	4,7	2,7	0,8	9,3
Hízót nem tart	87		16,1	18,5	12,1	46,7
Összesen:	923	1 036,8	438,6	563,5	241,6	2 280,5

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A jelenleg is üzemelő sertésférőhelyek mintegy 12 százaléka 1960 előtt létesült, közel ¾ része pedig 1961-1980 között épült. A 200-nál kevesebb hízósertést tartó telepek 20-25 százaléka az 1990-es években létesült.

A sertéstartó épületek mikroklímájának helyzetét eléggé kedvezőtlennek ítélték az állategészségügy szakemberei (17. táblázat).

17. táblázat:

A sertéstartó épületek néhány technológiai jellemzője a felmért telepeken

Me.: tartott sertések száma alapján, ezer egyed

A telepen tartott hízósertések száma	Minden évszakban megfelelő az épületek							
	Szellőzése		Hőmérséklete		Relatív páratartalma		Pormentessége	
	Megfelel	Részben megfelel	Megfelel	Részben megfelel	Megfelel	Részben megfelel	Megfelel	Részben megfelel
Összes férőhelyből:	1398,6	161,7	1294,3	107,5	1167,1	121,3	1310,2	138,5
A sertésférőhelyek megoszlása, százalék								
5 000 fölött	56,7	12,5	55,4	9,0	47,0	9,9	54,7	11,4
1001 - 5000	60,6	4,9	55,5	2,6	51,2	3,0	56,9	3,7
201 - 1000	75,3	3,0	67,8	2,8	62,1	4,0	65,1	2,8
51 - 200	73,9		63,6	1,8	68,5		59,1	1,4
11 - 50	84,3		73,5		70,5	1,8	70,7	0,0
10 alatt	81,6		58,5	4,8	65,3	0,0	70,2	0,6
Hízót nem tart	73,5		51,3		52,6		74,0	0,3
Összesen:	61,3	7,1	56,8	4,7	51,2	5,3	57,5	6,1

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A szellőzés csak a férőhelyek 68,4 százalékában felel meg egészben vagy részben a követelményeknek. A megfelelés általában a telepek nagyságával arányosan rosszabbodik, minél kisebb a telep, annál kedvezőbbnek minősítették a helyzetet. Hasonló – bár kevésbé egyértelmű – volt az összefüggés az istállóhőmérséklet vonatkozásában. A kérdés – a faji sajátosságok miatt – inkább a malacok esetében bír nagyobb jelentőséggel, a többi korcsoportnál a kérdés – szélsőséges eseteket leszámítva – úgy is felvethető, hogy a külső fűtés költsége, vagy ennek elégtelensége esetén a takarmányhasznosításban jelentkező romlás viselhető el jobban gazdaságilag.

A relatív páratartalom és a pormentesség jelentős részben összefügg a szellőzéssel és a hőmérséklettel, végső soron az határozza meg. Ezek a tényezők nem csak állatvédelmi szempontból fontosak, hanem jelentős mértékben befolyásolják az állomány állategészségügyi helyzetét, bizonyos banális kórokozók terjedéséhez kedvező feltételeket teremtenek, így jelentős szerepet játszanak a termelési mutatók, ezáltal a termelés hatékonyságának alakulásában is. Tehát a telepeken a fűtés és szellőztetés technikai, technológiai feltételeinek javítása több szempontból is elengedhetetlen, ennek azonban jelentősek a beruházási vonzatai.

A mikroklímát befolyásoló tényezők nem csak az állatok közérzetét, hanem egészségi állapotukat, s ezen keresztül termelésüket is befolyásolják. Ennek természetes következménye a betegség alatti romló étvágy mellett az alacsonyabb testtömeg-gyarapodás, illetve a testtömeg csökkenése, s akár mérhető a gyógyszerfelhasználás emelkedése is. A nem megfelelő mikro-

klíma egyik gyakori következménye a tüdő megbetegedése, amely idült formájában a tüdő emberi fogyasztásra való alkalmatlanságát jelenti, s amely a vágóhídi tüdőkobzások arányával mérhető. Ugyanakkor nem ez az egyetlen kedvezőtlen hatása a nem megfelelő mikroklímának, mert súlyosabb esetekben az elhullások és kényszervágások száma jelentősen megnövekedhet.

A megfelelő mikroklímát biztosító feltételek termelésre gyakorolt hatását három mutató – a vágóhídi tüdőkobzások aránya, az elhullások aránya és a választástól a 105 kg-os testtömeg eléréséig szükséges idő – alapján vizsgáltuk (18. táblázat).

18. táblázat:

Az épületek szellőzésének, hőmérsékletének és relatív páratartalmának hatása az állatok egészségére és a hizlalás idejére

Megnevezés	Gazdaságok száma	Összes sertés	Ebből: hízó	Tüdőkobzás	Elhullás	Hizlalási idő, nap
				százalék		
Mindhárom feltétel kielégített	123	598,8	271,1	40,1	6,1	161
Két feltétel kielégítése megfelelő	36	233,8	104,4	46,3	6,8	178
Csak egyik feltétel kielégített	18	140,3	60,9	49,5	7,6	177
Egyik sem kielégített	57	397,1	177,7	55,6	7,9	178
Összesen/átlag:	234	1 370,0	614,1	46,6	6,9	170

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

Az értékelhető 234 sertéstelep jól reprezentálja a magyar sertéshústermelés áruként megjelenő részét, mintegy egyharmada a jelenlegi sertésállománynak. Némi torzítást jelenthet, hogy a tüdőkobzásoknál néhány gazdaság jelezte, hogy a 100 százalékos tüdőkobzás a vágóhídi technológia következménye. Igen sok esetben nincs visszajelzés a vágóhidak részéről a beszállított vágósertésről, így azt a termelésben sem képesek hasznosítani. Bár az adatokat nem szabad abszolutizálni, mégis tendenciájában jelzi, hogy **az idült tüdőelváltozások arányát befolyásolja a mikroklíma alakulása**, ha ennek összetevői között nincs meg az összhang, az arány kimutathatóan romlik. Másik kérdés – és ez már az állategészségügyi helyzet javításának, az állatorvosi ellátás magasabb szintre emelésének indokoltságát is felveti – hogy *még a kedvezőnek minősíthető körülmények között is 40 százalék fölött van az idült tüdőelváltozások aránya*. Ebben a közelítésben a sertéseknek mintegy fele érintett bizonyos mértékű tüdőelváltozásokkal járó betegségekben, ami nyilvánvalóan rontja a termelési mutatókat, ezen belül a takarmányértékesítést is.

A kedvezőtlenül alakuló mikroklimatikus viszonyok tüdőkárosító hatásainak következménye érzékelhetően megjelenik az **elhullások arányában** is. A másfél százalékos eltérés azonban inkább tendenciát jelez, hiszen az adatok szórása valamennyi kategóriában igen nagy, 2 és 30 százalék között változik. Ez azt jelzi, hogy van ugyan összefüggés a mikroklímát befolyásoló tényezők között, azonban ezen túlmenően több olyan hatás is érvényesül, amely ennek hatását felerősíti, vagy képes azt kompenzálni. Adott esetben azonban indokolt lehet e tényezők termelési-hatékonyság javító hatását is figyelembe venni a döntések során.

A választástól a hizlalás befejezéséig szükséges napok számában is mutatkozik bizonyos előny a jobb feltételeket biztosító gazdaságok javára. Ez azonban az egyes kategóriák között nem mutat elég markáns különbségeket. Nyilvánvalóan befolyásolja a választás időpontja – amely esetünkben 21 és 56 nap között szóródott – s talán még ennél is nagyobb hatást gyakorolhat a felhasznált takarmány beltartalma, annak biológiai értéke, ami a fajlagos napi testtömeg-gyarapodás meghatározásával befolyásolja az eredményt. Mérlegelése azonban állatjóléti szempontból is jelentős, különösen olyan esetekben, amikor a férőhelyigény szempontjából a hizóférőhely jelenti a szűk kapacitást. Könnyen belátható, hogy ha egy telepen a napi testtömeg-gyarapodást 0,5 kg/napról 0,55 kg/napra emeljük, a választástól a hizó értékésítésig terjedő időszak 17 nappal csökken. Ez pedig enyhítheti a kapacitás szűk keresztmetszeit, csökkentheti akár a beruházásigényt is.

Az etetés, itatás és szellőztetés automatizálása az állatok komfortérzetének szolgálata mellett a munkaerő felhasználás hatékonysága szempontjából is jelentőséggel bír (19. táblázat).

19. táblázat:

A sertéstartás etetési-itatási és szellőzési technológiájának automatizáltsága a felmért telepeken

Me.: tartott sertések száma alapján, ezer egyed

A telepen tartott hizósertések száma	Automatizált					
	Az etetés		Az itatás		A szellőzés	
	Igen	Részben	Igen	Részben	Igen	Részben
Összes férőhelyből:	353,8	676,7	1642,1	355,6	916,4	609,0
A sertésférőhelyek megoszlása, százalék						
5 000 fölött	22,7	43,2	71,4	15,5	49,5	36,5
1001 - 5000	12,1	26,3	74,9	16,4	37,5	24,9
201 - 1000	13,7	12,3	64,3	14,8	30,7	8,3
51 - 200	9,9	1,6	50,5	4,8	10,6	12,2
11 - 50	1,5	3,5	36,6	3,7	6,0	
10 alatt			4,6		2,3	
Hízót nem tart	1,2	1,4	74,0	11,9	29,5	17,9
Összesen:	15,5	29,7	72,0	15,6	40,2	26,7

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

Az automatizálás – érthetően – általában a telepnagysággal mutat összefüggést. Jelentősége inkább a munkaerő költségeinek növekedésével arányban emelkedhet meg. A technikai lag könnyebben megoldható itatás automatizálása általában egyszerűbb, emiatt aránya közelíti a telepek 3/4-ed részét. Racionális az etetés automatizálása, ahol a nagyobb telepeken szintén magasabb a részben automatizált férőhelyek aránya, igazodva a szükséges beruházás/munkabér arány kialakult költség szintjéhez. Ha ez megfelelő ellenőrzéssel párosul, nem sérti az állatjóléti előírások betartását.

Más lehet a megítélése a szellőztetés automatizáltságának. Ennek javítása a megfelelő mikroklíma kialakítása érdekében fontos, így a telepi rekonstrukciók jelentős célterülete lehet.

A kéthetesnél idősebb sertések *friss ivóvízzel*, vagy egyéb folyadékkal való ellátásának folyamatosságával általában nincs gond. *A telepeken tartott sertésekre vetítve a tartott állatok 98 százalékánál teljesült ez a feltétel.* A nem kielégítő itatási lehetőséget reprezentáló 2 százalék körüli férőhelyek lényegében a kis állományoknál fordul elő, ahol a tulajdonosi odafigyelés nagyobb lehet, így érdemi gondot ez nem jelent.

Korszerűsítési igényt jelent azonban, hogy **a szennyeződés lehetőségét az etetők és itatók szerkezete nem zárja ki** (20. táblázat). Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ezekben az esetekben a szennyeződés ténylegesen meg is történik, de jelentősen megnő a gondozók felelőssége, nagyobb odafigyelésre és több kézi munkára van szükség az elfogadható állapot fenntartásához. Tény ugyanakkor, hogy ezen a területen jelentős beruházásra van szükség, amelynél a korszerűsítés mind állatjóléti, mind pedig a termelési mutatók szempontjából fontos lehet.

20. táblázat:

A sertések etetését és itatását szolgáló eszközök tisztasága

Me.: tartott sertések száma alapján, ezer egyed

A telepen tartott hízósertések száma	Kizárja-e az etetők és itatók szerkezete azok szennyeződését			
	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt
Összesen:	1162,0	648,3	384,0	37,9
A sertésférőhelyek megoszlása, százalék				
5 000 fölött	57,7	19,3	21,6	1,4
1001 - 5000	47,0	33,9	15,3	0,6
201 - 1000	51,4	26,6	11,5	5,9
51 - 200	41,3	52,5	3,3	3,0
11 - 50	22,3	72,9	1,8	3,6
10 alatt	16,3	69,1	2,7	11,8
Hízót nem tart	54,8	17,8	15,8	11,7
Összesen:	51,0	28,4	16,8	1,7

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

Az állatok elhelyezésére vonatkozó állatjóléti jellemzők között szerepel, hogy a sertések részére legyen elegendő hely ahhoz, hogy nehézség nélkül lefekhessenek, pihenhessenek, felállhassanak. E követelménynek – ha az egy állatra jutó alapterületi előírások betartása megvalósul – minden férőhely megfelel. A tiszta pihenőhelyre, valamint a férőhelyszükségletre vonatkozó előírások kielégítése – figyelembe véve a sertések viselkedésének jellegzetességeit is – általában megfelelőnek tekinthető. További követelmény a többi állat láthatásának segítése, amit a Magyarországon jellemző csoportos tartás eleve kielégít. Némileg más a helyzet az állatok épületen kívüli tartózkodása tekintetében. Ennek a lehetősége inkább a kisebb állományok esetében van meg. Vitatható az is, hogy az egyes fajták igénye azonos-e, hiszen egyes intenzív fajták igénye e tekintetben eltérhet az extenzív körülményekre kitenyészített fajtákétól, nem említve azt, hogy az igény korcsoportonként is másként alakulhat. A magyarországi helyzet a következőkkel jellemezhető (21. táblázat).

21. táblázat:

A sertések elhelyezésének néhány állatjóléti („kényelmi”) jellemzője a felmért telepeken

Me.: tartott sertések száma alapján, ezer egyed

A telepen tartott hízósertések száma	Az állatok elhelyezése lehetővé teszi, hogy a sertések							
	Nehézség nélkül lefekhessenek, pihenhessenek, felállhassanak		Tiszta pihenőhelyük legyen		Láthassák a többi állatot		Az épületen kívül tartózkodjanak	
	Összes férőhely, ezer db	Megfelelő, százalék	Összes férőhely, ezer db	Megfelelő, százalék	Összes férőhely, ezer db	Megfelelő, százalék	Összes férőhely, ezer db	Megfelelő, százalék
5 000 fölött	756,1	100,0	771,4	98,7	771,5	100,0	771,5	23,5
1001 - 5000	1167,6	96,2	1183,6	96,1	1187,3	98,3	1174	44,6
201 - 1000	216,3	99,4	216,9	99,6	216,9	96,8	203,1	57,5
51 - 200	24,8	96,0	24,8	94,4	24,9	98,8	24,3	68,7
11 - 50	7,5	96,0	7,5	97,3	7,6	97,4	7,6	71,1
10 alatt	9,1	100,0	9,4	96,8	9,3	94,6	9,2	66,3
Hízót nem tart	46,7	90,6	46,7	90,6	46,7	90,6	41,7	48,4
Összesen:	2 228	97,7	2 260	97,2	2 264	98,5	2 231	39,0

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A követelmények nagyobb mértékű kielégítése általában a nagyobb telepekre jellemző. Ez alól kivételt képez az épületen kívüli tartózkodás, amely inkább a kisebb telepeken valósítható meg, jórészt a kifutók megléte következtében. Ez, mint többlet mozgási lehetőség, esetenként akár a takarmány felhasználást is növelheti, a termelésre felhasznált táplálóanyag-hányadot emelve az életfenntartó-hányad rovására.

A sertéstartó épületek padozatának állapota egyrészt a lábvég betegségek, másrészt pedig az elcsúszásból eredő sérülések miatt fontos szempont. Csak megjegyezzük, hogy a kocasejtezési okokon belül az alacsony szaporulat miatti selejtezés aránya csak negyedével haladja meg a sántaság miatti selejtezés arányát. Ezt az épületek padozatának állapota nem indokolja, a háttérben nyilvánvalóan egyéb okok (takarmányozási, tartási problémák, stb.) is vannak, mert a padozatok minősége mintegy négyötöd részben megfelelnek az uniós előírásoknak (22. táblázat).

22. táblázat:

A sertéstartó épületek padozatának néhány jellemzője a felmért telepeken

Me.: tartott sertések száma alapján, ezer egyed

A telepen tartott hízósertések száma	Az épületek padozata							
	Sima				Csúszásmentes			
	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt	Igen	Nem	Részben	Nem válaszolt
A sertésférőhelyek megoszlása, százalék								
5 000 fölött	83,0	10,3		6,7	85,8	8,4		5,8
1001 - 5000	82,4	10,1	0,9	6,6	76,4	19,9	1,2	2,4
201 - 1000	84,0	7,6	0,9	7,5	74,4	21,3	0,8	3,6
51 - 200	76,2	13,5		10,5	82,3	15,2	0,4	2,3
11 - 50	77,5	16,6		6,4	65,3	29,7		5,5
10 alatt	70,4	23,5		6,0	80,7	16,8	1,1	1,3
Hízót nem tart	74,9	24,8		0,4	94,5	4,3		1,2
Összesen:	82,5	10,3	0,6	6,6	79,8	15,8	0,7	3,6

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A sertéstartásban az állatjólét lényegi tényezője – az állatsűrűségi kritériumok betartásán kívül – **hogyan az állatok pihenőtere megfelelő legyen.** E vonatkozásban viszonylag kedvezőek a feltételek a hazai sertéstarásban (23. táblázat).

23. táblázat:

A sertések pihenőterének néhány jellemzője a felmért telepeken

Me.: tartott sertések száma alapján, ezer egyed

A telepen tartott hízósertések száma	A sertések pihenőtere								
	Tiszta			Száras			Kényelmes		
	Igen	Nem	Részben	Igen	Nem	Részben	_Igen	Nem	Részben
A férőhelyek száma, ezer db									
5 000 fölött	733,5	10,4	27,6	664,2	61,5	45,7	611,1	80,4	66,6
1001 - 5000	1095,7	26,7	50,0	1018,8	57,4	86,6	972,1	129,4	61,3
201 - 1000	209,4	6,8		204,4	7,8	4,0	192,9	20,4	1,5
51 - 200	22,9	2,0		23,5	1,3		20,2	2,5	2,1
11 - 50	7,4	0,2		7,5	0,1		7,3	0,2	
10 alatt	9,0	0,2		8,5	0,7	0,1	8,1	0,7	0,1
Hízót nem tart	46,7	0,0		45,7	0,5	0,4	41,4	5,2	
Összesen:	2124,5	46,4	77,5	1972,6	129,4	136,8	1853,0	238,8	131,6
A sertésférőhelyek megoszlása, százalék									
5 000 fölött	95,1	1,4	3,6	86,1	8,0	5,9	79,2	10,4	8,6
1001 - 5000	91,6	2,2	4,2	85,1	4,8	7,2	81,2	10,8	5,1
201 - 1000	93,7	3,1		91,5	3,5	1,8	86,3	9,1	0,7
51 - 200	91,4	7,9		94,1	5,2	0,0	80,8	10,1	8,4
11 - 50	94,8	2,6		95,6	1,8	0,0	93,1	2,1	0,0
10 alatt	95,6	2,5		90,0	7,5	0,7	85,7	7,8	0,9
Hízót nem tart	100,0	0,0		97,9	1,1	0,9	88,6	11,1	0,0
Összesen:	93,2	2,0	3,4	86,5	5,7	6,0	81,3	10,5	5,8

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek állatvédelmi helyzete AKII. Budapest. 2001. Kézirat.

A felmérés során a telepeken a sertések lefekvésének, pihenésének, felállásának lehetőségeit általában jónak ítélték. Hasonló a helyzet a pihenőhelyek tisztaságának vonatkozásában is. Valamivel kedvezőtlenebb a helyzet az épületek padozatát tekintve. Itt a tisztítást és fertőtlenítést hátrányosan befolyásoló simaság és az esetenként végtagproblémákat – ezzel balesetet, vagy romló takarmány-hasznosulást – okozó csúszásmentesség hiányát jelezték.

A sertések pihenőtere jelentős részben tiszta és száraz volt. A kényelmesség megítélése, még ha vannak is erre jogi előírások, rendkívül szubjektív, ebből messzemenő következtetéseket nem szabad levonni.

Összességében a sertéstartásról készített felmérés alátámasztja azt a szakértők által sokszor hangoztatott tényt, hogy a sertéstartásban jelentős rekonstrukcióra van szükség, amelyet a termelési hatékonyság növelésének kényszere mellett állatvédelmi és környezetvédelmi igények is indokolnak.

Jelezte azt is, hogy a rekonstrukciók az ágazat jövedelemhelyzetének javulásával, a források megteremtésével felgyorsulhatnak. Az elmúlt másfél évben tapasztalt jövedelmezőség-romlás visszafoghatja a termelési (ezzel a beruházási) kedvet, amit fokoz a szükséges források hiánya is. Emiatt elengedhetetlennek tűnik **a beruházások és rekonstrukciók állami támogatással való ösztönzése**, legalább addig, amíg az Uniós előírások ennek nem szabnak gátat.

IX. A JUHOKRA ÉS KECSKÉKRE VONATKOZÓ SZABÁLYOZÁS ÉS A VÁRHATÓ KÖVETELMÉNYEK

A juhászati ágazat – az egyhasznú húsmarha mellett – az, amely az állandó legelők (ősgyeppek) jó mezőgazdasági állapotban való tartását képes biztosítani, ezzel viszonylag alacsony költséggel segítheti a táj kultúr állapotban való tartását, miközben vidéki munkahelyeket (jövedelemszerzési lehetőséget) teremt és jó minőségű terméket (marhahús és juhhús) állítanak elő. Az országban lévő – közel 1,1 millió hektár – gyepterületből jelenleg az állatállomány alig 40 százalékot hasznosít, így jelentősége a földhasználat szempontjából növekedhet. Nem elhanyagolható szempont, hogy az Unió a juhtermékek közül mind a *juhhúsban*, mind a *gyapjúban* nettó importőr. Az import jórészt Ausztráliából és Új-Zélandból származik. Ez elképzelhetővé teszi, hogy az ágazat fejlesztése kevesebb korlátba ütközik, mint az egyéb állattenyésztési ágazatoké.

Magyarországon az ágazatra a **közép-belterjes tartási körülmények** (legeltetésre alapozott, télen istállózott tartás) valamint a **merinó fajtán alapuló hármashasznosítású tenyészirány a jellemző**. Az 1980-as évekhez képest akár visszalépésként is értékelhető, hogy a termelésben visszaesett a folyamatos és a szabályozott elletés aránya, ami a *vágóbárány-kínálat szezonálisát* növelte. Az évi egyszeri elletésre való visszatérés ugyanakkor ez állatjóléti szempontból a természetszerűbb (extenzív) tartásra való visszatérést is eredményezte. A juhhodályok többségének műszaki állapota aggasztónak minősíthető. Ugyanakkor ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy az állatfaj igényét nem megfelelően elégíti ki, hiszen egy vályogból készült nádfedeles juhhodály a juhok részére kedvezőbb lehet, mint egy vasbeton elemekből épített cseréptető épület.

Az ágazat állatvédelmi szabályozásra jellemző, hogy az *Európa Tanács Állandó Bizottsága* elfogadta az **Állatvédelmi Egyezmény juhokra vonatkozó ajánlását**, amely 1993-ban lépett hatályba. Ugyanakkor léptették érvénybe a kecskékre vonatkozó ajánlást is. Az Európai Unió az ezekre vonatkozó irányelvet azonban még nem dolgozta ki, illetve nem hagyta jóvá, így jelenleg – az általános szabályokon kívül – nem állnak rendelkezésre a tagországokra is kötelezően alkalmazható irányelvek. Ennek megfelelően a magyar szabályozás sem tartalmaz jelenleg a juhokra és kecskékre speciális előírásokat. Figyelembe véve azt, hogy az ágazatok tartástechnológiai jellemzői a haszonállatfajok közül legközelebb van a *természetszerű tartáshoz*, eddig legalábbis nem alakultak ki és nem terjedtek el az intenzív termelési feltételek. Kevésbé lelhetőek fel olyan állatjóléti gondok, amelyeket – az általános követelményeken kívül – speciális feltételek előírásával is kellene szabályozni. Ez azt is jelenti, hogy ezen ágazatok kapcsán felmerülő *állatvédelmi problémák inkább az általános haszonállat tartási szabályok, illetve a klasszikus értelemben vett állatvédelmi problémák (mindenekelőtt az embertelen bánásmód) keretében kezelhetők*.

Mind a faji sajátosságok (legelő állatfaj), mind az ebből következő természetszerű tartás, valamint az (egyres termékek termelését célzó) intenzív tartásra való áttérés csak kevés területen indokol állatjóléti szempontból speciális szabályozást. Néhány területen azonban nem zárható ki, hogy intenzív tartás (pl. juhtejtermelés) – esetleg a termelési folyamatba beékelődő intenzív folyamatok (pl. bárányhizlalás) – kerülhet előtérbe, ami már speciális szabályozást tehet indokolttá. Ez azt jelzi, hogy ezen állatfajokra is létrejöhet egy uniós speciális szabályozás a következő években. Az Európa Tanács Ajánlása alapján ezen ágazatnál is kiemelt jelentősége van a *gondozók szakértelmének*, mely az állatfaj tulajdonságai mellett az extenzív tartásnak is következménye. A különböző helyzetekre, szélsőséges időjárási körülményekre való reagálás mellett a gondozásért felelős juhásznak képesnek kell lenni annak megítélésére, hogy az állatok egészségi állapota jó-e, vagy nem, ennek alapján szükség van-e állatorvos igénybevételére. Jó elméleti és gyakorlati tudással kell rendelkezni ahhoz,

hogyan az állatok szokásaiban, viselkedésében bekövetkező változások okait feltárja, el tudja bírni, hogy a tartási körülmények, a környezeti feltételek összességében alkalmasak-e az állatok egészségének, komfortérzetének biztosítására. Az általános gondozási ismereteken kívül – a szezonális szaporodásból adódóan – a legfontosabb tenyésztési ismereteknek, az ellési időszakban az egyszerűbb ellések levezetéséig és az újszülött bárányok ellátásáig terjedően is megfelelő tudással kell rendelkeznie. Különös gondot kell fordítani a juhok körömápolására és az ún. *büdös sántaság* kezelésére vonatkozó ismeretek megszerzésére. Olyan tudással kell rendelkeznie, amelynek során azt is felismeri, hogy az adott probléma megoldásához mikor kell kérnie szakértő, vagy állatorvos segítségét. Ez nagyobb szakértelmet igényel, mint az intenzíven tartott állatfajok esetében egy-egy munkaművelet végzése. Míg az egyéb állatfajoknál – részben a koncentráltabb tartás, másrészt az elhatárolható munkaműveletek következtében – nagyobb a lehetőség magasan képzett szakemberek irányítása mellett a „betanított” munkások igénybevitelére, addig a juhnyájak gondozásánál legalább **nyájanként elengedhetetlen egy szakképzett, lelkiismeretes juhász**. E szakképzettség lényeges része – a juhok nyájbeli szociális viselkedésének ismeretén túlmenően – a kutyákkal, a juhászkutyák idomításával kapcsolatos ismeretek birtoklása is.

Az extenzív tartású juhászati ágazat áll legközelebb az állatok természetes (nem háziásított) életmódjához, így a – vadon élő állatok után – a leginkább kitett a kóbor állatok (mindenekelőtt kóbor kutyák) támadásának. Az állatvédelem szempontjából ez a kérdés nem kellően tisztázott, a jelenlegi szabályozás inkább a kóbor állatokkal való „kíméletes bánásmódot” támogatja, korlátozva ezek populációjának szabályozására szolgáló eszközöket.

Az **Európa Tanácsi Ajánlás** az elhelyezés (épületek, karámok, berendezések) vonatkozásában lényegében az általános előírásokban is rögzítetteket tartalmazza, néhány – a juhok faji sajátosságaiból és a tartástechnológia specialitásából eredő – eltéréssel. Így kiemelten kezeli a zaj, fény, légköri viszonyok, valamint a tűz- és árvízveszély figyelembevételét a juhszállások kialakításánál, az állomány gyors kimenekíthetőségét szükséghelyzet esetére. Felhívja a figyelmet a vízellátás biztosítására, szélsőséges időjárási viszonyoknál a működőképesség gyakori ellenőrzésére, hiszen az extenzív tartás esetén egyrészt azok jobban kitettek az időjárásnak (elfagyás veszélye), másrészt nagy melegben a szükséges ivóvíz biztosítása a juhok egészsége szempontjából elengedhetetlen. A rácspadozat használatának tilalma a lábsérülések elkerülése érdekében indokolt.

A tartástechnológia vonatkozásában az általánosnál nagyobb hangsúlyt kap a *külső és benső élősködők elleni védelem, a ragadozóktól való megóvásról történő gondoskodás, a nyírási szabályok részletezése*.

A magyar mezőgazdaságban **a juhtartási épületek minőségét, műszaki állapotát jól jellemzi, hogy az épületek életkora és műszaki színvonala jelentősen elmarad az állattartás többi épületétől**. Ezen belül az állomány döntő hányadát tartó egyéni gazdaságok juhhodályainak műszaki színvonala a felmérés idején jelentősen alacsonyabb volt, mint a gazdasági szervezeteké.

A juhhodályok átlagos kora és műszaki színvonala, 2000

Gazdálkodási forma	Átlagos kor (év)	Alapzattal rendelkezik	Padlózata beton, kő, téglá	Falazat beton, kő, téglá	Elektromos árammal ellátott	Folyó vízzel ellátott	Csatornázott
Egyéni gazdaságok	20,2	52,0	34,6	34,0	44,1	12,4	2,2
Gazdasági szervezetek	28,3	77,8	32,8	62,1	82,6	63,0	10,3
Összesen:	22,5	59,5	34,1	42,1	55,2	27,0	4,5

Forrás: Magyarország mezőgazdasága a 2000. évben. (Általános Mezőgazdasági Összeírás 2000). KSH. Budapest. 2000. alapján összeállítva.

Az egyéni gazdaságok tulajdonában lévő épületek közel felének nem volt alapzata, mintegy harmaduk készült tartós építőanyagokból, kétötödük elektromos árammal ellátott, de többségüknél hiányzott a folyóvíz és csatorna. Ezzel szemben a gazdasági szervezetek juhtartási épületei általában szilárd alapzatú, kőből vagy téglából épült, szilárd padlózata azonban nincs, de elektromos árammal és folyóvízzel viszonylag jól ellátott.

A felmért juhhodályok legtöbbször 1970 előtt, vályogból készült. A '70-es években ez az építőanyag veszített jelentőségéből, majd 1995 után újra kezdték alkalmazni. (A juhok igényét a vályogfalú, náddal, vagy zsuppal fedett épület talán a korszerűbb építőanyagoktól is jobban kielégíti, ha azt megfelelően karbantartják.) A nagyobb juhtartó telepek épületeinek több mint fele téglából épült, ez különösen az 1970-es években váltotta ki a vályogot, az utóbbi időben azonban veszített jelentőségéből.

Az épületek több mint fele olcsó palatető. Különösen az 1990-es években építettekénél nőtt meg ezen épületek aránya. Legkevésbé a cserepet használják a juhhodályok fedésére, de fokozatosan csökken a náddal, illetve zsuppal fedett épületek aránya is. Ez utóbbi – a juhhodályok mikroklímáját, a juhok komfortérzetét tekintve – nem feltétlenül kedvező az állatjólét szempontjából.

Az 1970 előtt létesített – 66 százalékot képviselő – férőhelynek közel fele volt közepes műszaki állapotú, azaz a jelenlegi termelési színvonalon még állattartásra alkalmas, de a versenyképes termelés követelményeinek való megfeleltetéshez indokolt lehet felújítani. A férőhelyek negyedének műszaki állapota rossz, azt rekonstrukció nélkül nem lehet hatékonyan üzemeltetni, így az állatjóléti követelményeket is csak részben elégíti ki. Mindössze a másik negyedének műszaki állapota minősül jónak. Arányaiban hasonló volt a helyzet a '70-es években épült férőhelyeknél. A későbbiekben létesített férőhelyek műszaki állapota kedvezőbb.

A felmért férőhelyek csupán harmada minősült lényegesebb felújítás nélkül is alkalmasnak a juhtartásra, s további mintegy fele közepesen elégíti ki a műszaki-technikai követelményeket. A férőhelyek több mint negyedénél a műszaki állapot alapján igen korlátozottak a jövedelmező termelés feltételei, s azok sürgős felújításra szorulnának. A felmérés során az épületek műszaki állapotára 30 százalék kapott jó minősítést. (Az átlagnál jobb a helyzet a legkisebb és a legnagyobb állománykategóriában, míg az 50-500 közötti állomány nagyságoknál a legkevesebb a jó minősítést kapott épületek aránya.) Az épületállomány közel negyede volt a rossz

műszaki állapotú. Rossz, elhanyagolt épületek inkább a kisebb alapterületű épületek között fordultak elő.

A juhhodályok technológiai berendezéseinek műszaki állapota a férőhelyek felénél volt rossz, sürgős rekonstrukcióra szoruló. Állomány nagyság szerint – az általános körülményekhez hasonlóan – a technológiai színvonal is az 1000 feletti juhászatokban volt a legkedvezőbb és sajátságos módon a legkisebb (50 alatti) juhot tartóknál. A közbeeső kategóriákban a berendezések állapota kiegyenlített, bár minden 4-5. épületben lévő berendezés cserére szorulna.

A felmérés idején a juhhodályok 17 százalékában, azaz 767 épületben, 169 ezer férőhelyen tartottak 130 ezer juhot az általános higiéniai feltételeknek nem megfelelő körülmények között. A közepesen minősített juhhodályok, illetve férőhelyek aránya is 60 százalék körüli volt, mely szintén nagy részben kívánni valót hagy maga után, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy ezek állapota is fokozatosan romlik, ha a szükséges rekonstrukciók tovább halasztódnak. Az általános higiéniai feltételeknek rosszul megfelelő férőhelyeknél a férőhelykihasználás jóval magasabb volt, mint a jól vagy közepesen megfelelőknél. Azonban nem a zsúfoltság miatt nincsenek kielégítve a higiéniai követelmények, hiszen a kihasználás jelentősen elmarad az optimálistól.

Jelentős különbség van az általános higiéniai követelményeknek való megfelelésben az állomány nagyság szerint is. Míg a nagyobb állományoknál minden harmadik juhhodály, addig a kisebb állományoknál csupán minden 7. férőhely felel meg jól a követelményeknek, a rosszul megfelelő épületek és férőhelyek aránya pedig a nagy állományoknál közel fele volt a 300 alatti állományokénak.

Egyértelmű az összefüggés az épületek kora és a higiéniai követelményeknek való megfelelés között. *Az 1980-as éveket követően létesített épületek között lényegesen magasabb a jól megfelelő aránya, mint az ezt megelőzően építettekénél.*

A szálastakarmány tárolási feltételei csak fele részben minősültek jónak, rossz minősítést 15 százaléka kapott. A pajtában történő szálastakarmány tárolás főlénye jellemző, mely a takarmányozás, így az állatok jólléte, a takarmányhasznosítás tekintetében is kedvező. Az itt tárolt takarmány 86 százaléka jó minősítést kapott, míg a rossz minősítésűek aránya elenyésző, mindössze 2 százalék volt. Lényegében független az állomány nagyságtól, a tárolt takarmány mennyiségétől. Legrosszabb feltételek a kazalban tárolt szálastakarmányoknál alakultak ki. Az előzőkhöz képest fele, mindössze 42 százalék a jó minősítésű aránya, mely az állomány nagysággal összefüggésben javuló.

Összességében a szálastakarmány tárolás helyzete igen kritikus. Ebben nem csupán a jó tárolási feltételek hiánya játszik szerepet, hanem az is, hogy a szálastakarmányok minőségmegőrzésére alkalmas technológiák kidolgozása és gyakorlati elterjesztése is késedelmet szenvedett. Nem ismertek általánosan azok a betakarítási, tartósítási és tárolási megoldások és technológiák, amelyek a mai, megváltozott követelményeknek megfelelnek, képesek lennének kiküszöbölni az időjárási szélsőségek hatásait, a gazdálkodási formákba beilleszthetők lennének, s a költségeik arányban lennének a megmentendő beltartalmi értékekkel.

Az összes gazdaságot tekintve, meglehetősen alacsony – *alig fele* – azon juhászatok aránya, ahol a juhhodályok a jelenlegi állapotukban is alkalmasak versenyképes termelésre. Igen magas – minden tizedik – azon juhászatok aránya, ahol a (259 db) juhhodály lebontása, illetve azok helyett újak építése vált szükségessé.

A kecskékre vonatkozó Ajánlás nagyobb része gondozásukra, a *gondozók képzettségére* vonatkozó szabályozást tartalmaz. Az előírások jórészt a juhokéhoz hasonlóak, néhány a fajra jellemző eltéréssel. Ezek közül kiemelhető, hogy míg a juhok általában a nagyobb csoportban

(nyájban) érzik jól magukat, a kecskék szívesebben a család tagjaiból álló közösségben élnek. Jelentős különbség, hogy a kecskék jóval érzékenyebben reagálnak a stresszre, így kezelésük, illetve az egyedeket érintő beavatkozások kockázata jóval nagyobb.

A kecsketartás Magyarországon nem jelentős, általában kisebb állományok (néhány egyed) tartása jellemző a ház körül, alapvetően a saját termelésű személyi fogyasztás kielégítése céljából. Csupán az utóbbi 10-15 évben indult meg árutermelő állományok kialakítása, előbb a kecskehús iránti külföldi kereslet által motiváltan, s jelenleg fejlődni látszik a kecsketejből készített termékek iránti növekvő igény kielégítése céljából tartott állományok létszáma.

A kecsketartásban általában az *extenzív tartási* mód a jellemző, intenzív tartási formák ez ideig nem terjedtek el. Így az Ajánlás nem terjeszkedik túl a tenyésztési tankönyvekben meghatározott szakmai követelményeken, tartása, takarmányozása, ápolása a „jó gazda gondossága” szerinti kezelés követelményein. Mind az uniós, mind az ezt végrehajtó magyar szabályozás csak a későbbiekben várható.

X. A BAROMFIFAJOK TARTÁSA ÉS VÉDELME

A hazai baromfitenyésztés a 20. században szinte töretlenül fejlődött. A századforduló idején, 1895-ben az első mezőgazdasági statisztikai összeírás 12,4 millió felnőtt baromfit mutatott ki. A két világháború között a felnőttbaromfi-állomány mintegy 20 millió volt. Számuk az 1980-as évek elejére elérte a 40 milliót. Rendszerváltás óta a baromfi létszáma is csökkent, így 1995 elejére mintegy 34 millióra visszaesett.

A baromfihús-, tojás- és tolltermelésnek a lakosság meghatározó részét kitevő mezőgazdasági népesség mindennapi életében jelentős a szerepe. A baromfitermékek az exportra kerülő termékek egészére vetítve 10-12 %-ot, a mezőgazdasági export termékek 18-20 %-át, az állattenyésztési export termékek 30-35 %-át tették ki a két világháború között. Ekkor a jobbra külterjes körülmények között tartott állomány zömmel a hagyományos, ún. „*parlagi*” fajtákból állt, amely takarmányszükségletének jelentős részét az udvarok, szérúk, illetve tanyák körüli „*kapirgálással*” találta meg. Testméretük kicsi, tojáshozamuk alacsony volt. Az 1930-as évektől az exportlehetőségek jobb kihasználása céljából a hazai parlagi fajták nemesítésére, nagyobb hozamú fajták honosítására törekedtek. Ez időben került hazánkba nagyobb mennyiségben a nagy tömegű **Plymouth és Orpington**, valamint a nagy tojáshozamú **Leghorn és Rhode Island** fajta.

A mezőgazdasági nagyüzemekben a különböző termelési rendszerek kialakulásával fokozatosan megváltozott a baromfiállomány fajok és fajták szerinti összetétele. **A hagyományos fajták eltűntek, helyüket a nagy teljesítményű – húst vagy tojást termelő – hibridek váltották fel.** Amíg az 1980-as évek közepére a több mint kétszeresére emelkedett a tyúkfélék állománya, a következő tíz évben – a piaci lehetőségek beszűkülése miatt – folyamatosan visszaesett. 1965-höz képest a libaállomány 1990-re közel háromszorosára, a pulykák száma mintegy hétszeresére, a kacsák száma több mint két és félszeresére nőtt. A kistermelők fokozatosan átvették a nagyüzemekben bevált fajtákat.

A vágóbaromfi-termelésben a megemelkedett energiaárak miatt a pecsenyecsirke-termelők – elsődlegesen a téli hónapokban – szüneteltették termelésüket.

Az ágazatban az állatvédelmi követelményekhez való alkalmazkodás, kiemelten pedig a ketreces tartást érintő korlátozások jelentős problémát okozhatnak. Ezek közvetlenül érintik (általában rontják) a termelés hatékonyságát, így a versenyképességet is befolyásolják. Jelentős költséget – s ezzel számottevő termelői árigényt – jelent a minőségtanúsítást, osztályozást, csomagolást és tartási mód jelzését megkövetelő előírások. Egy felmérés szerint a jelenlegi helyzetet a következők jellemzik (25. táblázat).

25. táblázat:

A felmérésben szereplő gazdaságok baromfitartó épületeinek megfelelése az EU előírásoknak

Megnevezés	EU előírásoknak megfelelő épületek		EU előírásoknak megfelelő hasznos alapterület	
	Száma	Aránya az adott csoportban felmért épületekben	Ezer m ²	Aránya az adott csoportban felmért hasznos alapterületben
Tenyészbaromfi tartás				
Tyúkfélék	431	60,5	696	61,5
Pulyka	102	92,7	106	96,2
Liba	99	31,5	56	29,0
Kacsa	45	54,9	33	54,1
Termelő telepek				
Brojler csirke	183	20,2	169,6	21,7
Pulyka	367	35,2	394,4	40,6
Liba	73	16,7	39,1	14,2
Kacsa	117	52,2	86,6	56,2

Forrás: Az állattartó telepek felmérése, IV. kötet. AKII. Budapest, 2002. Kézirat.

Az ágazat versenyképessége szempontjából sokat mondó, hogy az EU állatvédelmi követelményeinek való megfelelés szempontjából a **tenyészbaromfi-tartásban a tyúkféléknél az épületek 61 százalékát tekintették megfelelőnek. Legkedvezőbb a helyzet a pulykatartásban, ahol kevesebb, mint 4 százalékot kell alkalmazni. A kacsatartásban az épületek és alapterület alig több, mint fele elégíti ki a követelményeket. A legnagyobb probléma a tenyészlibáknál jelentkezik, ahol a férőhelyek mintegy 70 százalékát kellene a követelmények kielégítésére alkalmazni.**

Az árutertermelő állományok férőhelyeinek az EU előírásoknak való megfelelését és értékelték a felmérés során (26. táblázat).

26. táblázat:

A felmérésben szereplő árutertermelő gazdaságok telepeinek megfelelése az EU előírásoknak

Megnevezés	EU előírásoknak megfelelő épületek		EU előírásoknak megfelelő hasznos alapterület	
	Száma	Aránya az adott csoportban felmért épületekben	Ezer m ²	Aránya a felmért hasznos alapterületben
Brojlercsirke-tartás	183	20,2	169,6	21,7
Pulykatartás	367	35,2	394,4	40,6
Kacsatartás	117	52,2	86,6	56,2
Libatartás	73	16,7	39,1	14,2

Forrás: Guba, M.- Ráki, Z.: Az állattartó telepek felmérése, IV. kötet, AKII. Budapest, 2002. Kézirat

A brojler-tartásban a felmért gazdaságok az épületekből – és a hasznos alapterületből is – csupán minden ötödiket minősítették az EU előírásoknak megfelelőnek. Ez csak részben függ össze az épületek korával, hiszen azok jelentős részénél az elmúlt évtizedekben, években számottevő felújításokat, rekonstrukciókat hajtottak végre. Ezzel együtt a válaszadók a '80-as

évek épületeit találták leginkább megfelelőeknek, ahol a férőhelyek 2/5-éről nyilatkozták ezt, ugyanakkor a '70-es évekből származóak között van a legtöbb hiányosság, ahol az épületek 16, a hasznos alapterületnek viszont alig 14 százalékáról mondták, hogy megfelel az előírásoknak.

Az állományméretet tekintve sem a legnagyobbak azok, amelyek jobban kielégítik a követelményeket. A százezer brojlert tartó gazdaságokban az alapterületnek kevesebb, mint ötödét tartották az előírásoknak megfelelően. Legrosszabb a helyzet az egészen kicsiknél, illetve az ötvézezer alattiaknál, ahol csupán minden hetediket ítélték ilyennek. Ugyanakkor az 50–100 ezer közötti brojler-állománnyal rendelkező gazdaságok férőhelyei – saját megítélésük szerint – mintegy 2/5-ad részben felelnek meg a követelményeknek. (A tojótyúktartás megfelelésével külön foglalkozunk.)

A **pulykatartásban** lényegesen rosszabb a helyzet, mint a tenyész-állományoknál. *A felmért gazdaságok az épületeknek 35, és a hasznos alapterületnek is csupán 41 százalékát minősítették az EU előírásoknak megfelelőnek.* A '90-es években épített férőhelyek esetében jobb a helyzet.

Az állományméretet tekintve leginkább a kicsik – az ötezernél kevesebb pulykát tartó gazdaságok – nem elégítik ki a követelményeket. E csoportnál alig minden negyedik gazdaság nyilatkozott úgy, hogy megfelel az előírásoknak, míg a 10 és 20 ezer közötti pulykát tartók közül a gazdaságok fele vélte helyzetét kielégítőnek. A legnagyobbak között újra magasabb a nem megfelelők aránya.

A **felmért kacsát tartó gazdaságok az épületeknek és a hasznos alapterületnek is több mint felét minősítették az EU előírásoknak megfelelőnek.** Az állományméretet tekintve a nagyok azok, amelyek jobban kielégítik a követelményeket. A tízezer feletti kacsáállománnyal rendelkező gazdaságok férőhelyeinek mintegy 2/3 részben felelnek meg a követelményeknek.

A **felmért libatartó gazdaságok az épületek 17 százalékát, a hasznos alapterület 14 százalékát tartják az EU előírásoknak megfelelőnek.** Az állományméretet tekintve a nagyok elégítik ki valamivel jobban a követelményeket. A tízezer feletti libaállománnyal rendelkező gazdaságok férőhelyei csak mintegy 1/5 részben felelnek meg a követelményeknek. Ettől lényegesen magasabb arányt jeleztek az egészen kicsiknél. Az 500 darab alattiaknál 2/5 részben minősítették megfelelőnek a feltételeiket. Az adatok a legnagyobbakét közelítő arányt mutatnak az 500-2.000 közötti állományú telepeknél is. Az épületek korösszetételét tekintve első közelítésre meglepő eredményt mutat, hogy leginkább kielégítik a követelményeket a '70-es, majd a '80-as években épült férőhelyek, ez azonban főleg a felújításoknak köszönhető alakulhatott ily módon.

A ketreces tyúktartás nagyobb mértékben áll az állatvédők keresztműzében, mint egyéb intenzív állattartási forma. Ennek hatására a ketreces tartást több európai országban megtiltották. Magyarországon a kétszer módosított **32/1999. (III.31.) FVM rendelet** (a módosítások: 20/2002. (III. 14.) FVM rendelet, és a 72/2004. (IV. 29.) FVM rendelet) **3. számú melléklete** foglalkozik a tyúktartással, és az alábbi szabályokat írja elő:

1. A tojótyúkok tartásának minimális követelményei

A tojótyúkok tartói az általuk alkalmazott rendszernek megfelelően

- a) az alternatív rendszerekre, vagy*
- b) a fel nem javított ketrecrendszerekre, vagy*

- c) a feljavított ketrecekre megállapított rendelkezéseket kötelesek betartani.

Új vagy felújított fel nem javított ketreces rendszerek üzembe helyezése tilos.

E melléklet előírását nem kell alkalmazni:

- a) a 350 tojótyúknál kevesebbet tartó létesítményekre,
b) a tenyész-tojótyúkokat nevelő létesítményekre,
c) az állatorvosi kezelés tartama alatt, amíg – az állatorvos megítélése szerint – az adott esetben más tartási előírásokat kell alkalmazni,
d) állatkísérlet esetén, amíg a kitűzött cél elérésére más alkalmazások előírása elkerülhetetlen.

A rendelet 1-13. §-ában foglaltak 350 tojótyúknál kevesebbet tartó és a tenyész-tojótyúkokat nevelő létesítményekre is vonatkoznak.

E melléklet rendelkezései alkalmazásában:

- a) **tojótyúk:** tojóérettséget elért tyúk (*Gallus gallus*), amelyet nem tenyész-célú tojás termelése céljából tartanak,
b) **fészek:** tojásrakás céljából egy vagy több tyúk (csoportos fészek) részére elkülönített hely, amelynek padozata nem tartalmazhat olyan dróthálót, amely az állatok testével érintkezhet,
c) **alom:** bármely olyan morzsalékos anyag, amelynek segítségével a tyúkok kielégíthetik etológiai szükségleteiket,
d) **hasznosítható terület:** legalább 30 centiméter széles terület, amelynek padozata legfeljebb 14 százalékos lejtésű, és amelynek belső magassága legalább 45 centiméter; a fészkelőhelyek nem tekinthetők hasznosítható területnek.

2. A tojótyúkok alternatív rendszerben való tartásának minimális követelményei

2002. június 1-től az újonnan épített, vagy felújított, átépített, illetve először használatba vett alternatív (nem ketreces) termelési rendszernek teljesíteni kell a következő követelményeket, és 2007. január 1-től a használatban lévő valamennyi alternatív rendszernek kötelezően meg kell felelnie ezeknek a minimum követelményeknek:

- mindegyik tojótyúk számára jusson legalább 10 cm egyenes etető, vagy legalább 4 cm kör alakú etető, valamint 2,5 cm folyamatos itatóvályú, vagy 1 cm kör alakú itatóvályú,
- ha szelepes vagy csészés itató használatos, minden 10 tyúkra legalább egy szelepes vagy csészés itató jusson, vagy ha itatópontokat szereltek be, minden egyes tyúknak legalább két csészés vagy két szelepes itató legyen elérhető,
- egy fészekre hét tyúk, valamint csoportos fészek esetében 1 négyzetméter területű fészekre legfeljebb 120 tyúk jusson,
- éles szélek nélküli megfelelő *ülőrúd(ak)at*, és ebből minden tyúk számára legalább 15 cm-t kell biztosítani,
- az ülőrudakat tilos az alom fölé szerelni, az ülőrudak között a vízszintes távolság legalább 30 centiméter, az ülőrúd és a fal közötti vízszintes távolság pedig legalább 20 centiméter legyen,

- tyúkonként legalább *250 négyzetcentiméter* almozott területet kell kialakítani, az alom legalább a terület egyharmadát foglalja el,
- a létesítmények *padozatát* úgy kell kialakítani, hogy az állatok mindkét lábának mindegyik előrenéző karmát megfelelően megtámassza,
- az állomány sűrűsége nem haladhatja meg a hasznosítható terület egy négyzetméterére számítva *a kilenc tojótyúkot* (9 tojó/m²)
- az olyan, 1999. augusztus 3. napja előtt használatba helyezett létesítmények esetében, amelyeknél a használt terület földes padozatú, az állomány sűrűsége egy négyzetméteren legfeljebb *tizenkét tojótyúk* lehet. Ez a rendelkezés 2012. 01. 01. után hatályát veszti.

Az olyan **alternatív tartási rendszerekben**, ahol a tojótyúkok szabadon mozoghatnak a különböző szintek között:

- a) legfeljebb *négy szint* lehet,
- b) a szintek közötti belső magasság legalább *45 centiméter* legyen,
- c) az itató- és etetőeszközöket/berendezéseket úgy kell elosztani, hogy az összes tyúk számára egyforma hozzáférést biztosítsanak,
- d) a szinteket úgy kell elrendezni, hogy az ürülék ne essen le az alsóbb szintekre,

Az olyan alternatív tartási rendszerekben, ahol a tojótyúkok kifutóra is kimehetnek:

- a) az épület teljes hossza mentén *több kijárati nyílásnak* kell lennie, melyeken át a tyúkok közvetlenül kijutnak a külső területre, és amelyek legalább *35 centiméter* magasak és *40 centiméter* szélesek,
- b) valamennyi esetben, összeadva *2 méter nyílás* álljon minden *1000 tyúk* rendelkezésére,
- c) a *kifutó* olyan területű legyen, amely megfelel az állomány sűrűségének és a talaj jellegének, hogy bármilyen fertőződés megakadályozható legyen. Legyen felszerelve menedékhellyel a szélsőséges időjárás és a ragadozók ellen, valamint megfelelő itatóvályúkkal is.

3. A tojótyúkok fel nem javított ketreces rendszerben való tartásának minimális követelményei

A rendelet szerint **a tojók tartásánál csak olyan fel nem javított ketreces rendszereket szabad alkalmazni, amelyek megfelelnek a következő előírásoknak:**

- *a ketrecnek* – anyaga, kialakítása és állapota alapján – olyannak kell lennie, hogy a tojók sérülését a technika mindenkori állásának megfelelő biztonsággal kizárja, és a tojók elgyengülését ne eredményezze,
- a tojók számára legalább *550 négyzetcentiméter* szabadon használható *ketrec-alapterületet* kell biztosítani, amelynek a meghatározásánál a méréseket vízszintesen kell elvégezni, a mért alapterületet a takarmányvesztés mérséklésére kialakított magas peremekkel csökkenteni kell, ha azok a tojók mozgáslehetőségeit gátolják,
- *a ketrec szabad belmagasságának* – a ketrec területének legalább *65 százalékán* – el kell érnie a *40 centimétert*, de az sehol sem lehet *35 centiméternél* kevesebb,

- a *ketrecnyílást* úgy kell kialakítani és méretezni, hogy a tojók a ketrecből fájdalom- és sérülésmentesen kivehetők legyenek,
- a *ketrec padozatát* úgy kell kialakítani, hogy a tojók sérülés nélkül tudjanak pihenni, állni, illetve felállni, és az állatok mindkét lábának mindegyik előrenéző karmát megfelelően megtámassza,
- a *ketrecpadló lejtése* legfeljebb *14 százalékos* lehet, azoknál a padozatoknál, ahol nem négyszögletes dróthálót használnak, az állomás engedélyezhet meredekebb lejtést,
- akadály nélkül használható *etetővályúról* kell gondoskodni,
- az egy tojóra eső *etetőhossznak* és a *vályús itató hosszának* egyaránt *10-10 centiméternek* kell lennie, a szelepes vagy csészés itató esetén minden ketrecben legalább két itatóhelynek elérhetőnek kell lennie,
- a ketreceket megfelelő *karomkoptató eszközökkel* kell felszerelni.

E ketrecekben 2011. december 31-ig lehet termelni. **2012. január 1-től az ilyen típusú ketreces berendezéseket betiltják az Európai Unió tagországaiban**, de 2003. január 1-től már ilyen ketrecek nem állíthatók termelésbe.

4. A tojótyúkok feljavított ketreces rendszerben való tartásának minimális követelményei

2012. január 1-től az EU tagországain belül az összes ketrecnek ki kell elégítenie a következő követelményeket:

- a)** tyúkonként legalább *750 négyzetcentiméter ketrecterületet*, amelyből *600 négyzetcentiméter* hasznosítható, a ketrec magassága, ami nem a hasznosítható terület fölött van, legalább *20 centiméter* legyen minden ponton, és a ketrec összes területe nem lehet *2.000 négyzetcentiméternél* kevesebb,
- b)** *egy fészket*,
- c)** olyan *almot*, hogy csipegetni és kapirgálni tudjanak,
- d)** tyúkonként legalább *15 centiméteres* hosszúságú megfelelő *ülőrudat*,
- e)** korlátozás nélkül használható etetővályúról kell gondoskodni, melynek egy tojóra számítva legalább *12 centiméter* hosszúnak kell lennie,
- f)** mindegyik ketrec rendelkezzen a csoport méretének megfelelő *itatórendszerrel*; ahol szelepes itatók állnak rendelkezésre, legalább két szelepes vagy két csészés itató legyen elérhető minden egyes tyúk számára,
- g)** a tyúkok ellenőrzésének, elhelyezésének és kitelepítésének megkönnyítésére legalább *90 centiméter* széles *folyosó* legyen a ketrecsorok között, továbbá, legalább *35 centiméter térköz* legyen az épület padozata és az alsó ketrecsor között,
- h)** a ketreceket megfelelő *karomkoptató eszközökkel* kell ellátni.

5. A tojótyúkok fel nem javított és feljavított ketreces, valamint alternatív tartási rendszerekben való tartásának minimális követelményei

- A tojótyúkoknál alkalmazott **tartási rendszer** csak akkor lehet *két- vagy többszintes*, ha megfelelő berendezésekkel és intézkedésekkel a kifogástalan felügyelet a tojók közvetlen megfigyelésével minden szinten lehetséges, valamint azok eltávolítása nem okoz nehézséget.
- Minden épületben olyan **fényerőt** kell biztosítani, hogy minden tyúk láthassa a többi tyúkot, és ők is láthatók legyenek, hogy megismerhessék környezetüket, és természetes tevékenységeiket folytathassák. Ahol természetes fény van, a fény behatolását lehetővé tévő nyílásokat úgy kell megtervezni, hogy a fény az épületen belül egyenletesen oszoljon meg.
- A beolazás első napjai után *a fényforrásokat úgy kell elhelyezni, hogy az megakadályozza az egészségügyi és viselkedésbeli problémákat. A megvilágítás a 24 órás napi ritmust kövesse*, és az utasítások szerint tartalmazzon egy, körülbelül a nap egyharmadát érintő zavartalan sötét időszakot is, hogy a tojótyúkok pihenhessenek, és ezáltal szemrendellenességek ne alakuljanak ki, az ellenálló képesség csökkenése ne következzen be. Gondoskodni kell a megfelelő hosszúságú félhomályos időszakról is, amikor a tyúkok zavartalanul, nyugodtan pihenhetnek anélkül, hogy megsérülnének.
- Az **istálló hőszigetelésével és szellőztetésével** biztosítani kell, hogy a légáramlás, hőmérséklet, a relatív páratartalom és a szén-dioxid, az ammónia, valamint az egyéb gázok koncentrációja olyan mértékű maradjon, amely nem káros a tojókra.
- Gondoskodni kell arról, hogy egy, **a takarmányozás és az ápolás ellátásáért felelős személy** legalább *reggel és este egy-egy alkalommal minden egyes tojó állapotát ellenőrizze*. Az elhullott egyedeket minden nap, az ürüléket pedig szükség szerint el kell távolítani. Amennyiben az állatok kezelése, áttelepítése vagy leölése szükséges, haladéktalanul intézkedni kell. Szükség esetén azonnal állatorvost kell hívni.
- Biztosítani kell, hogy a tojók részére naponta **megfelelő takarmány és folyamatosan ivóvíz** álljon rendelkezésre kielégítő mennyiségben és minőségben.
- **Tilos a tojásrakás megszüntetése vagy a vedlés mesterséges kiváltása érdekében az ivóvizet, a takarmányt, a fényt teljesen elvonni.**
- **A világitást és a műszaki berendezéseket legalább naponta, a tartalék áramfejlesztő aggregátorokat a műszakilag indokolt időszakként ellenőrizni kell.** A hiányosságokat haladéktalanul meg kell szüntetni. Ha ez nem lehetséges, a hibák elhárításáig a tojók egészségének védelme és megfelelő közérzetének biztosítása érdekében egyéb intézkedéseket kell foganatosítani. Ebben az esetben a hibákat legkésőbb a tojók kitelepítését követően el kell hárítani, mielőtt a következő állomány betelepítésre kerül.
- **Üzemzavar esetén** is gondoskodni kell megfelelő mennyiségű friss levegő bevezetéséről, megfelelő világitásról, valamint kielégítő etetési és itatási lehetőségekről. Olyan istállónál, amelyben áramkimaradás esetén a tojók megfelelő ellátása nem biztosítható, üzempépes tartalék **áramfejlesztő berendezést** kell fenntartani. Ha

az istálló villamos üzemű szellőztető berendezéssel van ellátva, *riasztóberendezést* kell telepíteni.

- *A zajszintet minimálisra kell csökkenteni.* Kerülendő a hirtelen vagy állandó zaj. A szellőztető, etető és más berendezéseket úgy kell megtervezni, elhelyezni, működtetni és fenntartani, hogy azok a lehető legkisebb zajt okozzák.
- *Az épületek, berendezések és szerszámok azon részeit, melyek kapcsolatba kerülnek az állatokkal, rendszeresen tisztítani és fertőtleníteni kell,* és ezt minden kitelepítés után, az új egyedek érkezése előtt is meg kell tenni. A betelepített ketrecek külső felületeit és minden berendezést tisztán kell tartani.
- A ketreceket megfelelő *szökésmegelőző rendszerrel* kell felszerelni.
- A *ketrecek ajtaját* úgy kell megtervezni, és annak olyan szélesnek kell lennie, hogy egy kifejlett tojótyúk kivétele ne okozzon annak felesleges szenvedést vagy maradandó károsodást.
- *A tojótyúkok mindennemű csonkítása tilos,* kivételt képez a tollcsipkedés és kannibalizmus megelőzése érdekében végzett *csőrkuratítás,* amennyiben azt tojásrakásra szánt 10 naposnál nem idősebb csibéken, képzett szakember hajtja végre.

E melléklet 6. és 8. pontját csak az újonnan épített, felújított vagy először üzembe helyezett alternatív rendszerekre kell alkalmazni.

A tojótyúk tartás mai magyarországi helyzetét jellemzi a korábban hivatkozott felmérés. A telepeken állatjóléti szempontból a ketreces tartás legfontosabb jellemzői a következők voltak (27. táblázat).

27. táblázat:

A ketreces tojótyúk-tartás legfontosabb jellemzői a felmért telepeken

Megnevezés	Felnőtt	Növendék	Együtt
Épületek száma a válaszadó gazdaságokban	233	27	260
Ebből: - egy szintes ketrec	4		4
- két szintes ketrec	34		34
- három szintes ketrec	103	15	118
- négy szintes ketrec	88	9	97
- öt szintes ketrec		3	3
- hat szintes ketrec	4		4
Ketrec magasság: - 40 cm, vagy több	148	11	159
- 35-40 cm	22	15	37
- 35 cm alatt	34	1	35
- nem válaszolt	21		21
A padozat lejtése: - 14 százalék fölött	45		45
- 14 százalék alatt	174	8	182
- nem válaszolt	10	19	29
Egy állatra jutó alapterület - 550 cm² felett	23	**	23
- ebből 750 felett	14	**	14
- 550 cm ² alatt	200	**	200
- nem válaszolt	6	**	6
Ketrecekenként legalább két szelep*	119	**	119
Az előírtnál kisebb itatási lehetőség	110	**	110
Az etetővályú hossza: 10 cm-nél több	172	**	172
- 10 cm-nél kevesebb	51	**	51
- nem válaszolt	6	**	6
A ketrec műszaki állapota: - jó	65	3	68
- közepes	122	16	138
- rossz	46	8	54

* / Ide számítottuk a 10 centiméternél nagyobb itatóvályú hosszúságú ketrecek is.

** / Az EU normatívák csak a felnőtt tyúkokra vonatkozik. Az átlagos alapterület egy állatra növendéknél a felmért telepeken 318 cm² volt, az etetővályú hossza: 7 cm, ketrecekenként átlagosan 3 itatószelep jutott.

A felmérés alapján a ketreces tojótyúk és növendék-tartás helyzetével kapcsolatban a következő megállapításokat tehetjük:

- A felmérés alapján **68 épületben** (65 felnőtt és 3 növendékistállóban), olyan a *ketrecek műszaki állapota*, hogy *középtávon nem kell*

rekonstrukciós igénnyel számolni. Ha az alapterülettel szembeni követelményeket a ketrecek nem elégítik ki, a ketreceként tartott állatok száma csökkenthető. (Más kérdés, hogy ez az OMMI vizsgálata és a tapasztalatok szerint a természetes – s ezzel feltehetően a gazdasági – hatékonyságot is csökkentheti.)

- A műszaki állapot alapján **54 istállóban** – az épületek 21 százalékában – *a ketrecek állapota a minimális tartási feltételeket sem elégíti ki, ezek az EU követelményeknek való megfeleltetéstől függetlenül is cserélendők lennének.*
- Véleményünk szerint középtávon *rekonstrukcióba kell vonni még 138 istálló technológiáját*, mivel a ketrecek műszaki állapota, elhasználódása ezt indokolni fogja.
- **2007. január 1-től meg kell szüntetni a 4 szintesnél több szintes technológiát, amely jelenleg 7 épületet érint.**
- **2012. január 1-től** a ketreccmagassági követelmények be nem tartása miatt nem működtethető legalább **56** (de ha a nem válaszolókat is ide vesszük **75**) épület a jelenlegi ketrecrendszerével. (A ketrecek fizikai avulásával összefüggő cseréknél már az új követelményeket indokolt addig is alkalmazni.)
- *A padozat (fenékrács) lejtése miatt legalább 45 istálló* ketreceinek cseréjére kell, hogy sor kerüljön.
- A csatlakozástól az alapterületi követelmények betartása érdekében legalább **200 épületben csökkenteni kell a ketreceként tartható állatszámot**. Ez azt jelenti, hogy e 200 épületnél a jelenlegi 3,9 egyed ketreceként tartott tojólétszámot 2,7 egyedre kell csökkenteni, azaz a jelenlegi létszám szinten tartásához csupán ezeknél a gazdaságoknál 1,7 millió új férőhelyet kellene létesíteni.
- **110 épület** ketreceinél kell *az itatási rendszert* a csatlakozás időpontjáig felújítani, ha az előírás alól nem kapunk derogációt.
- **51 épületben** van szükség *az etetővályúk* előírásoknak való megfeleltetésére.

Természetesen e felsorolásban az egyes elemek nem adódhatnak össze, a követelményeknek való meg nem felelés általában halmozottan jelentkezik. Mindenesetre tény, hogy az EU követelményeknek való megfeleltetés miatt a ketreces tartású tojótyúk férőhelyeknek legalább az egyharmad része alapvetően érintett lesz.

6. A hizott máj- és a toll-termelés állatvédelmi vonatkozásai

Állatvédelmi szempontból sok problémát vet fel a vízibaromfiak két terméke, a hizott máj és a tépett toll. A víziszárnyasokat évezredek óta máj- és tolltermelés céljából is tartják. Azonban az utóbbi időkben a ludak tömése és tépése – érthetően – az állatvédők részéről támadás célpontjává vált, mivel az állattartók számtalanszor nem tartják be az alapvető állatvédelmi és állategészségügyi szabályokat. Az állatok védelméről és kíméletéről szóló **1998. évi XXVIII. törvény** hatályba lépését követően kiadott **32/1999. (III. 31.) FVM rendelet 4. számú melléklete** a ludak tömésével, az **5. számú melléklete** a ludak tépésével kapcsolatos teendőket szabályozza.

7. A hizott máj előállításának szabályai

Ez a szabályozás a hizott májnak – a lúd és a kacska élettani-étkezési szokásaira jellemző jó étvágyára és falánkságra alapozott – kíméletes töméses hizlalásos előállítására vonat-

kozik. A töméses hizlalás olyan speciális tevékenység, amelyhez megfelelő szaktudással, állatismerettel és állatszeretettel kell rendelkezni. *Tömésre csak egészséges, jól fejlett, a jelzett testtömeg alsó határát meghaladó testtömegű, ép testű állatokat szabad befogni.* Ügyelni kell arra, hogy egy csoportba homogén állomány kerüljön, különös tekintettel az állatok uniformizált tömhetőségére és egészséges terhelhetőségére.

28. táblázat:

A javasolt egyedi testtömeg töméskor (kg)

	Optimális	Minimum
Fiatalliba (mindkétivar)	3,9-4,2	3,70
Tépettliba (mindkétivar)	4,3-5,3	4,10
Mulárdkacsa (gácsér)	3,6-4,0	3,40
Pézsmakacsa (gácsér)	4,0-4,4	3,70

A hizlalási céllal nevelt állatok nevelése során olyan berendezéseket, eszközöket kell alkalmazni, amelyek biztosítják az állatok egészséges és sérülésmentes növekedését, a toll védelmét, a takarmány és az ivóvíz akadályoztatás nélküli felvételét. Ehhez megfelelő etető-, itatóberendezésre és hibátlan almozásra van szükség.

A takarmányt és az ivóvizet mennyiségben és időben – különösen az utónevelési időszakban – úgy kell megállapítani, hogy *a tömés időszakára az állatok a szervezetet megterhelő nagyobb takarmányadagok befogadását minél kisebb nehézséggel tudják elviselni* (nyelöcső tágitó, szakaszos etetés).

Az első tömés előtt az állatokat pihentetni kell. Célszerű a huszonnégy órás pihentetés. (Ez idő alatt szokja meg az állat az új környezetet, az új társakat, oldódik a szállítás okozta stressz, valamint a félnkség és az azáltal okozott problémák.)

Az állatok hizlalás alatti elhelyezésekor figyelembe kell venni, hogy az állatok testtömege a hizlalás végére megnő. Különösen fontos a klimatizáció, továbbá az, hogy az állatok mozgásterének állandó csökkenése ellenére a szükséges intézkedések sérülés- és stresszmentesen megtehetőek legyenek.

A töméses hizlalás technikai eszközeinek (különösen a tömőgépek) biztosítaniuk kell a kíméletes és sérülést nem okozó tömés feltételeit. Az eszközök szélei nem okozhatnak sérülést, és a gépet a túlادagolás ellen biztonsági rendszerrel kell ellátni.

A tartás feltételeit illetően célszerű a mélyalmos tartásról a *rácspadozatos tartásmódra* való áttérés. A rácspadozat kiküszöböli a mélyalmos tartás hibáit, higiénikusabb feltételeket, jobb közérzetet biztosít az állat számára.

Tömésre csak *jó minőségű, megfelelően előkészített takarmány-alapanyag* használható.

A hizlalás végén, *a szállítást megelőzően legalább hat órával, a tömést be kell fejezni,* mert a tömött állat nehezen bírja a szállítást.

Az elszállítás időpontjának meghatározásánál az évszakot és a napszakot egyaránt figyelembe kell venni. A rakodást kíméletesen, megfelelő ismeretekkel rendelkező személyekkel kell elvégeztetni. Az állatok szállítása során – a stressz, a sérülésveszély, az elhullási veszteség

csökkentése érdekében – az évszak és az időjárás figyelembevételével gondosan kell megválasztani a szállításra legalkalmasabb napszakot.

8. A tolltépés szabályai

Az alábbi rendelkezések megfelelő keretszabályozást adnak arra, hogy *a háziludak speciális biológiai sajátosságát, a vedlést tollnyerés céljára kihasználják*. Ez mindazon ludak tépésére érvényes – az állatok fajtájától, hasznosítási irányától, korától, ivarától függetlenül – amelyeket élő állapotban tollnyerésre hasznosítanak. *A tolltépés kifejezés alatt az érett tollak kíméletes, fájdalommentes és szakszerű eltávolítását értjük.*

A tolltépéskor a következő szabályokat kell betartani:

- *Az élő állatról történő tolltépés csak az élettanilag is bekövetkező tollváltások (vedlések) alkalmával, és csak a vonatkozó előírások figyelembevételével végezhető el. Érett a toll akkor, amikor a tollcséve és a tolltűsző közötti kapcsolat teljesen fellazult, ezáltal a tollak akadálytalanul, fájdalomkózkodás nélkül kihúzhatók a tollpapillákból és a toll vége erőteljesen elszarusodott, a toll táplálása teljes mértékben megszűnt, az holt képződménnyé vált. A toll beérésekor, a vedlés megindulásának jeleként az állatok által igénybe vett területen (istállóban, kifutóban, legelőn) megjelennek az elhullajtott tollak. Ilyenkor kell a toll érettségét ellenőrizni és a fenti szempontok meglétekor a tépést elkezdeni.*
- *A tollérettség pontos idejének megállapítása a vedlés kezdetén a mell, az oldal és a hát tájékán végzett próbatépésekkel történik. A tenyészállatoknál a tojástermelési periódus végén sűríteni kell a próbatépéseket. A törzsállomány tépésenkénti csoportosítása és ennek megtartása esetén elegendő az első csoport optimális tépési állapotát meghatározni és a többi ehhez igazítani.*
- *A tépést csak arra betanított és gyakorlatot szerzett személyek végezhetik.*
- *A betegségek megelőzése céljából a tépők csak frissen mosott, tiszta ruházattal és lábbelivel léphetnek be a tépőhelyiségbe, ügyelni kell a tépők személyi higiéniájára is.*
- *A tépés helyének tisztaságára gondot kell fordítani.*
- *A növendékek első tépése 8-10 hetes korban történik. Ezek az első tépéstől számított 6-7 hét múlva újra tépethetők. A nevelési körülményektől és az időjárástól függően a növendékludak a második tépéstől számított 6-7 hét múlva harmadszor is megtépethetők. A kifejlett törzsludakat a mindenkori tojástermelési időszak után célszerű először tépni, további tépésük a növendéknél leírtakkal megegyezően végezhető.*
- *A tépést meleg, száraz időben kell végezni, hogy utána az állat ne fázzon meg, amennyiben az időjárás hűvösre fordul, a libákat a tépés után védett, meleg helyen kell tartani. A tolltépés évszakhoz kötött kezdési, illetve utolsó időpontja a legalább 15°C-os napi átlaghőmérséklet, illetve amikor a legalacsonyabb hőmérséklet meghaladja a +6 °C-ot.*
- *A tépés előtti napon az állatokat lehetőség szerint meg kell fürdetni, úsztatni, majd a tépés időpontjáig frissen almozott, tiszta ólban kell tartani.*
- *A nedves tollat nem szabad tépni.*

- Az állatokat – a *tépés előtti egy héttől kezdődően a tépést követő második hét végéig – 20 százalékkal bővebben kell takarmányozni.*
- A tépést megelőzően és a tépés során különösen nagy figyelmet kell fordítani arra, hogy az állatoknál a zavarás minél kisebb legyen, ugyanis a stressz negatívan hat a ludak közérzetére és ennek következtében a toll szorosabb illeszkedését eredményezi a tollhüvelyben. Ennek elkerülése érdekében *a ludak tépéséhez nyugodt helyzetet kell teremteni.*
- *Az állatok befogásához* megfelelő, néhány lúd elkerítésére, kirekesztésére alkalmas *befogórácsot kell használni, és a ludakat nyakuknál kell megfogni.* A légcsővet nem szabad elszorítani, ezért a nyakuknál fogott ludakat felemelni tilos. A ludakat felemelni csak a test másik kézzel történő tehermentesítésével lehet, és tilos a ludak szárnyainak összekötözése, keresztezése, vagy a ludak összekötött lábak által történő felfüggesztése.
- *A ludakat tépő személynek kerülnie kell minden fájdalomkórást, sérülést.* A tollat és a pehelytollat mindig kis csomókba fogva kell kihúzni, az esetlegesen mutatkozó új tollkezdeményeket nem szabad kiszakítani, mert az a lúdon sérülést okoz, és emellett a toll minőségét is – a véres toll bomlásának következményeként – erősen rontja. *Tilos a tépést végző személynek kezét benedvesítve tépni a tollat.*
- *A tépéseknél a mell, a has, a hát és az oldalak tépendők.* Nem szabad kitépni a nyelöcsőtágulatot borító tollazatot, illetve a szárnytollakat, a faroktollakat és a szárnytartó, ún. párnatollakat. A fedőtollazattal szemben a pehelytollakat csak ritkítani szabad.
- Az állatok egészségének megőrzése érdekében tépéskor *a tollat fekvése irányában kell a bőrből* – a bőrön sebzés és a toll csévéje véressé válásának megakadályozása érdekében – *kihúzni.*
- *Az állatokról kemény gerincű* (szárny- és farok-) *tollat tépni tilos,* a testtollak tépésekor ügyelni kell arra, hogy annyi toll maradjon az állat testén, amennyi a szárnyakat megtartja, illetve annyi pehely maradjon, amennyi a hőháztartás fenntartását biztosítja.
- A ludakat a megfelelő méretű kifutón kívül, a kedvezőtlen időjárás hatásának kivédése érdekében legalább *a tépés előtti második naptól a tépés utáni tizennegyedik napig világos, jól szellőző istállóban kell elhelyezni.*
- *Az istállót és a kifutófelületeket, valamint az almot szárazon és tisztán kell tartani.*
- *A lúd részére* a faj sajátosságainak megfelelő *olyan elhelyezést kell biztosítani,* amely alkalmas a lúd mozgási, valamint evési és ivási igényeinek kielégítésére.
- *A ludak tépése folyamán törekedni kell arra, hogy az stresszmentesen történjen.* Vitaminok és takarmánykiegészítők segítik a lúdat a tépéssel járó izgalmak károsodásmentes elviselésében.
- A tépés során esetlegesen előforduló *bőrsérüléseket állatgyógyászati készítményekkel kell kezelni,* és az állatot nyugalma, gyógyulása érdekében el kell különíteni.
- A stressz vagy egyéb tényezők miatt nehezen téphető egyedeknél a tépést mellőzni kell.

A próbatépésekről és a tépésekről (az állomány azonosítójáról, a tépés idejéről, a tépők személyéről, a tépett állatok számáról) nyilvántartást kell vezetni, amelyet legalább öt évig meg kell őrizni.

XI. AZ ÁLLATSZÁLLÍTÁSOK ÁLLATVÉDELMI VONATKOZÁSAI

Az állatszállítások az állatvédők folyamatos támadásainak vannak kitéve, mivel sokszor zsúfoltan, elegendő takarmány és víz nélkül történik a szállítás, akár hosszú távra is. Célszerű lenne, ha nem az élő állatokat szállítanák – gazdasági szempontból is, hiszen útközben esetenként jelentős részük elpusztul –, hanem csak a húsvakat, a vágásra szánt állatokat pedig a helyi, illetve a legközelebbi vágóhidakon levágtatnák. Mivel ez nem minden esetben oldható meg, arra kell törekedni, hogy a szállítás minél rövidebb úton, minél kíméletesebben történjen. 2004. május 1-jén történt EU-csatlakozásunk indokolta, hogy az állatok szállítása területén is felzárkózzunk az unió előírásaihoz, így ennek első lépéseként megszületett a **87/2003. (VII. 24.) FVM rendelet** az élő állatok forgalmazásának és szállításának állat-egészségügyi szabályairól, amely szabályozás időközben már módosításra került. Ezt követően került kiadásra az **52/2003. (VIII. 15.) GKM-FVM együttes rendelet** az állatszállítás állatvédelmi szabályairól.

Már az állatszállításról szóló **13/1999. (IV. 28.) KHVM-FVM együttes rendelet** is a hatályos EU-s jogszabályok alapján került kidolgozásra, de az új rendeletek ezen is túlmutatva, több EU-s jogszabályt integrálva váltak teljesen EU-konformmá. A fenti rendeletek az állatvédelmi törvény felhatalmazása alapján készültek.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló **1998. évi XXVIII. törvény V. fejezete az állatok szállításával foglalkozik**. A törvény értelmében az állat terelésénél, lábön hajtásánál, a szállítóeszközre való fel- és lerakásánál, valamint szállításánál úgy kell eljárni, hogy az az állatnak ne okozzon fájdalmat, szenvedést vagy sérülést. A célállomáson az állat kirakását haladéktalanul meg kell kezdeni.

Az állat élettani szükségleteinek kielégítéséhez szükséges feltételeket a szállítónak biztosítania kell, viselkedési szükségleteire pedig figyelemmel kell lennie.

Az állatot olyan szállítóeszközön kell szállítani, amely annak sérülést nem okozhat, és megvédi az időjárás káros hatásaitól.

Ha az állat szállítása során gondozást igényel, olyan kellő jártassággal rendelkező személynek kell kísérenie, aki alkalmas a gondozási teendők ellátására.

Az állatszállítás állatvédelmi szabályairól szóló 52/2003. (VIII. 15.) GKM-FVM együttes végrehajtási rendelet alkalmazási köre az alábbi állatok szállítására és fuvarozására terjed ki:

- a) a házasított páratlanujjú patás állatok, a házasított szarvasmarhafélék, bivaly, juh, kecske, sertés,
- b) baromfi, házinyúl, házasított madarak,
- c) macska, kutya,
- d) egyéb emlősök és madarak,
- e) egyéb gerinces állatok.

A rendelet alkalmazási köre nem terjed ki:

- a) a gazdasági célú tevékenységhez közvetlenül nem kapcsolódó szállításra,
- b) az állat sport céljára, versenyre és tenyészszemlére történő szállítására, feltéve, hogy az állatot az érte felelős személy kíséri,

- c) a magánutazás során a tulajdonos által kísért kedvtelésből tartott állatra,
- d) az indulási helytől a rendeltetési helyig számítva 50 km-t meg nem haladó szállításra,
- e) arra a szállításra, amelynek során az állattartó vagy állathizlaló évszakos áttelepítés miatt (pl. a nyáj évszak szerinti költöztetése téli szállásra, illetve vissza) saját állatszállító járművén szállítja az állatot.

1. Az Európai Unió területén történő állatszállítás és ellenőrzésének általános szabályai

Az Európai Unió területén állat abban az esetben szállítható, ha azt jogszabály nem tiltja, az állat fizikai és egészségi állapota alapján a tervezett szállításra alkalmas, és a szállítás közbeni, valamint a rendeltetési helyen történő ellátásáról az állattartó vagy megbízottja gondoskodik.

A jogszabály szerint nem tekinthető szállításra alkalmasnak a beteg vagy sérült állat, kivéve, ha

- a) olyan kis mértékben sérült vagy beteg, hogy a szállítás nem okoz szükségtelen szenvedést,
- b) hatósági állatorvos engedélyével tudományos kutatás céljából szállítják,
- c) az állat-egészségügyi hatóság engedélyével járványügyi célból szállítják.

Azt az állatot, amely **a szállítás során megbetegszik vagy megsérül,** haladéktalanul elsősegélyben, illetőleg állatorvosi ellátásban kell részesíteni, valamint indokolt esetben végre kell hajtani az állat kényszervágását, ilyenkor az állatnak tilos szükségtelen szenvedést okozni.

A szállítás során szükségessé váló állatorvosi beavatkozás költségét a szállító és az állat tulajdonosa közötti erre irányuló külön megállapodás hiányában a szállító köteles viselni.

Az állatot abban az esetben lehet szállítani, ha annak azonosítását és nyilvántartását az egész szállítás időtartama alatt biztosítják.

*Az állatot olyan **okmányoknak** kell kísérenie a szállítás során, amelyből a hatósági állatorvos ellenőrizni tudja:*

- a) az állat eredetét és tulajdonosát,
- b) a kiindulási és rendeltetési helyet, valamint
- c) az indulás pontos időpontját.

Minden olyan szállító, aki nem rendelkezik valamely tagállam illetékes hatósága által kiállított *szállítási engedéllyel,* és az e rendelet hatálya alá tartozó állatszállítást kíván végezni - kivéve, ha az állatot azonnali állat-egészségügyi ellátás, illetve kényszervágás céljából szállítják - köteles az **52/2003. (VIII. 15.) GKM-FVM együttes rendelet 2. számú melléklete** szerinti írásbeli nyilatkozatot tenni a telephely szerint illetékes állategészségügyi állomás részére.

Az állategészségügyi állomás az írásbeli nyilatkozat alapján az állatszállítási tevékenység végzésére a szállítónak **1 évre engedélyt** ad, valamint a szállítót *nyilvántartásba veszi,* hozzá nyilvántartási számot rendel, valamint a nyilvántartást naprakészen vezeti olyan módon, hogy

az e rendeletben foglaltak teljesítésének hiánya esetén a felelős személy haladéktalanul azonosítható legyen. Az engedély kiadása külön jogszabályban foglaltak szerint *díjköteles*, melynek költsége a szállítót terheli.

A szállító köteles biztosítani, hogy *a szállítói engedély egy másolati példánya az általa végzett szállítás egész időtartama alatt kísérije a szállítóeszközt.*

A szállító köteles az engedélyt annak lejártától számított **3** évig megőrizni és az állat-egészségügyi állomás ellenőrzése során kérésre azt bemutatni.

Állatot az szállíthat, aki szakirányú képzésben részesült, vagy ezzel egyenértékű gyakorlati tapasztalattal rendelkezik az állatok szállítása, gondozása, illetve ellátása területén, vagy az állatok szállítás alatti gondozásával ilyen ismeretekkel vagy gyakorlattal rendelkező személyt bíz meg.

Az állatok szállításának megkezdése előtt a szállítónak az Európai Unió tagállamain kívüli (harmadik) országba történő szállításnál minden esetben, egyebekben pedig a nyolc órát meghaladó szállításoknál az útvonal egész szakaszára vonatkozó **útitervet** kell készítenie, **amit a szállítás megkezdése előtt a hatósági állatorvos részére át kell adnia.** Az indulás helye szerint illetékes hatósági állatorvos az állat-egészségügyi bizonyítvány sorszámát az útiterven feltünteteti, valamint az útitervet bélyegzőjével ellátja.

Az útiterven a szállítónak fel kell tüntetnie *az indulás tervezett helyét és idejét, az állat etetésének, itatásának, pihentetésének tervezett helyét és idejét, valamint a tervezett átrakodási pontokat.*

A hatósági állatorvos köteles az útiterv kiállítását az Európai Unióban működő, az állat-egészségügyi hatóságokat összekapcsoló számítógépes rendszer (korábbiakban az ANIMO-rendszer, ma már a TRACES) útján jelenteni.

A szállító köteles biztosítani, hogy

- a)** az útiterv eredeti példánya az előírt időben és személy által, helyesen legyen kitöltve,
- b)** az útiterv a szállítás során az állat-egészségügyi bizonyítványt kísérije,
- c)** az útitervben legyen feltüntetve a szállított állatok indulási helye és ideje, a tervezett átrakodási pontok, valamint az állatok etetésének, itatásának, pihentetésének helye és ideje,
- d)** az útitervet bemutassa az indulást engedélyező hatósági állatorvosnak, az Európai Unió tagállamain kívüli harmadik országba irányuló szállítás esetén a kiléptető állat-egészségügyi határállomás vagy az állat-egészségügyi hatóság által jóváhagyott kiléptetési pont szerinti állat-egészségügyi határállomás hatósági állatorvosának.

A szállító a szállított állat fajának, fajtájának, korának és életteni állapotának megfelelően **biztosítja a szállítás időtartamára az állat takarmány- és ivóvízszükségletének kielégítését**, beleértve azt az esetet is, ha az útiterv megváltozik, vagy a szállítás a szállítón kívül álló okok miatt megszakad.

A szállítónak a **megállóhely tervezett használatáról** annak üzemeltetőjével előzetesen egyeztetnie kell. A megállóhelyet az állat-egészségügyi hatóság rendszeresen ellenőrzi, és

szűrőpróbaszerűen megvizsgálja, hogy az állat alkalmas-e a megállóhelyen való tartózkodás után a szállítás folytatására.

Az ellenőrzést végző hatósági állatorvos az állatszállítmányt abban az esetben tarthatja vissza, ha az állat-egészségügyi, állatvédelmi vagy természetvédelmi szempontból indokolt. Az állatszállítmány két óránál hosszabb ideig szükséges visszatartása esetén a külön jogszabályban foglaltak szerint kell eljárni, és gondoskodni kell az állat megfelelő ellátásáról, illetőleg amennyiben szükséges, kirakodásáról és elhelyezéséről.

Ha sztrájk vagy valamely előre nem látható körülmény akadályozza az állatok tovább szállítását – különös tekintettel a kikötőkre, a repülőterekre, a vasúti pályaudvarokra, rendező-pályaudvarokra és a határátkelőhelyekre –, akkor az állat-egészségügyi hatóság az érintett hatóságokkal együttműködve köteles megtenni a szükséges intézkedéseket a szállítási késedelmnek és az állat szenvedésének megelőzése vagy lehető legkisebb mértékűre csökkentése érdekében.

Az Európai Bizottság szakértői az illetékes hatóság közreműködésével helyszíni ellenőrzéseket végezhetnek. A közösségi szakértők szűrőpróbaszerű ellenőrzéseket is végezhetnek annak megállapítására, hogy az illetékes hatóság az előírásoknak megfelelően végzi-e az ellenőrzéseket.

2. Az Európai Unió tagállamain kívüli harmadik országból történő állatszállítás szabályai

A rendelet szerint az állatnak az Európai Unió tagállamain kívüli harmadik országból történő szállítása, vagy az ország területén való átszállítása abban az esetben engedélyezhető, ha a szállító írásban kötelezettséget vállal arra, hogy a rendeletben foglaltaknak eleget tesz, és úti tervet készít.

Az állat-egészségügyi határállomás hatósági állatorvosa az állatvédelmi előírások megvalósulását ellenőrzi, és az etetési és itatási követelmények nem, vagy nem megfelelő teljesítése esetén a hatósági állatorvos a szállítmányt visszatartja, a visszatartás költségei a szállítót terhelik.

3. A baromfi, a házinyúl és a háziasított madarak szállítására vonatkozó előírások

Az 52/2003. (VIII. 15.) GKM-FVM együttes rendelet 25. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a 16. § (1)-(7) bekezdésében, a 18. §-ban, a 20. § (1) bekezdésében, a 21. § (1)-(3) és (7) bekezdésében, a 23. § (1)-(7) és (10)-(11) bekezdésében, a 24. §-ban foglalt előírásokat **a baromfi, a háziasított madarak és a házinyúl** szállítása esetén is alkalmazni kell.

*A szállítás során az állatoknak megfelelő mennyiségű **takarmányt és folyadékot** kell biztosítani, kivéve:*

- a) ha a szállítás időtartama a be- és kirakodás időtartama nélkül **12** óránál rövidebb,
- b) az összes baromfifaj napos egyedeinek **24** óránál rövidebb szállítása esetén, ha a szállítás a kikeléstől számított **72** órán belül befejeződik.

A megfelelően rögzített ketrecben, rekeszben, ládában, kosárban elhelyezett baromfi, nyúl és prémes állat oldalfalakkal fel nem szerelt járművön is szállítható.

4. A kutya és a macska szállítására vonatkozó előírások

Az 52/2003. (VIII. 15.) GKM-FVM együttes rendelet 26. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a 15. § (1) bekezdésének *a)* és *d)* pontjában és (2) bekezdésében, a 16. § (1)-(7) bekezdésében, a 18. §-ban, a 20. § (1), (2) és (4) bekezdésében, a 21. § (1), (3), (6) és (7) bekezdésében, a 22. § (2) bekezdésében, a 23. § (1)-(6) és (8)-(11) bekezdésében, a 24. § (1) és (2) bekezdésében foglalt előírásokat **a kutya és a macska** szállítása esetében is értelemszerűen alkalmazni kell.

A szállítandó állatot, az időjárási körülmények figyelembevételével, legalább **24** óras időközönként meg kell etetni, és legalább **12** óras időközönként meg kell itatni.

Ivarzó nőtényt a hímtől el kell különíteni.

5. Az egyéb emlősök és madarak szállítására vonatkozó előírások

Az 52/2003. (VIII. 15.) GKM-FVM együttes rendelet 27. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a 15. § (1) bekezdésének *a)* és *d)* pontjában és (2) bekezdésében, a 16. § (1)-(7) bekezdésében, a 18. §-ban, a 20. § (1), (2) és (4) bekezdésében, a 21. § (1)-(3) és (5)-(7) bekezdésében, a 22-24. §-ban foglalt előírásokat az 1. § *d)* pontja szerinti **egyéb emlősök és madarak** szállítása esetén is alkalmazni kell.

Ebben a csoportban is csak azokat az állatokat szabad szállítani, amelyek alkalmasak a szállításra és jó egészségi állapotban vannak.

Nem tekinthető szállításra alkalmasnak:

- a)** az előrehaladott állapotban lévő vemhes állat, vagy azon állat, amely rövid idővel a szállítás előtt ellett,
- b)** az önmagát ellátni képtelen fiatal állat, amelyet nem az anyjával együtt szállítanak.

Kivételes esetben **az eljáró állatorvos hozzájárulhat a szállításra alkalmatlan állatok szállításához**, ha az állatokat olyan helyre kell szállítani, ahol megfelelő ellátást kapnak.

Nyugtatószer kizárólag különleges esetben, állatorvos felügyelete mellett és utasításának megfelelően alkalmazható. Az alkalmazott nyugtatószere vonatkozó iratoknak az állatot a rendeltetési helyig kell kísélnie.

Az egyéb emlősöket és madarakat csak megfelelően kialakított – szükség esetén az állat vad, ijedős vagy veszélyes természetére utaló jelzéssel ellátott – szállítóeszközzel lehet szállítani. Az állatot a szállítás során az etetéséről, itatásáról és különleges ellátásáról szóló írásbeli utasításnak kell kísélnie.

Az 1986. évi 15. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló, Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott egyezmény (CITES) hatálya alá tartozó állatokat a CITES keretében kiadott, *a vadon élő állatok és növények szállításra történő előkészítéséről és szállításáról szóló útmutatónak* megfelelően kell gondozni és szállítani, azzal, hogy az állatokat a lehető leghamarabb el kell juttatni a rendeltetési helyre.

Szükség esetén az állat számára a szállítás előtt megfelelő időtartamot kell biztosítani az alkalmazkodáshoz, ezen időtartam alatt az állatot fokozatosan rakodják be a konténerbe.

Tilos egy konténerben szállítani különböző fajú állatokat, valamint azonos fajhoz tartozó állatokat, ha egymással szemben ellenségesen viselkedhetnek.

Szarvasfélék nem szállíthatók közvetlenül az agancsuk váltását követő időszakban.

Madarat a szállítás során **félhomályban** kell tartani.

Úszólábúak és szirének szállításánál a konténereket nem szabad egymásra rakni, és az állatokat egy képzett kísérőnek állandóan figyelemmel kell kísérnie.

A megfelelő *kiegészítő szellőztetést* úgy kell kialakítani, hogy a konténer minden falán kellő méretű szellőzőnyílás legyen az állandó és szükséges mértékű légáramlás biztosítása érdekében, valamint a rések olyan méretűek legyenek, hogy az állat ne kerüljön közvetlen kapcsolatba az őt ellátó kísérővel, és elkerülhető legyen a sérülés.

Zsúfolt rakodás esetén megfelelő méretű rudakat kell elhelyezni a konténer falainál, tetejénél és alapjánál, azért, hogy a levegő áramlásához megfelelő távolságot lehessen biztosítani.

Az állatot a szállítás során minden esetben úgy kell elhelyezni, hogy az a szállított élelmiszerektől el legyen különítve. Biztosítani kell azt is, hogy a szállítmányhoz illetéktelen személy ne tudjon hozzáférni.

6. Az egyéb gerinces állatok szállítására vonatkozó előírások

Az 52/2003. (VIII. 15.) GKM-FVM együttes rendelet 28. § (1) bekezdésében foglaltak szerint a 24. § (1) bekezdésében foglalt előírásokat az 1. § *e*) pontja szerinti **hidegvérű és egyéb gerinces állatok** tekintetében is alkalmazni kell.

Ezek az állatok az adott faj szükségleteinek – különös tekintettel a férőhelyre, szellőzésre, hőmérsékletre, a víz- és oxigén-utánpótlás biztosítására, valamint a biztonsági követelményekre – megfelelő konténerben és körülmények között szállíthatók, azzal, hogy az állatokat a lehető leghamarabb el kell juttatni a rendeltetési helyre.

A CITES hatálya alá tartozó állatokat a CITES keretében kiadott, a vadon élő állatok és növények szállításra történő előkészítéséről és szállításáról szóló útmutatónak megfelelően kell szállítani.

7. Rakodási sűrűség

A szállított állatok rakodási sűrűségét az **52/2003. (VIII.15.) GKM-FVM rendelet 1. számú melléklete** határozza meg. A baromfi konténeres szállítása során előírt rakodási sűrűségre megadott adatoktól el lehet térni az állatok testtömegétől és méretétől, fizikai erőnlétüktől, az időjárási tényezőktől és a feltételezett szállítási időtartamtól függően.

8. Etetési és itatási időköz, a szállítás időtartama és a pihenőidő kistestű állatok esetében

Az állatok szállítás időtartama – a légi szállítás kivételével – *abban az esetben haladhatja meg a nyolc órát, ha*

- a) a szállítóeszköz megfelelően almozott,

- b) elegendő mennyiségű takarmány áll rendelkezésre, figyelembe véve a szállított állatok számát és a szállítás időtartamát,
- c) az állatok közvetlenül megközelíthetők,
- d) a szellőztetés megfelelő, és a külső és belső hőmérséklettől, valamint a légállapottól függően változtatható,
- e) a szállítóeszköz mozgatható részekkel rekeszekre osztható,
- f) a szállítóeszköz a megállóhelyen történő vízcsatlakozáshoz megfelelő felszereléssel ellátott,

Közúti szállítás esetében a következő itatási és etetési időközöket, szállítási időtartamot és pihenőidőt kell alkalmazni: **14 óras szállítást követően, legalább egy óra pihenőidő szükséges**, amelynek elegendőnek kell lennie az állat itatására és szükség esetén etetésére, az állat a pihenőt követően további **14 órán** át szállítható.

A fenti pontokban meghatározott szállítási idő után az állatot ki kell rakodni, meg kell etetni, itatni, és **24 óra** pihenőidőt kell számára biztosítani.

Ha a szállítási idő a nyolc órát meghaladja, az állat vasúton nem szállítható, kivéve, ha a szállítás során eleget tesznek a szállító járműre, valamint az etetési-, itatási időközökre vonatkozó előírásoknak. **Állat nyolc óránál hosszabb vízi szállítása is tilos**, kivéve, ha a szállítás során eleget tesznek a szállító járműre, valamint az etetési-, itatási időközökre vonatkozó előírásoknak.

(6) Ha két adott földrajzi pont között *rendszeresen közlekedő hajóra* az állatot szállító járművet kirakodás nélkül helyezik fel, abban az esetben az állatot a kirakodás után legalább 12 órán át pihentetni kell az érkezési kikötőben vagy annak közvetlen környékén.

(7) Az állat érdekében **a szállítási időtartam két órával túlléphető**, ha az így meghosszabbított idő alatt a rendeltetési hely elérhető.

(8) A közúti állatszállítás során az előzőekben foglaltak mellett be kell tartani a járművezetők vezetési és a pihenőidejére vonatkozó előírásokat is.

9. Pihentető állomás

A pihentető állomás üzemeltetését az illetékes állategészségügyi állomás engedélyezi, és azt folyamatosan felügyeli. Az engedélyezés során külön figyelmet kell fordítani arra, hogy a pihentető állomás eleget tegyen a következő bekezdésben és az **52/2003. (VIII.15.) GKM-FVM rendelet 6. számú mellékletében** foglalt követelményeknek.

A pihentető állomásnak

- a) olyan területen kell elhelyezkednie, amely nem esik hatósági korlátozás vagy tilalom alá,
- b) folyamatosan eleget kell tennie az engedély megadásához szükséges követelményeknek és a rendelet vonatkozó előírásainak, amelyet a hatósági állatorvos rendszeresen ellenőriz,
- c) az állategészségügyi, valamint az állatok tartására, szállítására, levágására és leölésére vonatkozó külön állatvédelmi jogszabályok teljesülése mellett kell működnie.

A pihentető állomás kizárólag a szállított állatok fogadására, etetésére, itatására, pihentetésére, elszállásolására, gondozására és útnak indítására használható.

A pihentető állomáson – az állatok egészségügyi állapota veszélyeztetésének elkerülése érdekében – egyidejűleg csak az állat-egészségügyi hatóság engedélyében meghatározott, *azonos fajú, azonos egészségi állapotúnak minősített állatok tartózkodhatnak.*

A pihentető állomást működtető köteles gondoskodni arról, hogy

- a) A pihentető állomásra csak olyan – a pihentető állomásra kiadott engedélyben megjelölt – állat kerüljön be, amelyet a külön jogszabályoknak megfelelően, **egyedileg, megbízhatóan megjelöltek és amelynek származása igazolt**, ezen célból a hatósági állatorvosnak meg kell vizsgálnia az érintett állatfaj, -csoport egészségi állapotát, az egyéb kísérő dokumentumokat, és szűrőpróbaszerűen ellenőriznie és azonosítani kell az állat tartós és megbízható egyedi megjelölését.
- b) A pihentető állomáson **az állatok ugyanazon csoportban legyenek, mint amelyben megérkezésük előtt voltak, illetve minden egyes állatszállítmányt egymástól elkülönítetten helyezzenek el**, valamint a hatósági állatorvos előírásait tartsák be annak érdekében, hogy elkerülhető legyen az állatok között minden olyan kapcsolat, amely veszélyeztetné azok egészségi állapotát.
- c) A pihentető állomáson tartott állatot a faja, fajtája és az életkora szerinti igényeit kielégítő időközönként megfelelő **mennyiségű és minőségű takarmánnyal és folyadékkal** lássák el.
- d) **A pihentető állomáson tartózkodó állatról gondoskodjanak**, megtegyenek minden szükséges lépést az állat jóllétének biztosítása és az állat-egészségügyi előírások teljesítése érdekében.
- e) A gondjaira bízott **megbetegedett, megsérült állat megfelelő kezelése érdekében állatorvost hívnak**, majd az állatorvos utasításának megfelelően az állat levágásáról, leöléséről, életének szakszerű, kíméletes és gyors kioltásáról a külön jogszabályoknak megfelelő módon gondoskodjanak.
- f) **A személyzet rendelkezzen a szükséges képzettséggel**, szakmai tudással, hozzáértéssel és **gyakorlati tapasztalattal** az állatok szállítása, gondozása, illetőleg ellátása területén.

Állat pihentető állomásról történő elszállítása előtt az illetékes hatósági állatorvosnak ki kell töltenie, és bélyegzőjével el kell látnia az *útitervet*, amellyel igazolja, hogy az állat alkalmas a szállítás további folytatására.

10.A közúti járművekre vonatkozó követelmények nyolc órán túli szállítás esetében

Az állatok szállításának időtartama csak akkor haladhatja meg a nyolc órát, ha a szállítóeszköz megfelel az alábbi feltételeknek:

1. **A járművet megfelelő alommal kell ellátni**, amely kényelemérzetet biztosít az állatnak, illetve biztosítja az állati ürülék megfelelő felszívását és szétterülését. Az alom mennyisége függ a szállított

állat fajától és számától, a szállítási idő hosszúságától, valamint az időjárástól.

2. **A járműnek a szállítás során az állat etetésére megfelelő mennyiségű takarmányt kell magával szállítania**, figyelembe véve a szállított állatok fajtát, számát és a szállítás időtartamát. A szállítás alatt a takarmányt *védeni kell az időjárás káros hatásaitól és a szennyezés minden formájától*, különös tekintettel a porra, az üzemanyagra, a kipufogógázra és az állati ürülékre. Ha az állat etetéséhez valamilyen felszerelés (etetővályú, magtartály vagy egyéb, az állatok etetésére használt eszköz) szükséges, azt a járművön az állatszállítmánnal együtt kell szállítani. Ezen eszközöknek a cél-
nak megfelelőnek kell lenniük, valamint azokat a használat előtt és után meg kell tisztítani, és minden egyes szállítás után fertőtleníteni. Ezek az eszközök használatuk során nem okozhatnak sérülést az állatoknak, és ha szükséges, akkor a jármű egy bizonyos részéhez rögzíthetőeknek kell lenniük, hogy megakadályozzák a takarmány kiborulását. Ha a jármű mozgásban van, és ezeket az eszközöket nem használják, akkor ezeket a járműnek az állatoktól elzárt részén kell elhelyezni.
3. **A járműveket úgy kell kialakítani**, hogy minden egyes állathoz bármikor hozzá lehessen férni, és meg lehessen vizsgálni őket, illetve el lehessen végezni megfelelő gondozásukat és ellátásukat, különös tekintettel etetésükre és itatásukra.
4. A járműveket olyan **szellőztető berendezéssel** kell felszerelni, amely a szállítás teljes időtartama során biztosítja az állatok jóllétét, figyelembe véve
 - a) a tervezett szállítás körülményeit és annak időtartamát,
 - b) az alkalmazott (nyitott vagy zárt) jármű kialakítását,
 - c) a tervezett szállítás alatt a légköri és időjárási viszonyok változása során várhatóan felmerülő összes külső és belső hőmérsékleti tényezőt,
 - d) a szállított állatok fajára jellemző speciális fiziológiai szükségleteket,
 - e) az előírásoknak megfelelő rakodási sűrűséget, az állatok felett lévő légteret.
5. **A szellőztető rendszert úgy kell kialakítani**, hogy bármikor használható legyen, amikor az állatok a járművön vannak, függetlenül attól, hogy a jármű áll vagy mozgásban van-e, illetve, hogy biztosítsa a tiszta levegő keringését. Ennek teljesülése érdekében a szállítónak gondoskodnia kell
 - a) olyan meghajtott szellőztetőrendszerről, amelynek minden egyes alkatrésze megfelel a hatósági előírásoknak,
 - b) vagy olyan szellőztetőrendszerről, amely a jármű belsejében minden állat számára 5 °C és 30 °C közötti hőmérsékletet biztosít, amelynek felső határától, tekintettel a külső hőmérsékletre, +5 °C-kal el lehet térni. Az ilyen rendszert megfelelő ellenőrző eszközzel kell felszerelni.

Az *a)* és *b)* pont szerinti rendszer közötti szabad választás nem járhat az állat szabad mozgásának korlátozásával.

- 6. A járművet fel kell szerelni olyan válaszfalakkal,** amelyek lehetővé teszik elkülönített részek felépítését. A válaszfalakat úgy kell kialakítani, hogy különböző pozíciókban legyenek elhelyezhetők. Az elkülönített részek méretének alkalmazkodnia kell az állatok fajtájához, méretéhez és számához.
- 7. A járművet olyan csatlakozóval kell felszerelni,** amely megállás esetén lehetővé teszi a folyadékfelvételt. A járművet olyan rögzített vagy elmozdítható eszközökkel kell felszerelni, amelyek lehetővé teszik a különböző fajú állatok járművön történő itatását (pl. itatóvályú, ivócsésze vagy szópóka). Ezen eszközöknek biztosítaniuk kell, hogy ne okozzanak sérülést az állatoknak.

XII. AZ ÁLLATOK VÁGÁSÁNAK ÁLLATVÉDELMI VONATKOZÁSAI

Az állatok tartásának a legvégső, ugyanakkor elkerülhetetlen része, amikor az ember táplálkozási célból levágja az állatokat. Minden esetben **arra kell törekedni, hogy a vágás előtt és alatt minél kisebb szenvedést okozzunk a jószágunknak.** Az EU jogszabályai szerint az állatok levágásának, illetve leölésének gyakorlata során *minimalizálni kell az állat fájdalmát és szenvedését gyors és megfelelő kábítási és leölési módszerekkel, amelyek tudományos ismereteken és gyakorlati tapasztalatokon alapulnak.* A Tanács, az állatok levágását megelőző kábításról szóló első **577/74/EC számú Irányelvét** módosította a Tanács 1993-ban kelt **119/93/EEC számú Irányelvével**, amely szélesebb feladatkört jelöl meg az állatok fajtát és a vágási körülmények kérdéséről.

Ez az irányelv meghatározza azokat a követelményeket, amelyeket a vágóhídon és a vágás és leölés, valamint a vágóhídon kívül engedélyezett vágás során (járványügyi, betegségmegelőzési célból, szörméjükért tenyésztett állatok, stb.) alkalmazni kell. *Általános szabály, hogy az állatot meg kell kímélni a mozgatás, az elszállásolás, a féken tartás, a kábítás, a levágás során minden elkerülhető izgalomtól, fájdalomtól és szenvedéstől.*

A Tanács **119/93/EEC számú Irányelve** a vallási alapon történő rituális, tehát kábítás nélküli vágásra engedélyt ad. Ilyenkor a felelősséget, tekintettel a rituális vágás szabályaira, a vallási szervezet képviselőjében jelen lévőkre bizza, de a végrehajtásra vonatkozó általános szabályok betartását a vágás helyszínén az állategészségügyi hatóság ellenőrzi. További követelmény a vágási rítus során, hogy az állatot minden elkerülhető fájdalomtól, szenvedéstől és izgalomtól meg kell védeni a vágási folyamat minden szakaszában, és a vágás során mechanikai féken tartást kell alkalmazni a sérülések elkerülése miatt.

Magyarország EU csatlakozásával az állatok vágásával kapcsolatos szabályokat is harmonizálta, így a vágóállatok levágásának és leölésének állatvédelmi szabályairól kiadott **9/1999. (I. 27.) FVM rendelet** a **26/2002. (IV. 13.) FVM rendelettel** módosításra került. A rendeletet a FVM az állatok védelméről és kíméletéről szóló **1998. évi XXVIII. törvény 49. §-a (4) bekezdésének a) pontjában** foglalt felhatalmazás alapján – az érdekelt miniszterekkel egyetértésben – alkotta meg, hatálya kiterjed az alábbi esetekre:

A hús-, bőr-, szőrme- és egyéb termékek előállítása céljából tenyésztett és tartott állatok – beleértve a strucc és az emu – levágására, leölésére, valamint azzal összefüggő mozgatására, elszállásolására, féken tartására és kábítására, továbbá ezen állatoknak járványügyi, illetve betegség-ellenőrzési célból történő leölési módszereire.

A rendelet hatálya nem terjed ki:

- az előbb hivatkozott eljárásokkal kapcsolatos szakmai vagy tudományos kísérletekre, valamint
- a vadon élő állatok elejtésére.

A vágóhidakra levágás céljából bevitt nyulak és baromfi mozgatását és – ha szükséges – elszállásolását a rendelet 1. számú mellékletének előírásai szerint, féken tartását a rendelet 2. számú mellékletének előírásai szerint; levágás előtti kábítását vagy azonnali leölését a rendelet 3. számú mellékletének előírásai szerint, elvéreztetését a rendelet 4. számú mellékletének előírásai szerint kell végrehajtani.

Az egyes vallási előírások által megkövetelt különleges vágási módszereknek alávetett állatok esetén az előző bekezdés c) pontját nem kell alkalmazni. Az ilyen vágást hatósági állatorvos felügyelete mellett kell elvégezni azzal, hogy az adott vallási szokásoknak

megfelelő vágás speciális szabályainak alkalmazását az a vallási szervezet is felügyelheti és ellenőrizheti, amelynek megbízásából a vágás történik.

A féken tartó és egyéb berendezéseknek, eszközöknek, továbbá a kábításhoz vagy leöléshez használt berendezéseknek olyanoknak kell lenniük, illetve azokat úgy kell karbantartani és használni, hogy a kábítás vagy a leölés a rendelet előírásainak megfelelően gyors és eredményes legyen. A hatósági állatorvos ellenőrzi a fent említett eszközök, berendezések üzemeltetését és karbantartását, valamint a berendezések folyamatos – előírás szerinti – felülvizsgálatának elvégzését, és az azt igazoló dokumentációt.

A vágás helyén megfelelő *tartalékberendezést és eszközöket* kell tartani az esetleges sürgős használat céljára. Azokat megfelelő műszaki állapotban kell tartani, és azokat az üzemeltetőnek rendszeresen ellenőriznie kell.

Az állatok mozgatására, elszállásolására, féken tartására, kábítására, levágására vagy leölésére csak az ilyen feladatok kíméletes és eredményes végrehajtásához az e rendeletben meghatározott **ismeretekkel és gyakorlattal rendelkező személyek foglalkoztathatók**. A vágóhíd tulajdonosa köteles gondoskodni arról, hogy az ott alkalmazott személy rendelkezzen a szükséges képezéssel, gyakorlattal és szakmai tudással. Ennek igazolásául dokumentációt kell vezetni.

Levágás és leölés a vágóhidakon kívül:

Amennyiben egypatájúak, kérődzők, sertések, nyulak és baromfi a *vágóhidakon kívül kerülnek levágásra*, úgy a féken tartását, a levágás előtti kábítását vagy azonnali leölését és az elvéreztetését az előirtak szerint kell elvégezni.

A baromfi és a nyúl magánfogyasztás céljából, vágóhídon kívül történő levágása, leölése esetében a fenti előírások betartása (így pl. az állatok kábítása) nem kötelező, azonban a **9/1999. (I. 27.) FVM rendelet 3. §-ban** foglaltakat ebben az esetben is be kell tartani.

A vágást, illetve a leölést a rendelet 5. számú mellékletének előírásai szerint kell végrehajtani, ha az egypatájúakat, kérődzőket, sertéseket, nyulakat és baromfit járványügyi, betegségellenőrzési célból vágják, vagy ölik le.

A szőrméjükért tenyésztett állatokat a rendelet 6. számú mellékletének előírásai szerint kell leölni.

A felesleges naposcsibéket és a keltető üzem hulladékában lévő embriókat a lehető leggyorsabban le kell ölni a rendelet 7. számú mellékletének előírásai szerint.

A fenti előírások nem vonatkoznak azokra az esetekre, amikor az állatok életét szükséghelyzet miatt azonnal ki kell oltani.

A sérült vagy beteg állatokat a helyszínen kell levágni, vagy leölni. Az eljáró állatorvos azonban a vágás vagy leölés céljából engedélyezheti a sérült vagy beteg állatok szállítását abban az esetben, ha ez az állatoknak nem okoz további fájdalmat és szenvedést.

A háztartásban élelmezési célra levágandó sertés, juh és kecske kábítására vonatkozó rendelkezést 2003. január 1. napjától kell alkalmazni.

Hatósági állatorvos is köteles ellenőrizni.

1. Az állatok mozgatására és a vágóhídon történő elszállásolására vonatko-

zó előírások

Az állatok mozgatására és a vágóhídon történő elszállásolására vonatkozó előírásokat a **9/1999. (I. 27.) számú FVM rendelet 1. számú melléklete** tartalmazza, amelynek összefoglalása az alábbiakban látható:

1.1 Általános előírások

- Valamennyi vágóhídnak rendelkeznie kell megfelelő berendezéssel és felszereléssel az állatoknak a szállítóeszközökről történő *lerakódásához*.
- Az állatokat megérkezésük után a lehető legrövidebb időn belül *ki kell rakni*. Amennyiben a késedelem elkerülhetetlen, az állatokat védeni kell az időjárási szélsőségektől, és részükre megfelelő szellőzésről kell gondoskodni.
- Azokat az állatokat, amelyek fajuk, nemük, koruk vagy származásuk következtében kárt okozhatnak egymásban, el kell különíteni, és el kell zárni egymástól.
- Az állatokat *meg kell védeni a kedvezőtlen időjárási viszonyoktól*. Amennyiben magas hőmérsékletnek és páratartalomnak vannak kitéve, úgy megfelelő hűtést kell biztosítani számukra.
- Legalább reggelenként és esténként *ellenőrizni kell az állatok kondícióját és egészségi állapotát*.
- Azokat az állatokat, amelyeken a szállítás alatt, vagy a vágóhidra való megérkezéskor *fájdalom vagy szenvedés jelei mutatkoztak*, továbbá a szopós állatokat – egyéb vonatkozó előírások betartása mellett – azonnal le kell vágni. Ha ez nem lehetséges, úgy ezeket az állatokat el kell különíteni, és lehetőleg mielőbb, de legalább két órán belül le kell vágni.

1.2 A konténerekben szállított állatokra vonatkozó előírások

Azokat a konténereket, amelyekben állatokat szállítanak, óvatosan kell mozgatni, azokat nem szabad dobálni, feldönteni, vagy leejteni. Ahol lehetőség van rá, a konténereket vízszintesen és gépi úton kell felrakni, és lerakni.

A perforált vagy rugalmas fenéssel rendelkező konténerekben szállított állatokat különös óvatossággal kell kirakni, nehogy megsérüljenek. Ahol célszerű, az állatokat egyenként kell kirakni a konténerekből.

A konténerekben szállított állatokat *a lehető legrövidebb időn belül le kell vágni*, ettől eltérő esetben, ha szükséges, az állatokat meg kell itatni és etetni.

1.3 Az állatok féken tartása a kábítás, levágás vagy leölés előtt

Az állatok féken tartására – a kábítás, levágás vagy leölés előtt – vonatkozó rendelkezéseket a **9/1999 (I. 27.) FVM rendelet 2. számú melléklete** tartalmazza, amelynek fő irányvonalai kistestű állatok esetében a következők:

A baromfi és a nyulak vágása esetén az állatok felfüggeszthetők, amennyiben megfelelő intézkedésekkel biztosított a kábításhoz szükséges nyugodt állapotuk, és a kábítás késedelem

nélkül, hatékonyan elvégezhető. Ezen túlmenően az állatok féken tartására szolgáló eszköz, illetve módszer használata nem tekinthető felfüggesztésnek.

2. Vízfürdős kábítók

- Ha vízfürdős kábítást használnak a *baromfi elkábításához*, a víz szintjét úgy kell beállítani, hogy az a szárnyas fejét elérje. Ebben az esetben az áram erősségét és a behatás időtartamát úgy kell meghatározni, hogy az állat azonnal kábult állapotba kerüljön, és a kábultság megmaradjon a halál beálltáig.
- Ha a baromfit csoportosan kábítják el vízfürdőben, ott elegendő feszültséget kell fenntartani ahhoz az áramerősség előállításához, amely biztosítja minden állat elkábítását.
- Megfelelő intézkedéseket kell tenni (jó elektromos érintkezés létrehozásával és a lábhoz kapcsolt bilincs benedvesítésével) annak biztosítására, hogy az áram előírászerűen áthaladjon.
- A baromfi vízfürdő tartály/medence mérete és mélysége meg kell feleljen a vágásra kerülő szárnyas fajtájának úgy, hogy a bemenetnél ne legyen túlfolyás. A vízben lévő elektródának a vízfürdő hosszában végig kell érnie.
- Szükség esetén kézi tartalékkapcsolóval kell rendelkezni.

3. Leölés

A leölésnél az alábbi négy módszer engedélyezett:

Szabadgolyós pisztoly vagy puska

Ezek az eszközök elsősorban *a tenyésztett szarvas és más nagyvad* leölésénél az általános szabályokban foglaltak teljesülése mellett, csak az állategészségügyi hatóság, valamint a külön jogszabályban meghatározott egyéb hatóságok engedélyével és képzett személy alkalmazásával használhatók.

Elektromos áramütés és széndioxid-gáz alkalmazása

A különféle állatfajok e módszerekkel történő leölését az állategészségügyi hatóság engedélyezi. Ennek érdekében az állategészségügyi hatóságnak meg kell határoznia a használható elektromos áram erősségét és behatási idejét, illetve a szén-dioxid koncentrációját és az annak való kitétel időtartamát.

Lefejezés és a nyak kicsavarása (nyakcsigolyák kifecamítása)

Ezek a módszerek a általános szabályokban foglaltak teljesülése mellett csak *a baromfi és az egyéb madarak leölésénél* az állategészségügyi hatóság engedélyével és képzett személy alkalmazásával használhatók.

Vákuumkamra

Ez a módszer csak bizonyos *tenyésztett vadon élő és fogyasztásra szánt szárnyasok* (japán fűj, fogoly és fácán) véreztetés nélküli leölésekor alkalmazható.

A vákuumkamra alkalmazását az állategészségügyi hatóság akkor engedélyezi, ha az általános részben foglaltak teljesülése mellett gondoskodnak az alábbi feltételekről is:

- az állatoknak olyan légmentesen zárt kamrában való elhelyezéséről, amelyben a vákuum nagyteljesítményű elektromos szivattyú segítségével gyorsan elérhető,
- arról, hogy a vákuum az állatok halálának pillanatáig fennmaradjon,
- az állatoknak olyan szállítótartályokban való csoportos elhelyezéséről, amelyek az erre a célra szolgáló vákuumkamrában elhelyezhetők.

4. Az állatok elvéreztetése

Az állatok elvéreztetéséről a megengedett szabályokat a **9/1999. (I. 27.) FVM rendelethez** tartozó **4. számú mellékletben** rögzítették. A melléklet tartalma értelmében az elkábított állatoknál az elvéreztetést a kábítás után haladéktalanul meg kell kezdeni, és azt úgy kell végrehajtani, hogy gyors, bőséges és tökéletes elvérzést eredményezzen. Az elvéreztetést minden esetben el kell végezni, mielőtt az állat az öntudatát visszanyerné. **Az elkábított állatokat úgy kell elvéreztetni**, hogy átvágják legalább az egyik nyaki ütőeret vagy azokat az ereket, amelyekből erednek. Az erek átvágása után semmilyen előkészítő folyamat, sem elektromos ingerlés nem végezhető mindaddig, amíg az elvérzés be nem fejeződik.

Ha egy személy végzi, illetve felelős az állat kábításáért, a lábbilincs felhelyezéséért, az állat felemeléséért és elvéreztetéséért, akkor ennek a személynek ezeket a műveleteket egymás után kell elvégeznie egy állaton, mielőtt egy másik állaton ezeket megkezdené.

Amennyiben a baromfi elvéreztetésére automata nyakvágó berendezést használnak, kézi tartáskézközt kell biztosítani az esetleges üzemzavar vagy meghibásodás esetére annak érdekében, hogy az állatokat azonnal le lehessen vágni.

5. Járványügyi, illetve betegségmegelőzési célból alkalmazott leölési módszerek

A járványügyi, illetve betegségmegelőzési célból alkalmazott leölési módszerek a **9/1999. (I. 27.) FVM rendelet 5. számú mellékletében** találhatóak.

A rendelet 3. számú mellékletében foglalt bármelyik módszer alkalmazható, amennyiben az biztosan halált okoz. Ezenkívül a hatósági állatorvos a rendelet általános előírásainak betartása mellett engedélyezheti más módszerek alkalmazását is öntudati állapotban lévő állatok leöléséhez, ha az alkalmazott eljárások nem okoznak azonnali halált, és megfelelő intézkedéseket tesznek az állatok lehető leggyorsabb leölésére, mielőtt az ismét magához térhetne, valamint az állatokon a halál beálltáig semmilyen más műveletet nem végeznek.

6. Prémes állatok leölési módszerei

A prémes állatok leölésénél a **9/1999. (I. 27.) FVM rendelethez kiadott 6. számú melléklet** előírásai szerint kell eljárni.

Engedélyezett módszerek

1. Mechanikus működtetésű eszközök, amelyek behatolnak az agyba

Az eszközöket úgy kell elhelyezni és irányítani, hogy a lövedék agyvelőbe való behatolása biztos legyen. Ez a módszer csak akkor engedélyezett, ha azt azonnali elvéreztetés követi.

2. Túladagolt, altató hatású gyógyszer befecskendezése

Csak olyan altató hatású gyógyszerek és adagok használhatók, amelyek azonnali öntudatvesztést okoznak, és ezt gyors halál követi.

3. Szívmegállás előidézése elektromos áramütéssel

Az elektródákat úgy kell felhelyezni, hogy azok közrefogják az agyat és a szívet, és átíveljenek azokon. Azt a legkisebb áramerősséget kell alkalmazni, amely azonnali öntudatvesztést és szívmegállást okoz. A rókák esetében, amelyeknél az elektródákat a szájhoz és a végbélhez kapcsolják, átlagosan 0,3 amper erősségű áramot kell alkalmazni legalább három másodpercen át.

4. Szénmonoxid-gáz alkalmazása

Az állatok gázkamráját úgy kell kialakítani és karbantartani, hogy az ne okozza az állatok sérülését, és hogy megfigyelésükre lehetőség legyen. Az állatokat csak azt követően lehet a kamrába bevezetni, amikor azt már legalább 1 térfogatszázalék koncentrációjú szén-monoxid-gázzal megtöltötték, és a gáz utánpótlása 100 százalékos szén-monoxid-forrással biztosítva van.

*A külön erre a célra alkalmazott, **gép által előállított gáz a menyétfélék és a csincsillák leöléséhez** abban az esetben használható fel, ha próbákkal ellenőrizték azt, hogy a használt gáz:*

- megfelelően lehűlt,
- elegendő mennyiségben átszivárgott,
- nem tartalmaz semmiféle ingerlő anyagot,
- és biztosított, hogy az állatok addig nem kerülnek a kamrába, amíg a szén-monoxid-koncentráció el nem éri legalább az 1 térfogatszázalékot.

A belélegzett gáznak először tökéletes általános altatóhatást kell előidéznie, és azután biztos halált kell okoznia. Az állatoknak addig kell a kamrában maradniuk, amíg el nem pusztulnak.

5. Kloroform-gáz alkalmazása

*A kloroform-gáz a **csincsillák leöléséhez** alkalmazható azzal a feltétellel, hogy*

- az állatok gázkamráját úgy alakították ki, és annak karbantartása úgy történik, hogy az állatok sérülését elkerüljék, és megfigyelésükre lehetőség legyen,
- az állatokat csak akkor helyezik be a kamrába, ha az telített kloroform-levegő elegyet tartalmaz,
- belégzés után a gáz először tökéletes általános altatóhatást idéz elő, és azután biztos halált okoz,
- az állatok addig a kamrában maradnak, amíg el nem pusztulnak.

6. Széndioxid-gáz alkalmazása

A szén-dioxid a **menyétfélék és a csincsillák leöléséhez** használható azzal a feltétellel, hogy

- az állatok gázkamráját úgy alakították ki, és annak karbantartása úgy történik, hogy elkerüljék az állatok sérülését és megfigyelésükre lehetőség legyen,
- az állatokat csak akkor vezetik be a kamrába, ha abban a lehető legmagasabb a szén-dioxid-koncentráció, és ezt egy 100 százalékos szén-dioxid-forrás biztosítja,
- belégzés után a gáz először tökéletes általános altatóhatást idéz elő, és azután biztos halált okoz,
- az állatok addig a kamrában maradnak, amíg el nem pusztulnak.

A hatóság feladata eldönteni, hogy melyik állatfajnál melyik módszer a legmegfelelőbb. A mellékletben nem nevesített állatfajok esetében a megfelelő módszer kiválasztásáról az Állat-egészségügyi Állomás dönt.

7. A felesleges csibék és embriók leölése a keltető üzemekben

A felesleges csibék és embriók leölését a keltető üzemekben a **9/1999. (I. 27.) FVM rendelet 7. számú mellékletében** foglaltaknak megfelelően az alábbi módszerek segítségével kell elvégezni:

7.1 Engedélyezett módszerek a csibék leölésére

1. Gyors halált okozó mechanikus berendezés alkalmazása

E módszer segítségével az állatokat olyan berendezéssel kell leölni, amely gyorsan forgó, mechanikusan működtetett vágókésekkel vagy tárcsákkal működik.

A berendezés megfelelő kapacitású kell legyen ahhoz, hogy minden állatot azonnal elpusztítson még akkor is, ha nagyszámú állatról van szó.

2. Széndioxid-gáz alkalmazása

E módszer alkalmazásakor az állatokat olyan térben kell elhelyezni, amelyben az elérhető legnagyobb széndioxid-koncentráció biztosított, és ezt egy 100 százalékos széndioxid-forrás szolgáltatja. Az állatokat addig kell ebben a térben tartani, amíg el nem pusztulnak.

7.2 Engedélyezett módszer az embriók elpusztítására

Az élő embriók azonnali elpusztításához minden keltető üzemnek rendelkeznie kell az 1. pontban meghatározott mechanikus berendezéssel vagy egyéb, tudományosan elismert leölési módszer alkalmazásához szükséges eszközökkel, amelyeknek meg kell felelniük e rendelet általános előírásainak.

XIII. FELELŐSÉGEK, TUDOMÁNYOS TANÁCSADÁS ÉS HIVATALOS ELLENŐRZÉS AZ ÁLLATVÉDELEM TERÜLETÉN

Az EU Egészség- és Fogyasztóvédelmi Főigazgatóságának felelősségei és feladatai:

Magába foglalja a **Tudományos Bizottság** ügyvitelét a fogyasztók egészségének és élelmiszer-biztonságának területén, a Bizottság munkája az érdem, függetlenség és átláthatóság elvén alapul. Egyik közülük az *Állatok Egészségének és Védelmének Tudományos Bizottsága*. Ez a független tanácsadó testület magas szinten ad tanácsot a Bizottságnak az állatvédelmi kérdésekben. A Bizottság megfontol minden lehetséges mai adatot és bizonyítékot, józan és tudományos alapokkal látja el a Közösséget a jogszabályok tervezéséhez, és más javaslatokat is tesz. Az Állatvédelmi Albizottság felelős a tudományos és technikai kérdésekért, amelyek az állatok védelmével, különösen az állattenyésztéssel, a szállítással, a vágással és az állatkísérletekkel kapcsolatosak.

Az Élelmiszer és Állatorvosi Hivatal elvállalja a vizsgálatot és az ellenőrzést a tagállamokban, hogy tesztelje azt, vajon az illetékes hatóságok hatékonyan és egyöntetűen alkalmazzák-e a Közösségi jogszabályokat.

A tagországok illetékes hatóságai a következőkért felelősek:

- Az irányelvek nemzeti jogszabályba történő átvételéért
- A Közösségi szabályok megvalósításáért nemzeti szinten
- A Közösségi szabályok mindennapi érvényesítéséért a nemzeti jogszabályokon és szabályozó tevékenységeken keresztül

1. Az állatvédelmi szabályok betartásának ellenőrzése és szankcionálása

Az állatvédelmi szabályok betartásának ellenőrzése és szankcionálása ismertetésénél lényeges annak elkülönítése, hogy a szabályszegés mértéke milyen súlyosságú, annak megfelelően vethető fel az elkövető

- büntetőjogi felelőssége, amely a taxatív felsorolt esetekben a büntetőtörvénykönyv szerinti eljárást és büntetést vonja maga után,
- szabálysértési felelőssége, amely jogszabályban meghatározott kisebb súlyú állatvédelmi szabálysértés esetén bírsággal torolható meg,
- az állatjóléti felelőssége, amelynek alapján az Európai Unió „*Irányelvekben*” foglalt elvárásainak be nem tartása esetén a támogatások egy részének, vagy akár egészének megvonásával kényszeríthetők ki.

A büntetőjog kategóriájába tartozó eseteket és büntetési tételeit a Büntető Törvénykönyv⁷ szabályozza.

⁷ 2004. évi X. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok módosításáról.

Itt az állatvédelemmel kapcsolatos szabályok és büntetési tételek a következőkben kerültek meghatározásra:

- Aki gerinces állat részvételével *állatviadalt* szervez, tart, ilyen állatviadalra fogadást szervez vagy fogadást köt, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- Aki *állatviadal céljára gerinces állatot tart, tenyészt, kiképez, idomít vagy forgalmaz*, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- Rendelkezik a törvény az *állatkínzás* büntetéséről is a következők szerint:
 - aki *gerinces állatot* indokolatlanul oly módon *bántalmaz*, vagy gerinces állattal szemben olyan bánásmódot alkalmaz, amely alkalmas arra, hogy annak maradandó egészségkárosodását, vagy pusztulását okozza,
 - állattartóként, *házasított emlősállatot vagy az ember környezetében tartott veszélyes állatot elűzi, elhagyja vagy kiteszi*, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Úgy tűnik a közrend elleni bűncselekmények közé a *2004. áprilisában* felvett állatkínzás társult az emberek erkölcsi érzékével és igazságérzetével. Ezt jelzi, hogy *2004-ben* nyolc hónap alatt – számos feljelentés alapján – **162** esetben indult meg büntetőeljárás.

A mezőgazdasági termelési célból tartott haszonállatok olyan mértékű kínzása, amely büntetőjogi eszközökkel szükséges megtorolni, nem egyeztethető össze a gazdasági célú haszonállat-tartással, így ez inkább kivételesen fordul elő. Ilyen esetekben a bíróságok illetékessége vélelmezhető, amelyet a büntetőeljárás rend szabályai szerint folytatnak le.

Másik kategória a szabálysértési körbe tartozó **állatvédelmi bírság** kiszabására vonatkozó szabályozás. Az állatvédelmi törvény lehetővé teszi állatvédelmi bírság kiszabását. E szerint, *ha valaki tevékenységével vagy mulasztásával az állatok kíméletére, védelmére vonatkozó jogszabály vagy hatósági határozat előírását megsérti – magatartásának súlyához, ismétlődéséhez igazodó – állatvédelmi bírságot köteles fizetni.* A bírságot a jogszerűtlen magatartásról (állatkínzásról) történő tudomásszerzést követő *egy éven belül* lehet kiszabni. Nem szabható ki bírság, ha az elkövetéstől számított öt év már eltelt. Öt év elteltével a bírság csak akkor szabható ki, ha a jogsértés (állatkínzás) azt követően is megvalósult. Ilyen esetben az elévülés a jogszerűtlen állapot fennállásának megszűnésével kezdődik. A törvény 2002. évi módosítása szerint az állatvédelmi bírság kiszabása helyett, illetve azzal egyidejűleg az állattartót a hiányosságok kijavítására, illetve pótlására kell kötelezni.

Az állatvédelmi törvény állatvédelmi bírságára vonatkozó kormányrendelet⁸ az állatvédelmi bírság összegét *ötezer forinttól százötvenezer forint* összegben határozza meg.

Bár a törvény a bírságot kiszabó hatóságként – igaz a kormányrendeletre hagyva a döntést – az állategészségügyi hatóságot nevesíti, a kormányrendelet ezen túlmenően az önkormányzati jegyzőt és a természetvédelmi hatóságot is megjelöli. Bírságkiszabást kezdeményezhetnek az állatvédelmi szervezetek is.

⁸ A 244/1998. (XII. 31.) kormányrendelet az állatvédelmi bírságról.

*A haszonállat tartás körében az **állatvédelmi bírság** azon állattartóval szemben szabható ki, aki*

- az állatoknak szükségtelenül jelentős fájdalmat, tartós szenvedést, testi károsodást okoz,
- a felügyelete alá tartozó állatnak a tartási, takarmányozási, illetve ivóvíz igényének rendszeres kielégítéséről nem gondoskodik,
- az állat biztonságos elhelyezéséről, szökésének megakadályozásáról és ellenőrzéséről nem gondoskodik,
- az állat életét indokolatlanul kioltja,
- a felügyelete alá tartozó állat ápolási és higiéniai szükségletének kielégítéséről nem gondoskodik,
- az állat mozgásigényét kellően kielégítő szabad mozgáslehetőségről nem, vagy nem szakszerűen gondoskodik,
- az állat állategészségügyi ellenőrzését és ellátását elmulasztja,
- az állatok szállításával kapcsolatban előírt állatvédelmi követelményeket nem, vagy nem megfelelően teljesíti,
- a mezőgazdasági haszonállatok tartásának állatvédelmi szabályait nem vagy nem megfelelően teljesíti,
- az állatvédelmi jogszabály egyéb előírásait megszegi.

Sajátos helyzetet idézhet elő – különösen a jelenlegi, még nem kellően konszolidálódott birtokviszonyok mellett – *az állatok takarmányozási igényének kielégítésére vonatkozó előírás szankcionálása*. Ha egy csődbe ment élelmiszer-feldolgozó vállalatnál bennragadt tartozás miatt a termelő képtelen állatai számára takarmányt vásárolni, legfeljebb más megoldások keresésének elmulasztása miatt terhelheti a felelősség.

*A teljesség érdekében felsoroljuk azokat a nem jellemzően a mezőgazdasági haszonállatok tartásával kapcsolatos **szabálysértéseket is, amely szerint a magatartás súlyához, ismétlődéséhez igazodó állatvédelmi bírságot köteles fizetni az, aki***

- a veszélyes állatok tartásának engedélyezésére, illetve tartására vonatkozó előírásokat megszegi,
- engedély nélküli állatkereskedést folytat,
- az állat egészségét veszélyeztető ajzó-, illetve doppingvizet alkalmaz verseny vagy kiállítás alkalmával,
- cirkuszi mutatvány vagy oktatás céljából végzett idomítás során állatkínzó módszert vagy eszközt alkalmaz,
- engedély nélkül, illetve az abban foglaltaktól eltérő módon végez állatkísérletet,
- a működési engedélyhez kötött állattartási módok (foglalkozásszerű eb- és macskatenyésztés, állatmenhely, állatpanzió, lovaglóiskola, prémes állattenyésztés) bevezetéséhez nem szerzi be a hatósági engedélyt,
- az állatkísérletek során a kötelezően előírt adatszolgáltatást nem, vagy hiányosan teljesíti,
- a vágóállatok levágásának és leölésének állatvédelmi szabályait nem, vagy nem megfelelően teljesíti,
- állatkertben vagy állatotthonban tartott állat vonatkozásában az előírt állatvédelmi követelményeket nem, vagy nem megfelelően teljesíti,
- cirkuszi menaszériában, illetve vándorló cirkuszban tartott állat vonatkozásában az előírt állatvédelmi követelményeket nem vagy nem megfelelően teljesíti,

- az ember környezetében tartott, valamint veszélyes állat tulajdonjogával, tartásával felhagy, illetve állatot elűz, elhagy vagy kitesz.

A kormányrendelet meglehetősen tág teret ad az állatvédelmi bírság kiszabására vonatkozóan. Rugalmas azonban abban, hogy a bírságnak a magatartás súlyához, ismétlődéséhez kell alkalmazkodni.

Pozitívan értékelhető, hogy a **bírság** ugyan a kiszabó szerv bevételeit képezi, de a befolyt összeget elkülönítetten és ellenőrizhetően kell kezelni és azt kizárólag **az állatvédelemmel kapcsolatos kiadások többletének fedezeteként lehet felhasználni**. Ez a gyanúját is eloszlatja annak, hogy a bírságot kiszabó szerv akár a legkisebb mértékben is érdekelt lenne – az öncélú, túlkapásokra hajlamosító – büntetésekben.

Az állatjóléti követelményeknek be nem tartását az Unió is bünteti. Szankcióját az Uniónak a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerét szabályozó tanácsi rendelete tartalmazza⁹.

2. Az állatjóléti szabályok betartásának néhány gazdasági kérdése

A témakör ismertetése nem nélkülözheti a szaktanácsadási rendszer alakításáról, az Európai Unió által elképzelt feladatairól szóló általános követelmények áttekintését. A közös agrárpolitika keretébe tartozó támogatási rendszerekről szóló tanácsi rendelet¹⁰ szerint „*annak érdekében, hogy a gazdálkodók könnyebben megfelelhessenek a modern, magas színvonalú mezőgazdaság előírásainak, a tagállamoknak átfogó rendszert kell létrehozniuk az árutermelő mezőgazdasági üzemek részére nyújtandó szaktanácsadás céljából. A mezőgazdasági szaktanácsadó rendszernek segítenie kell a gazdálkodókat abban, hogy mind jobban tudatára ébredjenek a környezettel, az élelmiszerbiztonsággal, az állategészségüggyel és az állatjóléttel összefüggő anyagi és gazdálkodási folyamatoknak anélkül, hogy bármely módon befolyásolná a gazdálkodók ezen előírások betartását illető kötelezettségét és felelősségét. A mezőgazdasági szaktanácsadó rendszer bevezetésének megkönnyítése érdekében elegendő időt kell biztosítani a tagállamok számára a rendszer kiépítéséhez. A gazdálkodók önkéntes alapon kapcsolódhatnak be a rendszerbe, és elsőbbséget kell biztosítani azok részére, akik meghatározott éves összeg feletti közvetlen kifizetésben részesülnek. A gazdálkodók részére nyújtandó szaktanácsadás jellegéből fakadóan indokolt, hogy a szaktanácsadói tevékenység során szerzett információkat bizalmasan kezeljék, a közösségi vagy a nemzeti jog súlyos megsértése esetének kivételével.*”

A fentiekkel elsősorban a szaktanácsadók felelősségére szeretnénk utalni. Nem elegendő a szakmai előírások ismerete és annak közvetítése a termelők részére. *Olyan együtt gondolkodásra van szükség, amely a döntést hozó, mezőgazdaságból élő termelő részére képes feltárni az előírás betartásának előnyeit, bemutatja annak költségeit, a termékértékesítésre gyakorolt hatásait, a feltételek beruházási vonzatát, a termelésre és a termelési költségekre gyakorolt hatásait.* Lényeges a piaci helyzet várható alakulásának feltárása is, különösen abban az összefüggésben, hogy a termelő a megfelelő döntést meg tudja hozni.

⁹ A Tanács 1782/2003/EK rendelete a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak és a gazdálkodók részére biztosított egyes támogatási rendszerek megállapításáról.

¹⁰ A TANÁCS 2003. szeptember 29.-i 1782/2003/EK rendelete a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak és a gazdálkodók részére biztosított egyes támogatási rendszerek megállapításáról, valamint a 2019/93/EGK, az 1452/2001/EK, az 1453/2001/EK, az 1454/2001/EK, az 1868/94/EK, az 1251/1999/EK, az 1254/1999/EK, az 1673/2000/EK, a 2358/71/EGK és a 2529/2001/EK rendelet módosításáról

Az állatjóléti előírások döntő hányada olyan szakmai követelményeket tartalmaz, amely a mai tudásunk szerint azzal, hogy az állatok egészségére kedvező hatással van, eredményesebbé teszi a termelést, javíthatja a termelés hatékonyságát. Ezek közül van jó néhány, amely a szakképzett, állatszerető emberek számára magától értetődő, természetes, különösen a gondozással, az állatok felügyeletével és rendszeres ellenőrzésével kapcsolatos előírások.

A nagyobb, intenzívebb termelést folytató állattartó telepeknél természetesebbek azok a **termelési, tenyésztési nyilvántartások vezetése is, amelyet az állatjóléti előírások megkövetelnek.** A kisebb gazdaságoknál ezek egy részét az állatok egyedi ismerete pótolja, a nyilvántartás vezetése itt esetenként gondot okozhat. Több részletszabályozás is követel meg naprakész nyilvántartást, amelynek külön-külön történő vezetése jelentős többlet adminisztrációt jelentene, azonban a telep szakszerű és gazdaságos üzemeltetéséhez önmagában is szükség van termelési, tenyésztési nyilvántartásokra. Az ételmiszerbiztonsági előírások is igénylik a megfelelő nyilvántartások vezetését, a dokumentumok meghatározott ideig való megőrzését. A megkövetelt adminisztráció tartalmában sok átfedés lehetséges. Emiatt – ha lehetséges – *cél-szerű egy olyan nyilvántartási rendszert kialakítani, amely valamennyi igényt kielégít, nem jelent fölösleges párhuzamosságokat, s alkalmas a telep vezetéséhez szükséges termelési, tenyésztési információk kielégítésére, s egyben tartalmazza mind az állatjóléti, mind az ételmiszerbiztonsági előírások ellenőrzését végző hatóságok részére szolgáltatandó adatokat.* Így az adminisztráció racionalizálható, nem jelent lényeges többletköltséget. A nagyobb állattartó telepek mintegy 90-95 százalékában van számítógép, így a nyilvántartás korszerűsítése aligha ütközik akadályba.

Az állatjóléti követelmények egy része olyan, amely jelentős beruházásokat igényelhet, de a termelés, illetve tenyésztési és állategészségügyi szempontból indokoltak, javíthatják a termelés hatékonyságát, csökkenthetik az állatbetegségek előfordulását. Ide sorolhatóak a takarmányozásra, az itatásra és a megfelelő mikroklíma biztosítására vonatkozó előírások. Nyilvánvaló, hogy az általában magas elhullási arányok – különösen a sertésnél – számottevően csökkenthető lenne, ha a takarmányozás, itatás feltételeit és a mikroklímát javítanák, s ez megjelenhetne a termelési mutatók javulásában, a takarmányhasznosulás kiegyenlítettebbé válna, javulhatna a termelés gazdaságossága.

Az állatjóléti követelmények legkritikusabb része, amelyek jelentős beruházásokat igényel, ugyanakkor a termelésre gyakorolt hatása is kedvezőtlen. E körbe sorolhatóak jórészt azok az előírások, amely az egy állat részére előírt alapterületre, illetve az állat számára nagyobb mozgási lehetőség biztosítására vonatkoznak. Könnyű belátni, ha egy termelő állat a takarmánnyal bevitt energiából nagyobb arányt fordít az életfenntartásra (mozgásra) kevesebb jut a termelésre. Ennek egyértelműen az a következménye, hogy megnövekszik a termelésre vetített takarmány-felhasználás, esetleg csökken a fajlagos termelés, romolhatnak a termelési mutatók.

A szaktanácsadás során általában könnyű a helyzet, amikor olyan feltételek teljesítése a cél, amelynél a nagyobb odafigyelés, az állatok egészségi állapota ellenőrzése rendszerességének a biztosítását kell megvalósítani. Érdemes azonban odafigyelni arra, hogy a szakképzettséget és a szakértelmet az állatszeretet, a lelkiismeretesség csak egy bizonyos határig képes pótolni, így az állatokkal foglalkozók rendszeres képzése és továbbképzése – még a betanított munkásoknál is – rendkívül lényeges, s minden esetben biztosítani kell a megfelelő szakképzettséggel rendelkező, döntési helyzetben lévő szakember elérhetőségét.

Az állatok felügyeletével kapcsolatos előírásoknak való megfelelésben ennél összetettebb a helyzet. Gyakran arról van szó, hogy elképzelhetőek technikai megoldások, amikor olyan jelzőrendszerek építhetők ki, amelyek bizonyos berendezések (szellőzőrendszer, automatikus etető-, vagy itató-berendezések, stb.) meghibásodását jelzik, sőt esetleg bizonyos berendezé-

sekkel (kamerákkal) az állatok megfigyelése is megoldható. Ilyenkor indokolt mérlegelni a helyi lehetőségek függvényében, hogy célszerű-e az esetleg jelentős beruházással járó automatikus jelzőrendszer megvalósítása, vagy kisebb költséget jelent a munkaerő alkalmazása.

*Az állatvédelem ráfordításai és bevételei miatt rendkívül fontos, hogy részletes elemzés készüljön arra vonatkozóan, hogy **milyen ráfordítások és milyen bevételek állnak egymással szemben, sőt azt is, hogy a szabályok be nem tartása milyen kockázatot jelent:***

- Az első lépésben azt kell feltárni, hogy melyek azok az állatjóléti előírások, amelyet nem elégít ki az adott állattartó telep.
- Ez követően kell részletesen meghatározni azokat a tennivalókat, amelyek szükségesek a hiányosságok kiküszöbölésére.
- Következő kérdés annak megválaszolása, hogy az adott intézkedés igényel-e és milyen nagyságrendű beruházást.
- A beruházásigény felmérését követően tisztázni kell, hogy megvalósítása esetén milyen hatása lehet a termelés színvonalára és a termelési mutatókra.

Itt sorra kell venni azokat a tényezőket, amelyek változására számítani lehet. Célszerű a megelőző 2-3 év termelési adataiból kiindulni. Sertéstelep esetében például különösen a takarmányhasznosulás, napi testtömeg-gyarapodás, az egy ellésre jutó termékenyítések száma, az ellési gyakoriság, a kocakiesés aránya, és a kocakiesés okok szerinti megoszlása, a szaporulati mutató, az elhullások, a kényszervágások aránya és azok leggyakoribb okai azok a mutatók, amelyekből következtetések vonhatók le a termelési és állatjóléti feltételek meglétének helyzetére. **Az adatok alapján becsülhetővé válik az is, hogy az adott beruházással milyen mértékű javulás érhető el az egyes termelési mutatókban.** Külön is vizsgálni kell az egyes korcsoportok létszámát és a rendelkezésre álló férőhelyek összhangját. Indokolt figyelembe venni a szaporulat szezonális ingadozásait, ami esetenként bizonyos férőhelyeknél eredményezhet szűk keresztmetszetet, s ezt még növelheti egyes termelési mutatók változása. Így különösen az elhullások csökkenése növelheti az adott és a következő korcsoport létszámát, ezzel okozhat feszültséget. De például egy gyengébb beltartalmi értékű takarmány használata, ha az a napi testtömeg-gyarapodás csökkenését eredményezi, megnövelheti a tartási időt egyes korcsoportoknál, ami szintén elhelyezési problémákat okozhat.

A termelés ráfordítás-hozam viszonyainak vizsgálata nem nélkülözhető ahhoz, hogy a szükséges változtatásokra javaslatot lehessen tenni. A legtöbb gazdaságban – legalább a közvetlen ráfordításokra vonatkozóan – erre megfelelő adatok állnak rendelkezésre, mivel ezek képezhetik a termelést változtatására vonatkozó döntések alapját. **A ráfordítás-hozam adatok alapján az intézkedéstől várt szakmai (termelési) eredmény forintosítható.** Nem csak a többletköltséget kell számba venni, hanem a termelési többletet, illetve a termelési mutatók várható javulását. Így a mikroklíma javítása szinte biztosan csökkenti a megbetegedéseket, az elhullásokat, amely javítja a termelési mutatókat, így hatással lehet a jövedelmezőségre. Vagy az etető- és itató-berendezések cseréje, korszerűsítése a takarmányfelvételt, ezen keresztül a napi testtömeg-gyarapodást javíthatja, csökkentheti a takarmányok szóródását, vagy a vízpazarlást, javítja a „takarmány-hasznosulást”, ami szintén hatást gyakorolhat a termelés jövedelmezőségére. Megalapozott szaktanácsot csak akkor lehet adni, ha valamennyi hatást felmérik és értékelnek, s legalább szakértői becsléssel annak gazdasági hatását is meghatározzák.

A szükséges állatvédelmi beruházások megvalósítására vonatkozó tanácsok megfogalmazásának kiinduló pontja mindenképp az kell legyen, hogy az adott gazdaságban az előző években keletkezett-e olyan forrás (részben az adózott jövedelemből, másrészt az amortizációból), amely fedezetet nyújthat a beruházások megvalósításához.

Az állatjóléti intézkedések betartásához természetesen jelentős beruházásra van szükség. A dolog természetéből adódóan ezek döntő hányada olyan, amely egyben a termelés feltételeit, a termelés jövedelmezőségét is javítják, hiszen az állatok egészségének védelme nem csak és nem kizárólag állatvédelmi kérdés, hanem a racionális gazdálkodás feltétele is. Miután *az állatvédelmi előírások döntő hányadát úgy kell felfognunk, mint az állatok genetikai képességének kihasználását szolgáló termelési feltételek biztosítását, valamennyi olyan beruházás besorolható e körbe, amely az intenzív állattartó telepeken a termelési feltételek javításával összefügg.* Nem sorolhatók be e körben azok a beruházás igények, amelyek a környezetvédelemmel összefüggőek, mert ezek – kiemelten az ún. „*nitrát direktíva*” alapján megfogalmazottakat – bár lehetnek logikusak és a fenntartható fejlődés érdekében betartandóak mindaddig akár álságosnak is tekinthetőek, amíg azok csak az állatállomány által, szerves trágyában megtermelt nitrogént veszik számba és nem korlátozzák a legalább ennyire, vagy még inkább környezetszennyező nitrogén műtrágya használatát.

Mit is jelenthet mindez országos szinten az elkövetkező évek forrásigénye oldaláról? Közelítésénél több tényezőt is indokolt figyelembe venni. Lényeges szempont, hogy a Magyarországon megtermelhető 12-16 millió tonnás takarmánygabona mennyiség és a jelenlegi 6 millió tonna alatti takarmányozási célú felhasználás – amelyet a humán, ipari és vetőmag igény legfeljebb 3 millió tonnával emelhet meg – olyan feszültséget jelent, amelynek kezelése elengedhetetlen. Fel kell készülnünk arra, hogy az abrakfogyasztó ágazatok fejlesztésével is enyhítsük azt a nyomást, amely a mezőgazdaságra nehezedik, mivel korlátozottak a gabonaexport fizikai lehetőségei is. Nem szabad elfelejteni ugyanakkor, hogy az állattenyésztés fejlesztése nem csak a gabonaexport nyomását enyhítheti, hanem a takarmánygabona állati terméké alakítása vidéki munkahelyeket, vidéken elkölthető többletjövedelmet, sőt adó- és társadalombiztosítási bevételtöbbletet is eredményezhet.

Ez felvetheti egy állattenyésztés fejlesztési lehetőség kialakítását, amely a vidékfejlesztés részeként is megjelenhet. A becslésnél bázis lehet a 2001. év végén elvégzett telepfelmérések adatai és az FVM Műszaki intézet modellszámításai. Ezért bemutatunk egy árutermelő, de az uniós országokban jellemzőnek tekinthető méretű gazdaságokra vonatkozó telepek kialakításával összefüggő beruházás- és rekonstrukciós igényt. Az állatvédelmi előírások figyelembevételével és szigorú betartásával a családi gazdaságok ágazati méretének kialakításánál az alábbi kapacitásokkal kell számolni¹¹.

¹¹ Az FVM Műszaki Intézet anyagai felhasználásával összeállítva.

29. táblázat:

Különböző állományméretű gazdaságok napi bennálló állatlétszám a következők szerint alakulhat

	6	30	100
	Kocaférőhely		
Koca: 200 kg	6	30	100
Kocasüldő: 110 kg	3	12	40
Kan: 250 kg	-	1	4
Malac: 1-30 napos	10	50	170
1,5-9 kg	20	90	310
utónevelt malac: 30-85 napos, 9-35 kg	36	180	600
hízó: 85-185 napos, 35-110 kg	75	363	1 224
Összes napi bennálló állatlétszám:	150	726	2 448

30. Táblázat:

A fenti gazdaságmérethez tartozó állattartó létesítmény (istálló/ól) alapterület szükséglete a következők szerint alakul (m²)

	6	30	100
	Kocaférőhely		
Tenyézkoca	6	30	100
Kocasüldő	2	8	26
Kan	-	6	24
Fiaztató	3	10	32
Utónevelő	7	32	110
Hizláló	24	120	390
Összesen	42	206	682
Kezelőút: ~10 százaléka az összes alapterületnek	4	21	70
Mindösszesen:	46	227	752

Az állatjóléti előírásoknak megfelelően kialakított rekonstrukciós beruházások költségei a sertéságazatban az alábbiak szerint kalkulálhatók:

31. táblázat:

Fajlagos rekonstrukciós költségek almozásos tartástechnológiát megvalósító sertéstartó gazdaságoknál, 6-10 kocaférőhely méretig az alábbiak szerint alakulhatnak (Ft/hízóférőhely)

Istállópadozat kialakítás	4 000
Kutricarendszer	1 000
Etetés-ítatás	3 000
Összesen:	8 000

Egy 10 kocát tartó gazdaságban az egyidejű hízólétszám kb. 60 hízó. A hízóállomány az összes állatlétszám kb. 50 százaléka. A rekonstrukció a fiasztató férőhelyeket nem érinti. A takarmánykiosztás, almozás, trágyaeltávolítás továbbra is kézierővel történik. Így a sertéstartó gazdaság egészére kalkulálható rekonstrukciós költség **960 ezer – egy millió forint**ra tehető.

Fajlagos rekonstrukciós költségek almozásos tartástechnológiát megvalósító sertéstartó gazdaságoknál 100 kocaférőhely méretig (Ft/hízóférőhely)

Istállópadozat kialakítás	5 000
Kutricarendszer	1 000
Etetés-ítatás	7 000
Mechanikus trágyaeltávolítás	3 500
Összesen:	16 500

A sertéstartó gazdaság egészére kalkulálható rekonstrukciós költség, ha az almozás továbbra is kézierővel történik, a többi munkafolyamat gépesítése mellett **20 millió forint**ra tehető.

Rekonstrukciós beruházási költségek alakulása almozásos tartástechnológiát folytató sertéstartó gazdaságoknál almostrágya-kezelő telepi beruházással (millió forint)

Kocaférőhely	Költség
10	0,9 – 1
30	10 – 11
100	33 – 35

Az állatvédelmi előírások betartása, a kedvező termelési feltételek biztosítása az almozás fejlesztett változatának, a *kevésalmos-ferdepadozatos* tartásmód bevezetésének, szélesebb körű alkalmazásának irányába hat.

Az almozás ezer kocánál nagyobb telepméretnél is alkalmazható tartásmód.

A rekonstrukciós tényszámok alapján készült modellszámítások szerint az épületen belüli padozat- és kutrica-átalakítások, a takarmányozás-ítatás technológiája, az almostrágya eltávolítás rendszere; az almos- és hígtrágya-tárolás korszerűsítése az alábbi fajlagos költségekkel jellemezhető:

- hízóférőhelynél **65 ezer forint**,

- kocaférőhely **385 ezer forint**,
- utónevelő férőhely **125 ezer forint**.

A fajlagos költségek közül a telepi rekonstrukciós költségek a kocaférőhely fajlagos értékével jellemezhetők a legmegfelelőbbben.

**Az egyes telepek kalkulálható rekonstrukciós költségei az alábbiak lehetnek
(millió forint)**

100 kocás	33-35
500 kocáig	170-175
800 kocáig	270-280
1 500 kocáig	500-530.

Az FVM MI az állatvédelemre vonatkozó uniós javaslatok megvalósításához a szarvasmarhahartó gazdaságokban szükséges beruházásokra is modelltechnológiákat dolgozott ki. E szerint a modelltechnológiát a **80-100 és 300–400 férőhelyes tehenészetekben a kötetlen tartást célszerű alkalmazni**. További ajánlás: **nyitott épület, gerinc- és oldalfalszellőzésekkel, természetes és mesterséges világítás eltérő mértékben a pihenőhelyen és az etetőhelyen, naponta többszöri etetés, ha lehet TMR rendszerben, önitatók, karámok, kifutók, fejőházi fejes, betegistálló. Kötetlen csoportos borjútartás, szoptató automaták alkalmazása, gondos borjúápolás, almozás, főcstejítetés, takarmányozás és itatás külön gondoskodás mellett**.

Modellszámításokat végeztek **100 és 300 férőhelyes kötött tartású tehenészetre** az uniós állatvédelmi javaslatok megvalósításához szükséges beruházásokra. Cél a technológiai átalakítással az állandó kötött tartás megszüntetése, egész évben elegendő száraz szalma, szabadlevegős mozgáslehetőség, az itatásos borjak csoportos tartásának megvalósítása. Átalakítási beruházási költség igény **100 férőhelyre 26 millió forint, 300 férőhelyre 67 millió forint**.

Az egyes tehéntartók érintettsége az uniós állatvédelmi szabályokkal az alábbiaknak megfelelően jellemezhető:

- Az állatvédelmi szabályok *alig, vagy egyáltalán nem érintik azt a mintegy 30-35 ezer hazai tehenes gazdát*, amelyek együttesen 110 ezer körüli tehenet tartanak. Bár itt a kötött tartás a jellemző, de a tehenek a legeltetési szezonban (nagyrészt) csoportosan legelőkön vannak.
- A túlélés valószínűsége, állatvédelmi szempontból, azon kisvállalkozóknál a nagyobb, akik a kötött tartású, megfelelően kialakított épületet (jászol, etetőút, halszállás stb.) csak éjszakai szállásnak használják, *nappal* (amikor erre lehetőség van) *legeltetnek*.
- *Az állatvédelmi szabályok leginkább érintik a régi-, zárt-, kötött tartású hazai nagyüzemi tehenészeteket*, ahol 30 ezer körüli tehenet tartanak. Itt a tehenek egész éven át lekötve vannak, „élvezik” a nyári melegben a párás, forró istállólevegőt és szinte sosem mozoghatnak. Úgy a technikai-, technológiai színvonal, mint a dolgozók hozzáértése és érdekeltsége (nagyrészt) kívánnivalókat hagy maga után.
- Állatvédelmi szempontból valószínűleg *legjobb* a fejlett technikával rendelkező, magas minőségi- és fajlagos termelési jellemzőkkel rendelkező *nagyüzemi tehenészetek*.

A következőkben bemutatunk két olyan modellszámítást, amelynél a cél a tehenészetben a kötött tartás megszüntetése, elegendő száraz szalma, egész évben szabadlevegős mozgáslehetőség biztosítása és az itatásos borjak csoportos tartásának megvalósítása.

Egy 100 férőhelyes tehenészetben az elvégzendő munkák és azok költségei a következőkkel jellemezhetők:

- A kötött, zárt tartásról *kötetlen, mélyalmos kifutóval ellátott zárt tartásra* kell áttérni, amelyhez a kifutók, ajtók, az épület részleges módosítása szükséges, a trágyatálca, a kapuk, nagy kirekesztő és az itatók átépítése indokolt. Költsége mintegy **8 millió forint**ra becsülhető.
- *A zárt épületet nyitottá kell alakítani.* A nyitott tetőgerinc, a nyitható oldalfalak és a természetes szellőzés kialakítása **1,5 millió Ft-ra** tehető.
- Indokolt egy *2x4 állásos fejőház /tejház/ és elővárakoztató kialakítása*, amely ha régi épület átalakításával megoldható és abba új gépek és berendezések kerülnek a beruházási költsége **12 millió Ft-ra** becsülhető.
- Szükség van egy *fedett szalmatárolóra*, amely legalább 600 nagybála szalma/év tárolására alkalmas, ha 5 kg/tehen/nap szalmával számolunk elegendő lehet. Beton aljzatot, 6 méteres csurgási magasságot, vas vázat, palatetőt és minden oldalról nyitott megoldást véve figyelembe, ennek költsége **3 millió Ft** körül kalkulálható.
- A borjak tartásához indokolt egy db *itatóautomata* beszerzése, amely 2 hónapos korig a teljes borjúállomány igényét kielégíti. Emellett a szükséges pihenőtér kialakításának, a világítás, a szellőzés rekonstrukció igényének költsége mintegy **1,5 millió forint** összegre becsülhető.

Összességében tehát, ahhoz, hogy egy 100 tehénférőhelyes tehenészetben az állatvédelemre vonatkozó feltételeket betartsák mintegy 26 millió forint beruházásra, azaz tehénférőhelyenként 260-280 ezer forintra van szükség, aminek az éves termelést terhelő amortizációs költsége telepre vetítve 2,6 millió forint, egy férőhelyre pedig 26 ezer forint lehet. 6000 literes éves tejértékesítés mellett ez azt jelenti, hogy az amortizációs költség tejliterenként 4,30 Ft-al nő. Ezzel áll szemben a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv keretében a beruházásra adható – üzemenként 25 ezer eurós (mintegy 6,1 millió Ft-os) – beruházási támogatás, illetve a legfeljebb 5 évre, csökkenő mértékben adható, legfeljebb 10 ezer eurós állatjóléti támogatás.

Az FVM Műszaki Intézete elkészítette egy **300 férőhelyes kötött tartású tehenészetre vonatkozó modellszámítását** is. Hasonló közelítéssel és feltételek mellett arra az eredményre jutották, hogy a beruházási költség **67 millió** forint körül alakulhatna, ami tehénférőhelyenként 200-300 ezer Ft-ot tenne ki.

A borjak tartásának állatvédelmi követelményeivel kapcsolatos EU előírások miatt, illetve a marhahústermelés jövedelemviszonyainak változására való termelői reagálások szükségessé tehetik, hogy a termelőkapacitást kifejező tehenállományhoz igazodó férőhelybővítést vegyünk számításba. Más állatfajoknál azonban a termelőállomány egyes korcsoportjai férőhelyeinek korrekcióit nem vettük figyelembe, mivel az jórészt a termelési színvonalról, termelői döntésektől függ, nehezen becsülhető előre.

Az **étkezési-tojástermelő** gazdaságoknál az FVM MI vizsgálatai alapján adott méretű istálló felújítására az épület ellátottságától, valamint a behelyezhető ketreces berendezés méretétől és automatizáltságától függően, az előírásoknak való megfelelésre több lehetőség is adódik.

5.000 db-nál kevesebb állatot tartó saját-, részben piacra- és piacra termelő gazdaságok felújítás és beruházási igénye tág határok között **a néhány 100 ezer forinttól akár a 10 millió forintig** terjedhet a technológiától és a termelési feltételektől függően.

Jelenleg javasolt, hazai családi gazdasági átlagméretre (8-20 ezer darab tojó esetében) az alábbi beruházási költségekkel számolhatunk (millió forint)¹²

Ketreces berendezés (technológiai felszereltségtől függően)	10,0 – 25,0
Szellőztetés (hűtőpanel nélkül)	1,2 – 2,9
Trágyaeltávolítás	0,2 – 0,6
Istállóvilágítás	0,2 – 1,2
Egyéb költségek pl. takarmánytároló-tartályok, tojásgyűjtők, trágyaszárító, hűtőpanel stb.	0,3 – 2,0
Összesen:	11,9 – 29,9

Átlagosan *10 ezer darab tojó ketreces tartástechnológiai berendezéseinek* egyszeri beruházási átlagára megközelítőleg **20,9 millió forint** abban az esetben, ha az épület már rendelkezésre áll. Ez azt jelenti, hogy – a beruházás 20 százalékos éves amortizációját feltételezve egy tojásra vetítve az amortizációs költség 1,70 Ft-al emelkedik meg.

Nagyüzemi 100–200 ezer, illetve több tojót tartó gazdaságok esetében az épületek alapterületétől függően többféle technológiai megoldás alkalmazható.

Nagy, 25 –35 ezer darab férőhelyigényű istállót alapul véve az alábbi beruházási költségekkel számolhatunk (millió forint)

Ketreces berendezés (technológiai felszereltségtől függően)	25,0 – 58,0
Szellőztetés (hűtőpanel nélkül)	4,2 – 6,0
Trágyaeltávolítás	0,8 – 1,2
Istállóvilágítás	0,4 – 1,5
Egyéb költségek pl. takarmánytároló tartályok, tojásgyűjtők, trágyaszárító, hűtőpanel stb.	0,6 – 3,5
Összesen:	42,9 – 70,2

30 ezer darab tojó ketreces tartástechnológiai berendezéseinek egyszeri beruházási átlagára megközelítőleg **56,55 millió forint** abban az esetben, ha az épület már rendelkezésre áll. Ez egy darab értékesített étkezési tojásra vetítve, az amortizációs költség 1,50 Ft-os emelkedését jelenti.

Az úgynevezett alternatív-, valamint az újszerű ketreces tartástechnológiák nem jelentek meg hazánkban, valószínűleg gazdaságossági indokok (termelékenység, beruházási igény, munkaigény, stb.) miatt. Az Európai Unióba történő belépésünk után azonban lehetséges, illetve szükségszerű ezen technológiák elterjedése, az uniós jogszabályok, irányelvek miatt. (Jelenleg nem ismert a technológiák beruházási igénye, de valószínűleg a hagyományos ketreces technológiák néhány tized százalékkal növelt értéke vagy a többszöröse.)

¹² Itt és a következőkben 2001/2002 évi árszinten mutatjuk be az adatokat.

Almozásos tartástechnológia elterjedt hazánkban, de a gazdaságossági szempontok egyre inkább háttérbe szorítják. Ez a technológia valószínűleg a kisüzemi 10 ezer tojó alatti gazdaságokban, illetve istállóban marad fenn. Ez esetben a 10 ezer tojó tartására megközelítőleg 2 ezer m² istálló alapterülettel kell számolnunk, ami négy vagy két épületet is jelenthet.

Az FVM-MI számításai szerint ennek beruházási vonzata az alábbiaknak megfelelően alakulhat – az épületet, adott technológiának megfelelő kialakítással, ismét adottnak vé-

**ve
(millió forint)**

Etető-berendezés az átmeneti takarmánytárolóval együtt	3,0 – 6,0
Szellőztetés (hűtőpanel nélkül)	0,8 – 1,8
Itató-berendezés	0,4 – 1,2
Tojófészek	0,3 – 1,3
Istállóvilágítás	0,2 – 1,2
Egyéb költségek pl. tojásgyűjtő gondolák, hűtőpanel stb.	0,3 – 2,0
Összesen:	5,0 – 13,5

10 ezer darab tojó almos tartástechnológiai berendezéseinek egyszeri beruházási átlagára megközelítőleg **9,25 millió forint** abban az esetben, ha az épület(ek) már rendelkezésre áll(nak). Ez tojásonként az amortizációs költségeket mintegy 75 fillérrel emeli meg.

Húscsirke (brojler) tartó gazdaságoknak is be kell tartani az állattartásra vonatkozó állattartási előírásokat addig is, amíg az ágazat részletes szabályozása nem történik meg. Ma hazánkban a brojlerhizálás kizárólag mélyalmon történik, s ebben az esetben a férőhely, a szükséges istálló alapterület a telepítési sűrűség, illetve a vágási végsúly függvénye. 2,8 kg vágási végsúllyal számolva a telepítési sűrűség 11 db/m². Így 10 ezer darab brojler tartására megközelítőleg 910 m² hasznos istálló alapterülettel kell számolnunk, 20 ezer darabnál 1.800 m²-rel, ami a gyakorlatban egy, kettő vagy több épületet jelent. Az FVM-MI számításai szerint *5.000 db-nál kevesebb állatot tartó saját-, részben piaca- és piaca termelő gazdaságok felújítás és beruházásigénye* tág határok között, a néhány száz ezer forinttól akár a több millió forintig terjedhet, a technológiától és a termelési feltételektől függően.

**A jelenleg javasolt, hazai családi gazdasági átlagméretre – 20 ezer darab/turnus húscsirke esetében – vonatkozóan a beruházás költsége a következő lehet
(millió forint)**

Etető-berendezés az átmeneti takarmánytárolóval együtt	3,8 – 4,8
Szellőztetés (hűtőpanel nélkül)	0,9 – 2,0
Itató-berendezés	0,5 – 1,5
Istállóvilágítás	0,2 – 1,0
Egyéb költségek, pl. műanyag, hűtőpanel stb.	0,3 – 2,0
Összesen:	5,7 – 11,3

20 ezer darab brojler almos tartástechnológiai berendezéseinek egyszeri beruházási átlagára megközelítőleg **8,5 millió forint** abban az esetben, ha az épület(ek) már rendelkezésre áll(nak). Nagyüzemi több tízezer vagy akár több százezer húscsirkét tartó gazdaságokban az épületek alapterületétől és számától függően a beruházásigény az előzőekből egyszerű beszorzással megkapható.

A tartástechnológiai berendezések a korszerűség az automatizáltság tekintetében jelentősen eltérhetnek egymástól. A mindenkorit beruházást a vevő termelési adottságai (pl. épületellátottsága) és termelési céljai határozzák meg.

A trágyakezelési, elhelyezési problémák megoldására nincs megnyugtató technológiai megoldás hazánkban, ezért valószínűleg új, korszerű nyugati technológiák adoptálása válik szükségessé (pl. trágyaszárítás).

Almozásos tartás (tojónál vagy húscsirkénél)

A gazdálkodóknak az uniós állatvédelmi törvények alapján szükséges üzemeltetni technológiákat, illetve az elkövetkező évek beruházásai során az előírásoknak, technológiai paramétereknek eleget tévő technológiai berendezésekre cserélni a korszerűtlen berendezéseket. A jelenleg hazánkban forgalmazott berendezések és gépek már szinte kivétel nélkül kielégítik az uniós elvárásokat.

Becsültük azt a beruházásigényt is, amely a jelenlegi állattartó telepeken szükséges lenne ahhoz, hogy azok megfeleltethetők legyenek az állatjóléti előírásoknak. A számításoknál döntő mértékben támaszkodtunk azokra az információkra, amelyek az épületek és technológiai berendezések műszaki állapotára vonatkoztak. Általában a jónak minősített épületeknél, a korszerűnek, vagy jónak minősített technológiáknál a következő 6 évre nem vélelmezünk beruházásigényt. A rossz és közepes épületek, a rossz, elavult és közepes technológiák esetében vélelmeztük, hogy a következő 6 évben szükség lesz rekonstrukcióra vagy cserére. Mérlegeltük a felmérés azon kérdésre adott válaszokat, hogy az adott férőhely műszakilag a termelésre jelenlegi állapotában megfelel-e, vagy rekonstrukcióval megfeleltethetővé tehető, illetve lebontásra vár és az így kieső kapacitást pótolni kell.

Ezek figyelembe vételével a főbb állattenyésztési ágazatok beruházásigényét a 29. táblázatban foglaltuk össze. Az így megfogalmazott országos szintű beruházásigény azonban csak részben az állatjólét követelményeiből fakadó többlet beruházás. Másként fogalmazva a becsült adatok az állatjólétet – tágabb értelemben véve – is kielégítő, szükséges rekonstrukciók, beruházások együttes összegei.

32. táblázat:

Az állattenyésztési ágazatok becsült beruházásigénye

M.e.: Milliárd Ft

Megnevezés	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Együtt
Sertésenyésztés	18,6	17,7	19,4	16,0	14,6	14,0	100,3
Szarvasmarha-tenyésztés	10,8	14,9	17,3	17,7	13,8	12,4	86,9
Ebből: - borjútartás javítása	1,0	1,5	2,0	2,5	2,0	1,0	9,9
Baromfi-tenyésztés	8,2	9,6	8,8	9,0	9,1	9,2	53,9
Ebből: -ketreces tojótyúk tartás	1,9	1,9	1,9	1,9	0,9	0,9	9,4
Juhtenyésztés	6,0	6,9	4,3	3,4	2,6	2,7	26,0
Állattenyésztés együtt:	43,6	49,1	49,8	46,1	40,1	38,3	267,1

Forrás: dr. Ráki Zoltán: Az állattenyésztés piacsabályozása, a termelésirányítás és a tenyésztés-szervezés előtt álló feladatok az Európai Unióhoz való csatlakozás kapcsán. Magyar Állattenyésztők Szövetsége, Kézirat. 2003.

Nyilvánvaló, hogy a beruházásigény évek közötti változását – a figyelembe vett technológiai igényen kívül – döntően a szükségesség felismerése, az adott ágazat jövedelemtermelő képessége alapvetően meghatározza, emiatt a vélelmezettnél nagyobb évek közötti ingadozások is elképzelhetők. Növelheti az igényt – az egyes ágazatokban nagyon indokolt – fejlesztésre irányuló szándék is, amit itt – meghirdetett ágazatfejlesztési programok hiányában – nem vetünk számításba.

A fenti beruházásigény számítás az *Általános Mezőgazdasági Összeírás* adataival összehasonlítva a sertésállomány az összes 100 fölötti sertésállománynak mintegy 72 százalékát teszi ki. Ez azt jelenti, hogy a sertésállomány esetében a teljes beruházásigény közel **140 milliárd forint**ra tehető, ha abból indulunk ki, hogy a saját termelésű fogyasztás és a helyi piacon való értékesítés beruházásai az árutermelő körön kívül kerülnek.

A beruházás nagyságrendjének érzékeltetésére mutatjuk be a mezőgazdaság bruttó termelési értékének változását az elmúlt 5 évben (30. táblázat).

33. táblázat:

A mezőgazdasági termékek bruttó termelésének alakulása

Me.: folyó áron, milliárd forint

	1999	2000	2001	2002	2003
Bruttó termelés összesen	1082,6	1162,7	1365,0	1371,7	1369,2
Élő állatok és állati termékek	478,5	564,5	683,9	675,6	600,1
Szarvasmarha és tenyésztés termékei	150,75	163,49	178,10	178,9	168,2
Sertés és tenyésztés termékei	147,95	182,79	248,27	232,4	176,7
Juh és tenyésztés termékei	8,64	10,21	13,03	10,8	11,9
Baromfi és tenyésztés termékei	149,96	185,51	218,89	225,5	204,0
Egyéb állattenyésztés	21,24	22,47	25,60	28,0	40,2
Növénytermelés és kertészeti termékek	604,07	598,18	681,12	696,1	768,2

Forrás: Mezőgazdasági statisztikai évkönyv 2003. KSH, Budapest, 2004 – alapján.

A felmért telepek évi 45 milliárd forintra tehető **beruházásigénye** az árutermelés mintegy 72 százaléka, az állattenyésztés arányos bruttó termelési értéknek mintegy 12 százalékát teszi ki, ami kiegyensúlyozott piaci viszonyok mellett akár finanszírozható is lehetne. Tekintettel azonban arra, hogy a mezőgazdasági termelők eladósodottságának foka meglehetősen magas, az idegen forrás aránya a kettős könyvelést vezető vállalkozásoknál 45-50 százalék között van, a piaci helyzet a csatlakozást követően romlott, így a termelésben aligha teremődik meg a szükséges forrás a beruházások fedezetére. (Csak megjegyezzük, hogy ennél reménytelenebbnek tűnnek a környezetvédelmi szempontok érvényesítése, mivel itt legalább 66-70 milliárd forint beruházásra lenne szükség, ráadásul úgy, hogy ezzel szemben nem áll semmilyen termelési szempontból értékelhető megtérülés.) Mindez azt jelenti, hogy az állatvédelmi előírások betartása támogatás nélkül nem sok valószínűséggel jelezhető előre.

Ahhoz, hogy sertéstelepeink műszaki állapota megfeleljen a részletesen megfogalmazott állatvédelmi előírásoknak, az elkövetkező 5-6 évben az árutermelő telepeken mintegy 140 milliárd Ft beruházásra lenne szükség. (Tény, hogy a környezetvédelmi beruházáson kívüli beruházások – a férőhely előírások betartásán kívüliek – a termelési feltételek, illetve a versenyképes termelés szempontjából is fontosak [mikroklíma megfeleltetése, etetés-itatás technológiája és takarmány, illetve ivóvíz szennyeződéstől való megóvása, megfelelő padozat, sérülésmenteséget biztosító berendezések, stb.], így vitatható, hogy költségei hova sorolhatók.) **A fenti beruházások értékcsökkenése önmagában közel évi 14 milliárd forinttal növelheti az amortizációt**, ami azt jelenti, hogy egy számosállatra vetítve évi 20 ezer forintot tehet ki. Ugyanakkor a feltételeknek való megfelelés csak folyamatos lehet. A feltételek lazább megfogalmazása, vagy a beruházások gyorsabb üteme akár arányjavulást is hozhat, míg a környezetvédelmi követelmények (mindenekelőtt „a jó mezőgazdasági gyakorlat” előírásainak)

szigora, esetleg szigorítása kisebb igényt, esetleg egyes telepeken a termelés abbahagyását is eredményezheti.

A férőhelyszükséglet előírásának betartása nem vetődik fel olyan élesen, mint a ketreces tojótyúk-tartásban, inkább egyes telepeken és ciklikusan (részben szezonálisan, másrészt a sertésciklusnak megfelelően) okozhat problémát. A jelenlegi anyakoca és hízósertés férőhelyek átlagos – 80 százalék körüli – kihasználtsága még nem okoz komolyabb problémát, azonban az utónevelő kapacitás szűk keresztmetszet lehetne, ha a következő sertésciklusban az állatlétszám csúcspontjához fog közelíteni. Amennyiben a telepi kocaférőhelyek jelenlegi kihasználtsága a 78 százalékról a kívánatos 90 százalék fölé emelkedne, az utónevelő férőhelyek már nem tudnák biztosítani ez előírt alapterületet. Sajátos, hogy ilyen esetben a malacelhullások csökkenése tovább rontaná az állatvédelmi követelmények teljesíthetőségét.

XIV. FÜGGELÉK: AZ ÁLLATKÍSÉRLETEK ÁLLATVÉDELMI VONATKOZÁSAI

Az állatkísérletekben szereplő vagy a kísérletekben elpusztuló állatok létszámáról az országok jelentős részében csak becslések vannak. A statisztikai adatok is legtöbbször ezekre a becslésekre támaszkodnak. Sokáig Nagy-Britannia volt az egyetlen ország, amely pontos adatokat szolgáltatott a kísérletekről. Statisztikai adatok arra utalnak, hogy az USA laboratóriumaiban évente kb. 17 millió állat, Nagy-Britanniában 3 millió, Olaszországban kb. 1 millió állatot használnak.

A kísérletekben legnagyobb részben egerek, patkányok és tengerimalacok, valamint nyulak, kutyák, macskák, majmok, madarak, halak és ritkán gazdasági haszonállatok szerepelnek.

Az Állatkísérlet-ellenes Tudományos Testület (Comitato Scientifico Antivivisezinista, CSA) legújabb statisztikái szerint a kísérleti állatok 59 %-a gyógyszeripari kísérletekben pusztul el, kisebb százalékukat orvosi célokra használják, a fennmaradó rész pedig kozmetikai, pszichológiai, hadiipari tesztek, illetve az oktatás „áldozata” lesz.

Az állatkísérletek helyett ma már számos, ún. alternatív kísérleti módszer áll a modern tudomány rendelkezésére. Közös jellemzőjük, hogy pontosak, hitelesek, bármikor megismételhetőek és semmilyen élőlénynek nem okoznak felesleges szenvedést. A számítógépes szimulálás igen elterjedt tesztelési módszer.

Sokéves küzdelem után megszületett a **93/35/CE direktíva** amely 1998. jan. 1-től betiltotta volna a kozmetikai célú állatkísérleteket. Azóta ezt a dátumot többször módosították.

A halasztások oka, hogy az állatkísérleteket helyettesítő alternatív módszereket nem hitelesítették. Az **5/2004. (II. 10.) ESzCsM rendelet**, amely Európai Közösségek 2002/34/EK, 2003/1/EK, 2003/15/EK, 2003/16/EK, 2003/80/EK, 2003/83/EK számú irányelveivel összeegyeztethető szabályozást tartalmaz, a kozmetikai termékek biztonságosságáról, gyártási, forgalmazási feltételeiről és közegészségügyi ellenőrzéséről szóló 40/2001. (XI. 23.) EüM rendelet módosításáról szól.

A rendelet többek között az alábbi rendelkezéseket tartalmazza:

Tilos olyan kozmetikai terméket – ideértve a mintapéldányt is –, forgalomba hozni,

- a) amelynek végső összetételét – az ismételt dózis toxicitással, a reprodukciós toxicitással és a toxikokinetikával kapcsolatos vizsgálatok kivételével – az e rendelet követelményeinek való megfelelés érdekében, alternatív módszer európai közösségi szintű hivatalos elfogadását követően az alternatív módszertől eltérően állatkísérlet felhasználásával igazolták,*
- b) amely olyan összetevőt vagy összetevő-kombinációt tartalmaz, amelyet – az ismételt dózis toxicitással, a reprodukciós toxicitással és a toxikokinetikával kapcsolatos vizsgálatok kivételével – az e rendelet követelményeinek való megfelelés érdekében, alternatív módszer európai közösségi szintű hivatalos elfogadását követően az alternatív módszertől eltérően állatkísérlet felhasználásával igazolták.*

Az Európai Parlament 2003. január 15-én Strasbourgban elsöprő többséggel megszavazta azt a törvényt, melynek értelmében **2009-től tilos lesz az Európai Unió területén a kozmetikai**

cikkek állatokon való tesztelése, illetve az állatokon tesztelt kozmetikumok forgalmazása.

Angliában, Németországban, Ausztriában, Belgiumban, Hollandiában és az 1998-as állatvédelmi törvény értelmében Magyarországon is tilos a kozmetikumokat állatokon tesztelni.

A ESzCsM rendelete előírja, hogy a kozmetikai termék gyártója a termék címkéjén jelzett címen az illetékes hatóság számára könnyen hozzáférhető *termékinformációs dokumentációban* megőrzi a termék, illetve összetevői kifejlesztésére vagy biztonságosságának értékelésére vonatkozóan a gyártó, illetve beszállítója által végzett állatkísérletekkel kapcsolatos adatokat, beleértve az Európai Unió kívüli országok állatvédelmi előírásainak betartásával végzett bármilyen állatkísérletet.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló **1998. évi XXVIII. törvény IV. fejezete** az állatkísérlet végzésének alapvető feltételeiről szól. *A törvény alkalmazásában állatkísérlet a gerinces állatnak – meghatározott céllal és módon végzett – fájdalmat, szenvedést, nélkülözést vagy egészségkárosító hatást, tartós idegi megterhelést okozó beavatkozás.* Állatkísérletet kizárólag nyilvántartásba vett intézmény és külön engedély alapján végezhet. Állatkísérlet kizárólag olyan felelős személy vezetésével végezhető, aki külön jogszabályban meghatározott végzettséggel és gyakorlattal rendelkezik, és ismeri az állatkísérletek etikai elveit, jogi szabályait. *Az állatkísérlethez engedély abban az esetben adható, ha az emberi vagy állati betegségek megelőzéséhez, felismeréséhez, gyógyításához, oktatási, igazságszolgáltatási, valamint egyéb tudományos cél eléréséhez szükséges.*

Az engedélyezés során – a kérelmező által benyújtott dokumentáció, továbbá a földművelésügyi miniszter által felkért szakértői testület véleménye alapján – különösen a következő szempontokat kell figyelembe venni:

- a hazai előírásoknak megfelelő más hazai vagy külföldi adat nem hozzáférhető,
- a tervezett kísérlettől újabb eredmény várható, vagy az a korábbi kísérletek eredményének ellenőrzésére felhasználható,
- a kísérlet módszere korszerű,
- a kísérlet személyi és tárgyi feltételei rendelkezésre állnak.
- Az állatkísérlet iránti kérelemben meg kell jelölni azokat a tudományos megalapozott indokokat, amelyek az állatkísérletet szükségessé teszik. Az állatkísérlet végzésére szóló általános érvényű engedély iránti kérelmet a felhasználó intézmény kezdeményezi az illetékes megyei /fővárosi/ Állategészségügyi és Élelmiszer-ellenőrző Állomás (továbbiakban: Állategészségügyi Állomás) felé. Az általános érvényű engedély maximum 5 évre kérhető, illetve adható meg. A kérelem benyújtásánál figyelembe kell venni az állatvédelmi törvény végrehajtására kiadott **243/1988 (XII. 31.) kormányrendelet** előírásait.

A szépítőszer, dohány- és egyéb élvezeti cikk, valamint fegyver, ennek alkatrésze, továbbá lőszer előállítására céljából tervezett kísérletre engedély nem adható.

Az állatkísérlet helyettesítése céljából – amennyiben más megfelelő módszer is hozzáférhető – olyan tudományos eljárást kell alkalmazni, amely nem igényel élő állaton végzett kísérletet. Az állatkísérlet során felhasznált állatok számát a feltétlenül szükséges mértékre kell csökkenteni. Azt a vizsgálati módszert kell választani, amely előreláthatóan a legkisebb fájdalom okozásával, illetőleg legkisebb élettani, idegi vagy viselkedésbeli károsodás mellett végezhető el. Az állatkísérletről és az állatot ért beavatkozásról részletes jegyzőkönyvet kell felvenni.

Az állatkísérletet általános vagy helyi érzéstelenítéssel, fájdalomcsillapítással, avagy más, az idegi megrázkódtatást, fájdalmat, szenvedést vagy az állat károsodását kizáró módszerrel kell végezni, kivéve, ha ezek alkalmazása a kísérleti állat számára nagyobb megterheléssel járna, mint mellőzésük, illetőleg az a kísérlet eredményét értékelhetetlenné tenné. A fenti módszerek alkalmazása nélkül végzett tartós vagy súlyos szenvedéssel járó kísérlet ugyanazon az állaton ismételtelen nem végezhető. Az állatkísérlet alatt és után az állat megfelelő tartását, ellátását, gondozását és folyamatos egészségügyi ellátását biztosítani kell. Az állatkísérlet befejezésével a véglegesen vagy súlyosan károsodott állat életét kíméletesen ki kell oltani. Az életben hagyott állat gondozásáról, ellátásáról, elhelyezéséről a kísérletet végző intézmény köteles gondoskodni.

Kísérleti célra állatot tenyészteni (szaporítani), tartani, szállítani, valamint forgalomba hozni a tartás helye szerinti Állat-egészségügyi Hatóság engedélyével szabad. Kísérlet céljára – eseti engedély hiányában – kizárólag az e célra tenyésztett állatot szabad felhasználni. Házasított állat kóbor egyedét kísérlet céljára felhasználni 2004. január 1-től nem szabad.

Az állatkísérlet végzésére feljogosított és nyilvántartott intézményben *Munkahelyi Állatkísérleti Bizottságot (MÁB)* kell létrehozni, és működtetni. A MÁB tagjait az intézmény vezetője nevezi ki. A MÁB ügyrendjét maga állapítja meg.

A MÁB feladata az intézmény

- a) állatkísérleti szabályzatának (etikai kódexének) elkészítése,
- b) állatkísérleti szabályzata végrehajtásának ellenőrzése,
- c) állatkísérleteinek szakmai-etikai felügyelete.

A MÁB feladata továbbá az intézményben az állatkísérlet végzésére jogosult személyek oktatásának, képzésének szervezése.

A MÁB az intézmény belső állatkísérleti szabályozásának megsértése esetén jogosult – az Állat-egészségügyi Hatóság egyidejű értesítése mellett – a kísérlet azonnali leállítására.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló **1998. évi XXVIII. törvény 35. §-a** alapján a kormány a következő végrehajtási rendeletet adta ki: **243/1998. (XII. 31.) kormányrendelet**, melyet a későbbiekben módosított a **103/2002. (V. 10.) kormányrendelettel**.

A rendelet alkalmazásában:

- 1. Állat:** élő gerinces állat (Vertebrata), beleértve a szabadon élő vagy szaporodó lárva alakokat, kivéve az embrionális és magzati állapotúakat.
- 2. Kísérleti állat:** bármely gerinces állatfaj egyede, amelyet az e rendeletben meghatározott célból állatkísérletre felhasználnak vagy felhasználni szándékoznak.
- 3. Laboratóriumi állat:** valamely állatfajnak az egyede, amelyet engedélyezett és nyilvántartott helyen, kísérlet céljára tenyésztenek.
- 4. Létesítmény:** olyan épület, épületcsoport vagy más helyiség, amelynek valamely része lehet nem teljesen zárt vagy fedett, beleértve a mozgatható berendezéseket.
- 5. Tenyésztő létesítmény:** ahol állatokat szaporítanak, nevelnek, kísérletben történő felhasználás céljával.

6. **Beszállító létesítmény:** ahol nem szaporítanak, csak időszakosan tartanak állatokat, kísérletben történő felhasználás céljával.
7. **Felhasználó létesítmény:** ahol az állatokat kísérletekben használják.
8. **Állatház:** minden olyan épület, helyiség, berendezés, ahol a kísérleti állatokat tartják.

Állatkísérlet kizárólag a következő célból végezhető:

- a) az ember, a gerinctelen és gerinces állatok vagy növények betegségek, kóros egészségi állapotának, rendellenességének megelőzése, felismerése és gyógyítása, ideértve a gyógyszerek, vegyi anyagok és más termékek termelését, minősítését, hatékonyságának, illetve ártalmatlanságának vizsgálatát,
- b) az ember, a gerinctelen és gerinces állatok vagy növények élettani állapotának feltárása, vizsgálata, szabályozása vagy módosítása,
- c) a környezet védelme,
- d) tudományos kutatás,
- e) oktatás és gyakorlati képzés,
- f) igazságügyi orvostani vizsgálatok,
- g) speciális kísérleti állatok tenyésztése.

1. A kísérleti állatok gondozása és elhelyezése

Minden egyes, a kísérletben alkalmazott, illetve alkalmazásra szánt állat részére biztosítani kell az igényeinek megfelelő elhelyezést, kellő mozgásszabadságot, élelmet, ivóvizet, valamint egészségi állapotának és közérzetének megfelelő gondozást. Minden fiziológiai és etológiai szükséglet kielégítésére vonatkozó korlátozást a lehetséges minimálisra kell csökkenteni.

A kísérleti állat elhelyezése és gondozása során biztosítani kell, hogy

- a) a kísérleti állat egészségi állapotának és jóllétének megfelelő szállás, környezet és elegendő mozgástér, valamint táplálék, víz és gondozás álljon rendelkezésre,
- b) a kísérleti állat élettani és viselkedésbeli igényének kielégítését érintő korlátozás a lehető legkisebb mértékű legyen,
- c) az állat számára szükséges környezeti feltételek szükség szerinti, de legalább naponkénti ellenőrzését,
- d) a kísérleti állat jóllétének és egészségi állapotának szakképzett személy általi felügyeletét, fájdalom, szükségtelen szenvedés, tartós nélkülözés vagy maradandó károsodás elkerülése érdekében,
- e) szenvedés vagy károsodás észlelése esetén annak okát a lehető legrövidebb időn belül megszüntessék.

A kísérleti állatok gondozásának és elhelyezésének részletes szabályait a rendelet 1. számú melléklete tartalmazza, amit az alábbiakban foglalok össze.

2. A kísérleti állattartó helyiségek környezeti tényezői

A levegő állapota

- Az állattartó helyiségek levegőjének cseréjét úgy kell szabályozni, hogy az állattartással együtt járó gázok (széndioxid, kénhidrogén, ammónium) koncentrációja ne haladja meg a kísérleti állatra káros szintet.
- Az állattartó helyiségben tilos a dohányzás.

Hőmérséklet

Az állattartó helyiségekben gondoskodni kell:

- a) az állatfaj igényének megfelelő hőmérsékletről, továbbá
- b) arról, hogy a hőmérséklet a 8. táblázat szerinti határértékeket, amely a felnőtt és egészséges állatokra vonatkoznak, ne lépje túl.

34. táblázat:

A kísérleti állatok tartásához optimális hőmérséklet

Faj vagy fajcsoport tartomány	Optimális °C
Egér	16-26
Patkány	16-26
Hörsögfélék	16-26
Tengerimalac	16-28
Nyúl	12-24
Macska	16-26
Kutya	16-26

Páratartalom

- Az állattartó helyiségekben a levegő viszonylagos páratartalmának (relatív humiditás) meg kell felelnie az állatfaj igényeinek.

Világítás

- Az állandó világítás vagy az állandó sötétség tartósan káros az állatokra. Ezért a világos és sötét időszakokat váltogatni kell. Az állattartó helyiségeket közepes fényigényű állatok esetében csak a munka idejére szabad intenzíven megvilágítani, a munka végeztével a világítás erejét csökkenteni kell.

Zaj

- Az állattartó helyiségeket el kell szigetelni külső hanghatásoktól és kerülni kell a mesterséges és váratlan zörejeket.

Vibráció és rezonancia

- A vibráció és a rezonancia ingerelheti az állatokat. Sok vagy nagy teljesítményű ventilátor közvetlen közelében csak külön vibráció- és zajcsökkentők alkalmazásával szabad állatkísérleti laboratóriumot létesíteni.

Az állatok elhelyezése

Az állatokat a faj jólétének megfelelően kell elhelyezni. Lehetővé kell tenni az állatok bizonyos viselkedési igényeinek (kapaszkodás, elbújás) kielégítését, a takarítást és hatékony fertőtlenítést.

Az állatot a faj sajátosságainak megfelelő és káros anyagot nem tartalmazó alommal kell ellátni. Az almot olyan gyakran kell cserélni, hogy az állat megfelelően tudjon pihenni, valamint az elegendő mértékben megkösse a vizeletet, ürüléket, párát.

Az állatnak mindig hozzá kell jutnia tiszta ivóvízhez. Néhány óras szállítás közben elfogadható a vízről való gondoskodás a behelyezett takarmány nedvesítésével is.

Az állatok takarmányozására vonatkozó szabályokat a takarmányok előállítására és forgalomba hozatalára vonatkozó külön jogszabály tartalmazza.

3. Az állatkísérlet engedélyezése

A felhasználó létesítményben folytatott állatkísérlet engedélyezése iránti kérelem elbírálása során az *Állatvédelmi Tanácsadó Testület Állatkísérleti Tudományos Etikai Tanácsának* véleményét ki kell kérni. Az engedély – a rendeletben meghatározott kivételekkel – általános érvényű. Az engedély iránti kérelmet a rendelet 2. számú melléklete szerinti formában kell benyújtani.

Kísérletet az Állategészségügyi Állomás engedélyével felhasználó létesítményen kívül is végre lehet hajtani. Az engedélyezett állatkísérlet végzését és az állatházat az Állategészségügyi Állomás rendszeres időközönként, de legalább évente a helyszínen ellenőrzi, illetve szűrőpróbaszerűen ellenőrizheti. Ennek során az iratokba betekinthez és megtekintheti a kísérlet lefolytatását.

Az állategészségügyi állomás az állatkísérletek végzéséről, a kísérleti állatok tartásának körülményeiről szóló jogszabályok megsértése, illetve a kérelemben foglalt és a hatóság által jóváhagyott feltételek, vagy az engedélyben előírtak meg nem tartása esetén a kísérlet végzését felfüggesztheti, illetve a kísérletre vonatkozó engedélyt visszavonhatja.

Kísérlet céljára a laboratóriumi állatokon kívül

- a) a folyamatos állategészségügyi ellenőrzés alatt álló tenyésztetből, telepről származó gazdasági haszonállatok és társ-állatfajok egyedei,
- b) a vadon élő, nem tenyésztett fajoknak a természetvédelmi hatóság által kísérleti felhasználásra engedélyezett egyedei használhatók fel. Az állatok kísérleti felhasználására – az Etikai Tanács véleménye alapján – az Állategészségügyi Állomás ad engedélyt.
- c) A házasított állatok kóbor egyedeit kísérlet céljára 2004. január 1-től felhasználni tilos.

A természetvédelmi oltalom alatt álló vagy nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó állatfaj egyedén kísérlet elvégzése akkor engedélyezhető, ha a kísérlet természetvédelmi érdeket szolgál. Az emberszabású főemlősök (gorilla, orangután, csimpánzok és gibbonok) kivételével a kísérlet engedélyezhető olyan lényeges orvosi kutatások esetében is, amikor legalább második generációs tenyésztett állatokat használnak fel, és a kísérlet célja más módon nem biztosítható.

Természetből befogott vagy vadon élő állaton kísérlet csak akkor végezhető, ha más állaton történő kísérlettől a kívánt eredmény nem várható.

A fájdalommal, szenvedéssel, illetve károsodással járó kísérletet előzetesen be kell jelenteni, és jóvá kell hagyatni a MÁB-al (Munkahelyi Állatkísérleti Bizottság). A jóváhagyás egy adott kísérletre vagy kísérletsorozatra vonatkozik.

A jóváhagyás iránti kérelemben meg kell jelölni:

- a) a kísérlet célját, a tudományos megalapozottságára vonatkozó adatokat,
- b) az állatok fajtát, genetikai és mikrobiológiai státusát, létszámát,
- c) az állatok elhelyezésének körülményeit, sorsát a kísérlet befejezésekor,
- d) a kísérlet kezdetét és várható időtartamát,
- e) az állatnak okozható fájdalmat, szenvedést, károsodást, illetve ezek megelőzését elhárítását célzó intézkedéseket,
- f) a kísérlet vezetőjének, valamint felügyelőjének nevét, szakképzettségét.

Az Állategészségügyi Állomás – az Etikai Tanács véleménye alapján – kivételesen engedélyezheti a nagyon súlyos fájdalommal járó állatkísérletet. A kísérlet iránti kérelmet részletesen indokolni kell. A fájdalom súlyosságának megítélése – a kísérletvezető javaslata alapján – a MÁB feladata.

A MÁB nyilvántartást vezet az általa jóváhagyott kísérletekről, valamint az intézményben folyó állatvédelmi oktatásról (az oktatás tematikája, a résztvevők névsora).

A kísérlet vezetője az állomás által engedélyezett kísérletekről a kísérletet jóváhagyó MÁB elnökét írásban köteles tájékoztatni.

Az elvégzett fájdalommal járó állatkísérletekről statisztikai adatokat kell gyűjteni. A statisztikai adatokat az állatkísérletek befejezését követő 5 évig meg kell őrizni.

A statisztikai adatok gyűjtésére vonatkozó részletes szabályokat a rendelet 3. számú melléklet tartalmazza.

A statisztikai adatokat a kísérlet vezetője a tárgyévet követő január 15. napjáig köteles továbbítani a kísérletet jóváhagyó MÁB elnöke részére.

Az engedélyezett kísérleti helyekről és az állatkísérletekről vezetett éves összesített adatokat a MÁB elnöke a rendelet 3. számú mellékletében foglaltak szerint minden év január 31. napjáig köteles az illetékes Állategészségügyi Állomás részére írásban jelenteni. *Az Állategészségügyi Állomás az összesített adatokat minden év február 15-éig megküldi az FVM Állategészségügyi és Élelmiszer-ellenőrzési Főosztálya részére. Az FVM az országosan összesített adatokat hivatalos lapjában és internetes honlapján évente közzéteszi.*

A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter eleget tesz az Európai Bizottság felé az állatkísérletekre vonatkozó jogszabályokkal és gyakorlattal kapcsolatos adatszolgáltatási kötelezettségnek, és ennek keretében háromévente tájékoztatja az Európai Bizottságot az adatszolgáltatás összesített eredményéről.